

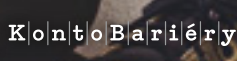
Zvířata 2.0 / Útulek pro koně / Bělověžský prales / Mexiko City / Suchá WC
/ Hudební folklor / Guerilla gardening / Poetická ekologie / Přes kosti
mrtvých / Žlutý baron / Chození naboso / Karel Kerouš / Erazim Kohák

Trpět jako zvíře

Pojďte dělat práci, která má smysl.

kampan pořádá partneři

13| **V laboratořích stále dupou králíci**
foto: archiv F

34| **Kdo zachrání Bělověžský prales?**
foto: Martin Procházka

obsah

TÉMA

- 4| Martina Valentíková
Neslyšené volání o pomoc
Zvířecí tvorové vnímají ubíjející nudu, strach, bolest i utrpení stejně jako my.
- 9| Marie Drahoňovská
Nechme klece ježkům
Kožešinový průmysl možná směřuje ke svému konci, uhynou v něm ale ještě miliony zvířat.
- 11| Renata Placková
Štěně levně. Za všechny prachy
V množnárkách se zvířata množí bez ohledu na zdraví, přibuznost, vitalitu či perspektivu.
- 13| Magdalena Hronová
V laboratořích stále dupou králíci
Testy na zvířatech sice omezuje, ale i nadále masově provádíme.
- 15| Lenka Kašová
Neodepsaní koně
Útulak v Mířkově u Horšovského Týna dává naději starým a týraným koním.
- 19| Renata Svobodová
Zvířata 2.0
Ekoprasata, nekrkající krávy, robotické včely... zachrání nás tato „pohodlná“ řešení?

REPORTÁŽ

- 22| Magdaléna Vaculčíaková
Čistější mexická metropole
Mexico City se snaží zabezpečit dostatečně zdravý vzduch pro dvacet milionů obyvatel.

SERIÁLY

- 26| Veronika Kicková
Písně, mýty a jiné věci duchovní
Z hudebního folkloru zmizelo několik podstatných věcí.
- 30| Jan Miessler
Zvoní hrana, další kolo začíná
Novináři i ekoaktivisté jsou vražděni z podobných příčin.
- 32| Dominik Grohmann
Dešťovkou, nebo pilinami?
Záchody bez splachování skýtají ohromný potenciál.

DROBNOHLED

- 34| Martina Dušková
Kdo zachrání Bělověžský prales?
Unikátní území na severovýchodě Polska čelí nesmyslnému kácení stromů.
- 39| Rozhovor s Natou Peradze
Stromy jsou politika
S gruzínskou ochránkyní přírody o guerilla gardeningu a ženské odvaze.
- 41| Aleš Máchal
Za Helou Vlašínovou
Dne 16. června 2017 odešla výjimečná lidská bytost.
- 42| Josef Šmajš
Technika abiotická
Předmětné tělo abiotické techniky *nástroj* – stroj – *automatický systém* bylo od počátku viditelnější.
- 43| Rozhovor s Karlem Keroušem
Příroda bez účinné ochrany zanikne
S pražským ochráněm o mizejících biotopech a drsnějších prezentacích pro děti.

KULTURNÍ ZAHRADA

- 47| Andreas Weber
Směřování k poetické ekologii
Živoucím tvorům bychom měli rozumět jako citícím subjektům a biosféře jako smyslem prodchnuté realitě.
- 53| Štěpán Jindra
Snění o baronii
V poslední době se na knižních regálech sešly tři mimořádně se doplňující knihy.
- 55| Josefa Volfová, Simona Horká
Přes kontrasty živých
Nový film Agnieszky Holland *Přes kosti mrtvých* pracuje se společensky důležitými tématy.
- 58| Rozhovor s Erazimem Kohákem
Tazatelem po smyslu
S nestorem české filosofie o etice, smyslu (českého) žití a teologii environmentálního hnutí.

editorial

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

téma tohoto čísla sice náš časopis provází už více než čtvrtstoletí, ale vzhledem k jeho čím dál robustnější povaze jej opět ohledáváme podrobněji. Tentokrát jsme utrpení zvířat nesledovali primárně ve velkochovech, ale na kožešinových farmách, v množnárkách, laboratořích či malochovech. Všude tam drtí naše zvířecí bližní ozubená kola efektivity, odosobnělosti a lhostejnosti. Umíme je zatím tu a tam zpomalit, nikoli však zastavit.

Vedle tematických článků vám obzvláště doporučuji kauzu o kácení stromů v bělověžském pralesu od Martiny Duškové, zamyšlení Veroniky Kickové nad povrchností současného hudebního folkloru nebo rozhovor s nestorem české filosofie Erazimem Kohákem, s nímž jsme hovořili opět po deseti letech. Co podle něj můžeme proti devastaci přírody dělat? „Vychovávat. Jinak se nad to nedostaneme. Investovat do našich mladých lidí, opravdu jim dát všechno, co můžeme. Ukazovat studentům zázrak přírody a s ním spojenou dvojí hodnotu úcty a lásky. Nakonec nic důležitějšího nemůžeme dát.“

V příštím čísle vás mimo jiné bude čekat reportáž o tanzanských Masajích, rozhovor se socioložkou Hanou Librovou nebo rozbor Daniela Vondrouše, jak si v ekologickém ohledu vedly parlamentní strany během končícího volebního období. Doufám, že vám pomůže v orientaci, koho před navýsost důležitými říjnovými volbami ne/volit.

A abych nezapomněl: během září a října se s námi můžete setkat na řadě akcí, například na Veggie Náplavce, festivalu Země na talíři, LITRu, Festivalu Evolution, Tabooku, Vegetariánském festivalu nebo Brněnském biojarmarku. A po letní pauze i na diskusních večerech ve Třech ocáscích. Těšíme se na setkání.

Za veškerou přízeň děkuje a hřejivě pozdní léto přeje

Pod zelenou střechou (7.G 3/2017)

Dobrý den, děkuji za krásné téma o skromném, a navíc ještě ekostavitelství. Bylo tak pozitivní a já si při něm uvědomila (po vlastní zkušenosti s opravou památkového domu), jak je dnes i toto řemeslo vyšroubované do neuvěřitelné komerčnosti. Při čtení tohoto čísla mi došlo, že to je důvod, proč váš časopis už několikrát rok odebírám — píšete o věcech blízkých životu, obyčejných, běžných, a proto nepomíjivých. Nechcete po lidech, aby měli určitý status, peníze, dlouhé nohy nebo trendy lampu. Pokaždé mě to naplňuje optimismem, že se někdo zajímá o témata lidská, i když stav věcí není zrovna růžový. Zkrátka váš časopis čtu s chutí. Děkuji, *Kateřina Raková, Budišov nad Budišovkou.*

Dominik Grohmann — Eko, pasiv nebo natur? (7.G 3/2017)

Byť nejsem a nebudu stavitelem, toto číslo 7.G mne velmi zaujalo a moc za něj děkuji. Je jen škoda, že rámeček se zajímavým textem o záporných iontech vedle článku v tištěném vydání chybí. *Petr „Pavouk“ Hajner, Volary*

Omlouváme se, rámeček jsme omylem přesunuli až na stranu 30. *Redakce 7.G*

Dominik Grohmann — Skromně bez hypotéky (7.G 3/2017)

Doporučení „risknout spory se stavebním úřadem a sousedy“ o výkladu stavebního zákona mi přijde velmi nešťastné, zvláště v době, kdy Hnutí DUHA vede kampaň proti omezení účastníků řízení v novele stavebního zákona. *Bořek Peška, Praha*

Hodně mladých chce do Prahy, a to i za cenu bytu 90 tisíc za metr čtvereční. Sudety moc netáhnou, ale i tam se občanská vybavenost pomalu zlepšuje. Každopádně zajímavá volba pro ty, co odmítají hypotéky. Až ta hypo bublina splaskne, bude mnohým ouvej. *Kamila Novotná, Kostelec nad Orlicí*

Na začátku stačí malý prostor, s velkou rodinou trochu větší, a na konci života zas malý prostor. Mladí se kvůli velkým barákům zadlužují, zapomínají žít a na stáří nemají síly udržovat... *Vlasta Ticháčková*

Tyto otázky chápu, ale tu, která je v článku: „Potřebuji vůbec koupelnu? Nestačí vana venku?“, to už je moc... Co v zimě? :-)
Petra Pištěláková

Veronika Kicková — V kruhu života (7.G 3/2017)

Porodní báby měly už od 19. století důkladné vzdělání, viz muzeum-prahy.cz/prvni-krik-prvni-plac-od-sousedske-asistence-k-institucionalizovanemu-porodnictvi-v-praze-a-okoli. *Barbora Smejkalova, Praha*

Rozhovor s Philipem Lymberem — Přetnout zakletý masný kruh, 7.G 3/2017

Radikální i realistické názory na téma „maso jako slastná droga a jak to změnit“. Kdo chce účinně zlepšit stav přírody, může snižovat svou spotřebu masa až na „zero“. Nadměrná obliba masa je hlavně

výsledkem manipulativní politiky živočišného průmyslu, který úspěšně vnucuje lidem ideu, že cpát se každý den masem je trendy. Faktem je, že náš živočišný druh je jasný oportunist, neboť skvěle existuje na masu i bez něho. Hlavním vlivem naší volby je osobní síla a kulturní tradice komunity. Nejasné už je jen to, zda k rapidnímu poklesu požívání masa dojde rázně politicky prohibicí masa, umírněně deklaratorně nebo vlastním rozhodnutím. *Miroslav Patrik, Brno*

Vzkazy redakci:

Minulou 7. G jsem i díky nemoci zhltna na jeden záťah a radost mi udělal ne jeden článek. Hlavně u článku pana Haverkampy jsem si tak příjemně zavzpomínala na studentská léta a na jeho báječný seminář na FSS. Chtěla bych vás moc poprosit, jestli byste mohli předat kontakt na mě tomu pánovi, co psal v úvodu, že by rád někam dorazil sázet stromy. Tuším, že by se mi letos na podzim hodil na Brněnsku ne jeden dobrovolník na tuto bohubilou činnost. Děkuji vám moc a přeji, ať se daří. *Jitka Plháková, Brno, www.sazimestromy.cz*

Držím vám palce a těším se na témy, případně přednášky aj ohlédáním problematiky SR (voda, půda, lesy, ekotechnologie...). Naša krajina neskutočne upadá. Nevím, ako je to u vás, no dúfam, že objednaním časopisu sa moje poznatky o ČR prehĺbia. Verím, že aktívnou spolupracou našich bratských národov si môžeme vzájomne pomôcť. Nielen v oblasti životného prostredia. Prajem vám/nám všetko dobré. *Anton Michalík, Bratislava*

(...) V ekologickém hnutí se pohybuji aktivně přes dvacet let, nyní jsem aktivní i v politice. To, co mi na Sedmé generaci nevyhovuje, je možná maličkost, ale zkuste o tom popřemýšlet. Když dojdou z práce, která je často náročná, vysilující, únavná, tak si chci většinou odpočinout a načerpat nové síly. To se mi ale u Sedmé generace moc nedaří. Černobílý tisk, černobílé obrázky, problémy, hodně textu. Už to zkrátka nedávám. V 7.G mi chybí barva, barvy, asi i více pozitivní inspirace, lepší mix problémů a řešení. Sedmá generace mi dvacet let ukazuje, kde jsou problémy, někdy i řešení, ale je strašlivě černobílá. V tisku. Chtěl bych dostávat environmentální časopis, který mi přinese i barvy, barevnější pohled na svět, který pomůže občerstvit znavenou mysl, abych dál mohl pokračovat v práci na tom, o čem vy píšete. Ještě jednou — vaší práce si skutečně vážím, jen se ptám, zda po čtvrtstoletí nepřišla chvíle více se zamyslet nad budoucností vašeho časopisu, který mně osobně v minulosti přinesl mnoho inspirace, ale který už nějak nejsem schopen v podobě, v jaké je, přijímat. (...) *Jan Korytář, Liberec*

Z odpovědi: Barevným tiskem bychom nepochybně oslovili více lidí. Odhlédnu-li od toho, že není tak ekologicky příznivý jako dvoubarva, zásadní překážkou jsou finance: museli bychom sehnat každoročně o cca 300 tisíc korun více, tedy čtvrtinu našeho ročního rozpočtu, což se nám zatím nikdy nepodařilo. Na redakčních radách i ve čtenářských dotaznících navíc s černobílou podobou vládne většinová spokojenost — zaznívá mj. argument, že aspoň jeden časopis je v tomto ohledu jiný. Děkuji Vám za dosavadní podporu a přeji vše dobré, *Vít Kouřil, šéfredaktor 7.G*

Psát nám můžete na e-mail sgenerace@hnutiduha.cz nebo na adresy redaktorů (prijmeni@sedmagenerace.cz), pod články na webu, na náš facebookový profil, twitterový účet nebo na adresu Hnutí DUHA — Sedmá generace, Údolní 33, Brno 602 00. Děkujeme.

foto: Thomas B.

také nadměru používané hnojivo, způsobující úbytek soví potravy. Sýčkové jsou silně spoutáni se svým prostředím, a proto je pro ně ztráta místa ke hnízdění velkým problémem. Ani mláďata se v dospělosti nevzdalují od lokality svého rodného hnízda více než deset kilometrů. Sýčci neubývají jen v České republice, ale v celé střední Evropě. Pomoc sýčkům by měla spočívat především v renovaci či budování příznivých lokalit a také budek, v nichž by se sýčkové mohli uhnízdit.

foto: Michael Schwarzenberger

Africká zkáza moravských divočáků

Koncem června byl u dvou uhynulých divočáků na okraji Zlína potvrzen africký mor prasat (AMP). Dva týdny nato už na tento závažný virus zemřelo čtyřicet divokých prasat, do měsíce stovka. AMP se v České republice objevil poprvé, do Evropy jej pravděpodobně přineslo klíště nasáklé krví afrického prasete bradavičnatého. V podstatě se jedná o další úroveň běžného prasečího moru, jenže mnohem nebezpečnějšího — dosud totiž neexistuje léčba ani vakcinace. Uhynulé zvíře navíc může virus přenášet ještě dalších šest měsíců. Virus se přenáší nejen kontaktem, ale také krví, močí či spermatem. Pro lidi ani jiné živočichy virus nebezpečný není, pozor si ale na něj musí dát především chovatelé prasat domácích. Na konci července byl ve Zlínském kraji vyhlášen takzvaný stav nebezpečí a záměr oplotit ohniskovou lokalitu o rozloze 20 kilometrů čtverečních elektrickým ohradníkem, aby infikovaná zvířata nemohla utéct.

foto: KDS Photos

Sýček na pokraji vyhynutí

Sýček obecný, nedávno ještě zcela běžná sova tuzemské přírody, je dnes na pokraji vyhynutí. Za posledních pětadvaceti let se počet sýčků snížil až o devadesát procent. Česká společnost ornitologická se proto rozhodla od tohoto roku monitorovat zhruba sto třicet zbylých párů. Na úbytku sýčků obecných má pravděpodobně největší „zásluhu“ intenzifikace zemědělství, která souvisí se scelováním pozemků, odstraňováním křovin a starých stromů s dutinami a úbytkem pastvin, které sýčkům slouží ke hnízdění. Problémem je ale

Kněžice ví o soběstačnosti více

Malá obec Kněžice u Městce Králové ukázala, že odvážným štěstím přeje. Před více než deseti lety začala pracovat na své energetické soběstačnosti, ke které jí měla napomoci bioplynová stanice. Ta vytváří z prasečí kejdy, krve z jatek, shrabaného listí, žumpy, odpadních vod, posečené trávy, nebo dokonce zbytků jídla levnou tepelnou energii a elektřinu pro celou obec. Denně se do stanice nalije až 55 tun materiálů, svážených i z okolních vesnic. Zbylý materiál se pak dále využívá jako hnojivo, které tamější farmáři získávají zdarma k využití na svých polích. Tato „kovová kráva“, jak bioplynku nazval starosta obce Milan Kazda, zbavila vesnici potřeby nové kanalizace a čističky. Její výstavba přišla vesnici se zhruba pěti sty obyvateli a šestimilionovým ročním obratem na 138 milionů korun. Vedení Kněžic se však nebálo obrátit na Evropské fondy, ze kterých získalo více než 83 milionů korun, ani na Státní fond životního prostředí, který stanici podpořil více než jedenácti miliony korun. I tak musela vesnice využít půjčky, kterou bude splácet ještě dalších patnáct let. Investice ale starosta nelituje. Hlavním důvodem k vystavění bioplynové stanice byl uhelný smog z komínů vesnických domů. Za provoz stanice už obec získala několik ocenění, například titul První nezávislá obec v Česku.

V obci plánují otevřít obchod specializovaný na kněžické produkty, postavit čerpací stanici vyrábějící stlačený plyn pro pohon aut, nebo dokonce založit vlastní regionální měnu.

Připravila Marie Drahoňovská.

Neslyšené volání o pomoc

Kdo by byl řekl, že se koncentrační tábory stanou v jednadvacátém století tolik populární. Že nám nebude vadit pomyslení na jiné, kteří mají životního prostoru sotva na jedno otočení. Že nám nebudou vadit zvrácené experimenty leptající oči a kůži, které až příliš často končí smrtí. Že budeme lhostejní, když se s živými tvory zachází hůř než s věcmi. Tito jiní tvorové přitom vnímají ubíjející nudu, strach, bolest i utrpení stejně jako my. Jenže na rozdíl od nás nejsou z rodu homo.

MARTINA VALENTÍKOVÁ

Miliardy zvířat každoročně položí svůj život za to, aby si lidé mohli spokojeně žít ten svůj. Umírají, abychom se mohli navečeřet, dát si voňavou koupel, obléci si hedvábné pyžamo a usnout v prachových polštářích. Že zvířata umírají proto, abychom zahnali hlad (a především chuť), už jsme si zvykli. Že se na zvířatech provádějí pokusy v zájmu našeho zdraví, jsme také schopni akceptovat. Za tradičními či ušlechtilými myšlenkami se ovšem skrývá víc, než si většina společnosti připouští: zcela zbytečně a až příliš často nelidské utrpení zvířat — přesto v rámci zákona.

Experimenty bez hranic

Jen v Evropské unii ročně provedeme více než dvanáct milionů testů na zvířatech, a to i bez testů kosmetických, které Unie už pár let zakazuje (přestože se k nám kosmetika testovaná na zvířatech stále může dovážet). Takový botox už je ovšem licencován jako medicínský, a ne kosmetický produkt, proto jím mohou výzkumníci v Unii nadále paralyzovat myši a způsobovat jim tím dýchací problémy a utrpení vedoucí ke smrti.

Ačkoli za úplný zákaz experimentů na zvířatech lobbují mnohé evropské iniciativy se silnou podporou veřejnosti, Evropská unie snahám o ukončení výzkumů vytváří překážky. Jednou z nich je program REACH pro registraci, hodnocení, autorizaci a zákaz chemikálií. Abychom věděli, které chemikálie můžeme bezpečně používat, obětujeme více než padesát milionů zvířat pro otestování sto padesáti tisíc různých chemikálií. Každoročně se tak do Unie doveze i přes deset tisíc primátů, buď z chovů v zajetí, nebo přímo z divočiny (viz článek *Pokusní bohové v T.G 3/2017*). Statistiky Evropské koalice pro ukončení zvířecích experimentů přitom ukazují, že medicínský výzkum se provádí na necelé pětina primátů, většina z nich končí se závislostí pro toxikologický výzkum. Pro záchranu lidských životů by přitom byla daleko efektivnější intenzivní osvětová kampaň.

Unie se snaží alespoň o větší transparentnost experimentů, od roku 2014 vyžaduje každoroční zprávy členských států o počtu experimentů, druzích použitých zvířat, míře jejich případné bolesti či důvodu experimentů. Podle zpráv časopisu ALTEX však jen pět států statistiky vyplnilo úplně, Švédsko a Portugalsko neposkytlo zprávu žádnou. Větší transparentnost testování tedy zatím nastává jen pozvolna. Z nejaktuálnějších dat vyplývá, že nejvíce se testuje ve Velké Británii (téměř čtyři miliony experimentů), v Německu (tři miliony) a ve Francii (dva miliony). Zatímco počet testů v těchto zemích roste, v České republice, Dánsku, Polsku či Maďarsku množství experimentů klesá. Nejvíce se používají myši (osm milionů), ryby (dva miliony) a krysy (jeden a půl milionu). Velké utrpení prožívalo méně než deset procent všech zvířat, při tak velkém počtu je to ovšem číslo významné. Česká republika a Rumunsko měly nejvyšší podíl experimentů pro vzdělávací účely — 7 a 10 procent; v Česku se navíc do statistik započítává i kroužkování ptáků, které tvoří až polovinu testování.

Mnoho zvířat se však do oficiálních statistik nedostane. Jsou to hlavně geneticky upravení jedinci, kteří slouží jako modely pro lidské nemoci. Pomineme-li utrpení plynoucí z nepředvídatelné genetické manipulace, pouze deset procent zvířat se narodí s požadovaným cizím genem. Méně šťastní sourozenci jsou pak zabiti bez jakéhokoli testování, protože jsou pro vědce neužiteční.

Neužitečný výzkum

Problém s testováním zvířat samozřejmě dalece přesahuje hranice EU. Výzkum Cruelty Free International pod vedením Hadwena Trusta z roku 2005 naznačil, že celosvětově se k testování využívá osmdesát až sto padesát milionů obratlovců za rok. Experimenty se nejčastěji provádějí ve Spojených státech, Japonsku, Číně, Austrálii, ale i ve Francii, Kanadě, Velké Británii a Německu, na Tchaj-wanu či v Brazílii. Tato čísla jsou ovšem stále spíše odhady než jasnými statistikami, protože čtyři pětiny zemí počty zvířat využívaných v experimentech vůbec neudávají (například Čína). Nedostatečné zákony v USA vedou k tomu, že drtivá většina zvířat užívaných v laboratořích nemá ani nejmenší ochranu federálních zákonů, a tak na nich mohou být prováděny experimenty bez utišení bolesti.

Užitečných výzkumů, v nichž by byl experiment na zvířeti nevyhnutelnou součástí, je přitom vzhledem k celkovému počtu experimentů relativně velmi málo. Každý pokus poskytuje jistou informaci jen o zkoušeném druhu, i nejmenší mezidruhové rozdíly vedou ke zcela odlišným výsledkům; testování nezajišťuje účinnou léčbu a většina medicínského pokroku s testováním ani nesouvisí. Podle amerického Institutu zdraví až 95 procent veškerých léků bezpečných a efektivních na zvířatech v testech na lidech selhává; a z oněch pěti úspěšných procent je ještě polovina stažena z trhu kvůli neodhaleným vedlejším účinkům.

Naopak, výzkumy na zvířatech mohou kvůli neodpovídajícím výsledkům lékařské poznání i zpomalit. Navíc existují výzkumné metody, které se zcela obejdou bez zvířat, třeba s použitím uměle vypěstované lidské tkáň. (O testování zvířat podrobněji článek *V laboratořích stále dupou králíci* na s. 13)

Štěňátka pro peníze

Problém se zvířecím utrpením zpravidla začíná tam, kde chce mít člověk ze zvířete zisk. Pokud jej chová jen proto, aby vydělal co nejvíce peněz, musí do něj co nejméně investovat. A v žádném případě nesmí mít zvířata rád. To platí zvláště pro takzvané množírny, jakési „mlýny na štěňata“, které zanedbávají nejenom sociální potřeby zvířat, ale i veterinární ošetření, hygienické podmínky a placení daní. Jenže prodejci nejsou jen pochybní lidé, kteří předávají štěňata na benzínových pumpách, nýbrž i zverimexy. Je ve vašem zverimexu stále plno nových štěňátek? Pak existuje velká pravděpodobnost, že je odebírají právě z množíren.

Studie pro Evropskou komisi z prosince 2015 popisuje ilegální praktiky množitelů, kteří nastavují příliš nízkou cenu oproti legálním chovatelům tím, že neinvestují do certifikátů, vakcín, kontrolních prohlídek ani do důstojného přístřeší. Typické jsou také ilegální přeshraniční obchody, při nichž mnoho mláďat zahyne kvůli nemocem a nedostatku pitné vody. Tranzitními zeměmi v Unii jsou Belgie, Nizozemí a Rumunsko, cílovými pak Itálie, Německo a Velká Británie. Znatelně víc se obchoduje se psy než s kočkami. Nelegálně převeznených zvířat není málo, jen do Německa a Rakouska putuje ročně až 200 tisíc mláďat, do Nizozemí až 120 tisíc. Evropská unie udělala pro ochranu zvířat před nelegálním převozem jen málo, v podstatě závisí na každém státu, jak ochranu pojme. Identifikace a registrace zvířat je stále nedostatečná, stejně jako nedostačující požadavky na komerční chovatele. Je pak obtížné zpětně dohledat, kdy a kam byla jaká zvířata převážena, což při vypuknutí jakékoli nemoci ohrožuje zdraví zvířat i lidí.

Česká republika je stejně jako Slovensko, Maďarsko, Polsko či Rumunsko proslulá masovou produkcí štěňat hlavně pro západní Evropu. Více než tisíc českých množitelů obchoduje s plemeny, jako je čivava, francouzský buldoček či pražský krysařík. Podle informací neziskové organizace Obránci zvířat může obrát jen v Česku dosahovat miliardy korun ročně. (Více se o množárnách dočtete v článku *Štěně levně. Za všechny prachy* na s. 11.)

Nedostatečná péče a odtržení od matky v raném věku není to jediné, co domácím mazlíčkům hrozí. Často jsou trápeni i svými novými majiteli. Výzkum organizace Humane Society ve Spojených státech z roku 2011 ukazuje, že týrání zvířat ze 70 procent zahrnovalo psy, ve 21 procentech případů kočky a ve 24 procentech případů jiná zvířata, celkem asi milion případů týrání zvířat ročně. Záměrné násilí na zvířatech přitom přímo souvisí s jinými zločiny včetně násilí na lidech. Organizované násilí, jako jsou zápasy psů či kohoutů, jde zase ruku v ruce se zločiny drogových kartelů.

Exotičtí mazlíčci

Domestikovaná zvířata jsou na život v lidských příbytcích či jejich blízkosti zvyklá. Ne tak exotické druhy, odchytávané ve volné přírodě nebo pocházející z chovu v zajetí. Jejich pudy je stále volají do volné přírody. Podle údajů Nadace na ochranu zvířat jsou každoročně odchytávány a přes půl planety převáženy (velká část z nich převoz nepřezijí ani při legálním obchodu) miliony zvířecích jedinců. Podmínky u nelegální přepravy jsou ještě o mnoho horší.

Nabídka exotických zvířat se rozšiřuje o stále nové druhy, nemluvě o módních vlnách. Při té poslední byl internet zaplavený videi s roztomilými outloni, kteří se jeví jako dokonalí domácí mazlíčci. Až na to, že od roku 2007 jakýkoli komerční obchod s nimi zakazuje Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících zvířat a planě rostoucích rostlin. Proto se prodávají jen na černém trhu. Jenže outloni kousnutí člověku způsobuje anafylaktický šok, ojediněle i smrt, takže jim obchodníci vytrhávají zuby (bez umrtvení), ačkoli mohou zvířata na infekci v ráně zemřít. Při převozu navíc outloni zažívají stres z malého, nepřirozeného prostoru klecí, proto dvě třetiny z nich uhynou — a jejich populace se ve volné přírodě dále zmenšuje. Ani když se dostanou k chovatelům, nemohou mít všechnu potřebnou péči — jejich majitel jim neumožní spát přes den v korunách stromů a v noci putovat dlouhé vzdálenosti za přirozenou potravou: mízou, hmyzem nebo nektarem.

Outloni jsou ovšem jen špičkou ledovce nepřirozeného chovu divokých zvířat. Poskytnout leguánům, želvám či jiným plazům vhodné podmínky je velice nákladné a náročné, u řady z nich se na doporučeném prostředí neshodnou ani specialisté; oblíbené druhy velkých papoušků zase strádají o samotě. Podle průzkumu Nadace na ochranu zvířat z roku 2006 je české zverimexy chovají v nevhodně vybavených klecích, v některých případech příliš malých a silně znečištěných; většina z tehdejších opeřenců ani nedostávala dostatečně pestrá strava. Ptáci trpěli osamocněním a nudou, které vedou k psychologickým problémům. V teráriích s plazy zase chyběl v drtivé většině teploměr, zdroj UV záření a dostatečně velká nádoba na vodu u druhů, které se koupou.

Dle časopisu National Geographic žije nejvíce zájemců o exotická zvířata v Evropě (konkrétně ve Švýcarsku, Německu, Belgii i v Česku) a v Číně. Češi také patří mezi členy mezinárodních gangů,

například brazilského, který zvládl v osmdesáti lidech propašovat do Evropy půl milionu zvířat. Česko přitom — stejně jako drtivá většina států — v roce 1993 podepsalo výše zmíněnou Úmluvu o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, platící od roku 1975. Obsahuje tři kategorie druhů, s nimiž se může obchodovat dle míry jejich ohrožení. Naplňování smlouvy ale pokulhává kvůli korupci, politickým zájmům rozvojových zemí a pomalému či neprůhlednému vyřizování žádostí; úmluva navíc nezajišťuje ochranu přírodního prostředí ohrožených druhů.

Nenápadný maratonec

Stejný problém jako u množíren se projevuje i v intenzivním zemědělství, které je nejčastějším druhem chovu živočichů v západním světě a stále častěji se uplatňuje i v zemích třetího světa. V Česku je každoročně usmrceno sto padesát milionů hospodářských zvířat, nejčastěji kuřat, celosvětově jde přibližně o pětadesát miliard zvířat (ne, nejde o překlep). Pokud se chovatelé zaměřují na co nejvyšší zisk, vždy tak činí na úkor zvířat. Ta jsou natěsnána v přeplněných prostorách (v Evropě každoročně držíme v klecích sedm set milionů zvířat), bez přirozeného uspořádání zvířecích skupin, v nepřirozeném a stereotypním prostředí. Podstupují bolestivé zákroky, jako je urezávání ocasů či zkracování zobáků, jsou stísněna na malých prostorech bez jakýchkoli sociálních podnětů (natož lásky), stresována nešetrným zacházením, příliš dlouhými transporty, a kvůli genetickým modifikacím také nucena k nadzvířecím výkonům; to vše v zájmu efektivity.

Představme si člověka, který každý den uběhne maraton. Jeho tělo pod touto nadměrnou zátěží dříve či později zkolabuje. Podobnou zátěž po celém světě prožívá dvě stě milionů krav, v Česku asi šest set tisíc. Denně nadojí až čtyřicet litrů mléka a ročně v průměru čtyřikrát více než před šedesáti lety. Kráva může nosit až dvacet litrů mléka, což je bolestivé a přispívá k nemocem vemene. Zároveň musí — aby stále dávala mléko — ve svém těle živit tele. Potřebuje tudíž neustále tolik energie, že její trávicí systém je přetížený, a přesto má hlad. Na přirozenou pastvu se české krávy dostanou jen v podhorských oblastech. Po obtížném porodu (kvůli genetickým modifikacím je tele příliš velké, takže císařský řez není ničím neobvyklým) si krávy příliš neuleví. Mládě jim odeberou do osmačtyřiceti hodin po porodu, takže se matka i tele trápí steskem a po několik dnů se navzájem snaží najít zoufalým voláním. Když je mládě dostatečně velké nebo kráva příliš stará, jsou převezeny na jatka. Každá desátá kráva zůstává při zabíjení stále při vědomí.

Obohacená klec taky klec

Podle Nadace na ochranu zvířat se celosvětově chová asi pět miliard slepic, v Evropské unii téměř čtyři sta milionů, v Česku kolem osmi milionů. Polovina z nich je podle ministerstva zemědělství chována v domácích hospodářstvích, druhá polovina v intenzivním zemědělství, většinou v klecích ve velkých halách s umělým osvětlením. Každá slepice snáší průměrně tři sta vajec ročně, což je dvakrát víc než před padesáti lety — z tohoto důvodu také pětadvacet procent slepic umírá na nedostatek vápníku.

Zatímco kohoutci jsou po narození usmrcováni hned, většina slepic žije v takzvané obohacených klecích (jejichž používání prosadila EU před pěti lety), ne o moc větších než klasické bateriové

foto: Tiburi

klece. Slepícím neposkytují možnost popelit se, stavět hnízdo ani zobat v zemi. Kuřata na maso žijí maximálně šest týdnů, díky genetickým modifikacím přitom nabereou dvojnásobnou váhu za poloviční čas ve srovnání s třicátými lety minulého století. Tak rychlý růst přináší příliš velký nápor na kosti, srdce a plíce, které zátěž často nevydrží. Kuřata mnohdy ochrnou, takže nedojdou ke krmivu a uhynou hladu a žízni. Za celou dobu se pod nimi nevymění podstýlka.

Při přepravě na jatka se počítá s velkými ztrátami: za normální se považuje, když mimo jatka zemře každé dvacáté kuře. Na jatkách jsou kuřata zavěšena na háky a ponořením hlavy do elektrické vodní lázně omráčena; podle studie britské organizace VIVA! je ovšem každé desáté kuře i po lázni při vědomí, takže při proříznutí hrdla a vykrvování stále bojuje o život. Aby mohly matky brojlerů vůbec snášet, je jim drasticky omezena potrava, proto trpí chronickým hladem. Špatná hygiena přivolává infekce a parazity, málo prostoru vede ke kanibalismu, kterému se chovatelé snaží vyhnout uřezáváním zobáků bez umrtvení.

Problematický je i chov ryb, které žijí ve velké hustotě — pstruzi mají například životní prostor jednoho velkého umyvadla — takže si časem navyknou na stereotypní plavání kolem okrajů klecí. Nedostatkem prostoru trpí ryby při výlovcích či transportech, stejně jako změnami teplot, špatnou kvalitou vody, nešetrnou manipulací a vyhladověním. Namačkané ryby napadají paraziti, například mořské vši, které se mohou v přeplněných chovech prokousat na rybí hlavě až ke kosti. Ryby přitom vnímají bolest stejně jako savci. Nemoci se pak šíří i na divoké ryby v okolí, farmy navíc plýtvají zdroji potravy, znečišťují moře tunami exkrementů, krmivem s antibiotiky a zdechlinami. Úmrtnost při chovu je podle Nadace na ochranu zvířat až třicet procent. Ryby jsou nejčastěji poráženy udušením na vzduchu, přičemž bývají někdy umístěny na led, který prodlužuje dobu vědomí ryby až na čtvrt hodiny.

V cizí kůži

Veselejší život nečeká ani zvířata chovaná pro vlnu či srst. V Austrálii, jež je největším světovým producentem vlny, sice žije sto dvacet milionů ovcí pod širým nebem, ale stále v rámci intenzivního chovu. Stáda jsou totiž příliš velká na to, aby každé zvíře obdrželo dostatečnou péči. Tisícihlavá stáda neumožňují ovcím žít normálním společenským životem, protože nejsou schopny zapamatovat si jednotlivé členy stáda. Během období sucha navíc ovcím nikdo nepomůže, takže jich z chovu až šest procent zahyne; jehňat zemře až dvacet procent. Ovcí rouno je dnes hustší a kůže má hluboké záhyby, takže se na ní hromadí vlhkost a moč, což vede k tomu, že ovce častěji napadají masožravé larvy bzučivky. Řešení? Jehňatům je bez umrtvení odřezávána kůže kolem ocasu, aby její zjizvení bzučivky odradilo. Nedosti na tom, beránci jsou — také bez umrtvení — kastrováni, a to bolestivým zaškrcením varlat a postupným odumřením tkáně.

Až několikaměsíční přepravu ovcí z Austrálie na Střední východ či do severní Afriky navíc ročně nepřezijí desítky tisíc jedinců. Pro majitele je však ekonomicky výhodnější počítat se ztrátami než zaplatit lepší dohled. Kvůli šlechtění se ovcím rodí více mláďat častěji, takže je matky v těhotenství nemusí uživit — ve Velké Británii zemře každé desáté jehně před odstavením a každá dvacátá ovce následkem porodu.

foto: Animal People Forum

foto: Mayakamina

foto: Orientazing

S kožešinou na trh

Specifikem je chov zvířat, která nejsou domestikovaná: norků, činčil, fretkek nebo lišek na kožešinu. (Obchod s kůží koček a psů je v Unii zakázán, ovšem v Číně a jiných asijských zemích tato zvířata pro kožešiny stále zabíjejí.) Celosvětově je ročně pro kožešiny oficiálně zabito pětadevadesát milionů zvířat, skutečné číslo ale bude kvůli pytlákům vyšší. Pětaosmdesát procent kožešin se získává z chovu, patnáct procent z lovu. Některé evropské země jako Rakousko, Nizozemsko, Makedonie či Velká Británie kožešinové farmy zcela zakázaly, jiné jako Švýcarsko, Německo či Dánsko zakázaly chov alespoň nepřímo či u některých druhů; přesto je Evropa největším producentem liščích a norkových kožešin, ačkoli ji dohání Čína se zcela neregulovaným chovem.

Podle průzkumu organizace Svoboda zvířat se v Česku odchovává a zabije dvacet tisíc mláďat ročně. V roce 2016 u nás fungovalo devět aktivních chovů — postupně jich ubývá, protože provozní náklady jsou stále vysoké, odbytu není velký a do budoucna nejistý. O to horší jsou ale podmínky zvířat na zbývajících farmách. Pro nedomestikovaná zvířata je velké utrpení, když musí prožít celý život v kleci bez pevného dna. Nedostatek podnětů vede k poruchám chování a k sebepoškozování, navíc personál farem je malý a často nekvalifikovaný, aby se náklady na chov minimalizovaly. Od ledna 2019 však zdejší kožešinové farmy naštěstí končí (podrobněji článek *Nechme klece ježkům* na s. 9).

foto: Dřívničku brvíba

Hlas trpících

Není pravda, že by se zvířata neozývala. Zoufalé volání krav a telátek při oddělení, děsivé kvičení prasat při porážce, bezmocné kdákání namačkaných kuřat, pištění testovaných myší, kokrhání kohoutů při zápasech, štěkot týraných psů i zoufalé pleskání ryb v přeplněných kádích, to všechno je slyšet příliš dobře na to, aby si kdokoli mohl myslet, že zvířata netrpí. Navíc existuje mnoho organizací, které zvířatům propůjčují svůj lidský hlas. Jenže je stále příliš snadné zavřít oči, zacpat uši a zabouchnout dveře. Takové chování však nelze tolerovat dlouhodobě, dřív nebo později se nám vrátí zpět, ať už v podobě přešlechtěných plemen, šíření neléčitelných nemocí či mrtvých oceánů. Otázkou zůstává, kdy k tomu dojde a kolik zvířat jsme ještě schopni našemu pohodlnému životu obětovat.

foto: KOS Photos

Kontakt: valentikova@sedmagenerace.cz.

Kožešinová farma v Křížanovicích, 2015, zdroj: OBRAZ – Obnávající zvířata.

MARIE DRAHOŇOVSKÁ

Nechme klece ježkům

Vezmu vás na jedno místo. Tam, kde byste se nechtěli ocitnout ani jako člověk uprostřed noční můry. Natožpak v kůži zvířete.

Nacházíme se u lesa. Jedna velká budova a potom několik přístřešků. Jak se přibližujeme, zavalí nás teskné zvuky. Kňučení, štěkot, škrábání... zvuky sílí. Stojíme poblíž farmy, ve které se chovají zvířata, divoké šelmy, pro kožešiny. Když dojdeme až k přístřeškům, všimneme si, že jsou plné kovových klecí bez celistvé podložky, aby mohly výkaly propadávat skrz mříž. Jedna klec stojí vedle druhé, každá vězní jedno až tři zvířata. Ztratila, nebo neztratila víru, že se jednou dostanou ven? Zatímco část skáče jako pomínutá, okusuje nejen sebe, ale často i své spoluvězně, druhá část odevzdaně leží, v očích strach a úzkost. Tato od přírody samotářská zvířata tu pro sebe nemají ani metr čtvereční. Jejich trápení bude ukončeno v několika sekundách bolestivého umírání. Norci do plynu, lišky pověsit za ocas a pustit do nich elektrický proud — kožešina tak zůstane ušetřena.

Jak člověk ke kožešině přišel

Huňatou srst medvědů nebo těžkou kožešinu z tuleňů nosili lidé už za doby kamenné. Využívání zvířat pro jejich srst tedy není žádnou

novinkou. Jenže zatímco tehdy nosili lovci kožešinu, aby si zachránili svou vlastní kůži před větrem a mrazem, dnes se jedná pouze o zbytečný módní doplněk. Desítky milionů bytostí tak ročně uhynou ať už pro huňatý kožich, nebo pro chlupatou tretku na lemu bot a kabelek. Ne že to by někoho mělo překvapit, vždyť mnohem větší počet zvířat zemře pro porci vepřa-knedla-zela. Pozastavit bychom se ale měli nad nesmyslností jejich utrpení. V dnešní době je totiž možné vyrobit mnohdy i hezcí a na dotek příjemnější kožešinu umělou, a to dokonce se čtyřnásobnou úsporou energie.

Kožešinové farmy mají zhruba tisíciletou historii. Ve světě se kožešina začíná využívat jako módní doplněk už v 10. století. V 11. a 12. století byly položeny základy móde bobřích čepic a kožených rukavic a rukávníků. Velká poptávka mimo jiné iniciovala výpravy evropských lovců na území Ameriky, ruští lovci postupovali stále hlouběji na Sibiř. Kožešiny směřovali za jídlo a nářadí. S 19. stoletím už poptávka vysoce překračuje nabídku, a proto začínají vznikat první kožešinové chovy. Tento byznys se začíná rozvíjet v Severní Americe okolo roku 1860, kdy vzniká první farma chovající norky.

Počátkem 20. století je několik norků dovezeno i do Evropy, konkrétně do severovýchodních zemí. Brzy nato s chovy začíná i Rusko.

Dnes se až 83 procent kožek získává z chovatelských farem, zbytek se stále obstarává lovem. Pro kůži se v současnosti chová několik druhů „chlupáčků“: od říčních norků a bobrů přes lišky, medvědy a mývaly až po lamy a tuleně. Kožešina ale někdy pochází i z našich milovaných domestikovaných zvířat, jako je kočka, pes, činčila nebo králík. Ozdobám z nich holduje především Čína. Tam jsou mnohá zvířata nemilosrdně stahována z kůže ještě zaživa.

Řád myšího kožíšku

V České republice chováme především americké norky a lišky stříbrné. Zakládání kožešinových farem se přitom u nás trochu opozdilo — první farmy se objevují až v 20. letech 20. století. Co však tehdejší Rakousko-Uhersko zanedbalo, začala rychle dohánět první republika. Kožešiny přišly do módy, představovaly symbol bohatství a prosperity a Československo už stálo na žebříčku kožešinových producentů na 17. místě. Z původních tří párů kanadských lišek stříbrných, se kterými začínala první československá farma v roce 1924, vyrostl o deset let později byznys s norky, mývaly, skunky i nutriemi na padesáti kožešinových farmách.

V padesátých letech 20. století na ně navázaly velké družstevní chovy norků a lišek a obléknout princeznu se zlatou hvězdou do hábitu šitého ze stovek myších kožíšků se zdálo zcela výchovné. Počet kožešinových chovů se snížil až po roce 1989, kdy se farmy přesunují zpět do soukromého vlastnictví a zužuje se i rozmanitost chovaných zvířat. Dnes v České republice stále ještě funguje devět registrovaných kožešinových farem, z nichž pět je považováno za větší — nachází se v nich přes patnáct set zvířat. Celkem zde na farmách živoří zhruba dvacet tisíc zvířat.

Happyend za 50 milionů

Proti násilí na zvířatech a kožešinovému chovu se pro-zvířecí aktivisté v České republice vzbouřili s koncem 20. století. Roku 1994 vzniká organizace Svoboda zvířat, která od svého počátku usiluje (mimo jiné) o ukončení kožešinových chovů. V roce 1999 zahájila projekt *Proti srsti* s cílem informovat veřejnost o situaci chovaných zvířat.

Největší boj o kožešinové farmy se ale odehrál teprve letos v létě. Novela zákona o zrušení kožešinových chovů do roku 2019 prošla poprvé v historii Sněmovnou a byla předána Senátu. Před senátním projednáváním dne 19. července se ale iniciátoři novely ještě zapotili. Senátní výbory totiž navrhovaly buď pouze zvýšit kontrolu standardů nastavených českou legislativou, nebo dokonce odložit zákaz až na rok 2023. Obránci zvířat urychleně rozeslali dopis všem senátorům, ve kterém naléhali, aby zákaz podpořili. „Samotný zákon, který umožňuje chov kožešinových farem, je špatný, takže kontrola stanovených norem nepomůže, není to relevantní,“ vysvětlil předseda spolku OBRAZ — obránci zvířat Marek Voršílka. Poukazuje tím na fakt, že zvířata přirozeně žijící u vody a denně běhající až sto kilometrů nemohou nikdy žít v kleci se sklenicí vody (a při troše štěstí s dřevěnou budkou), aniž by trpěla. „Nejde jen o tom, abychom zabránili strádání, ale také o to, aby život zvířat měl nějaká pozitiva,“ připojil se etolog Marek Špinka.

Opomenout nelze ani petici podporující novelu příslušného zákona, kterou podepsalo 46 tisíc lidí. Podle průzkumu agentury Focus

z dubna 2017 vnímá 83 procent obyvatel České republiky kožešinový chov jako nehumánní a souhlasí s jeho zákazem.

Politici zastánci farem ale vyjadřovali k novele zákona od jejich počátků mnohé výhrady. „Kožešinové farmy jsou dobře vedené a jsou pod dobrým dohledem Státní veterinární správy. Byl by to velký zásah do podnikatelské sféry,“ vyjádřil se loni pro Českou televizi místopředseda Zemědělského výboru Poslanecké sněmovny Jan Volný. „Oponenti zákazu kožešinových farem argumentují, že jejich zákaz způsobí přesun produkce kožek do zemí s ještě nižšími standardy blahobytu, jako je například Čína. Jenže farmáři na kožešinových farmách jsou většinou lokální farmáři, kteří zkrátka začnou podnikat v jiném odvětví ve své zemi,“ vysvětluje předseda Fur Free Alliance Jon Vinding v otevřeném dopisu předsedovi Senátu Milanu Štěchovi. Podle Vindinga na světě neexistuje farma se zázemím, které by bylo pro tato divoká zvířata přijatelné.

Návrh zákona kritizoval také senátor, hazardní miliardář a majitel Parlamentních listů Ivo Valenta. Namísto zákazu by využil toho, že ostatní státy kožešiny omezují, a zdejší chovy by naopak podpořil. Na jednání Senátu Valenta dokonce navrhl novelu zamítnout, jeho návrh ale neuspěl a novela zákona nakonec díky hlasům šestatřiceti senátorů a senátorek prošla. Krátce nato ji podepsal i prezident Miloš Zeman.

Novela vyžaduje zákaz chovu zvířat za účelem zisku kožešin do konce prosince roku 2018. Týká se tedy především lišek a norků, nikoli králíků či nutrií. Farmáři, kteří tento byznys začali před začátkem června roku 2016, budou odškodněni — celkem k nim od státu poputuje zhruba 50 milionů korun.

Konec v nedohlednu

Světovou jedničkou v produkci kožek je dnes kupodivu právě civilizovaná a moderní Evropa v čele s Dánskem. Různě po Evropě se nachází zhruba šest tisíc kožešinových farem. Česká republika je ale už třináctou evropskou zemí, která farmám ukázala palec dolů. První se tak v roce 2000 zachovala Velká Británie, následovalo Rakousko, Chorvatsko, Bosna a Hercegovina, Nizozemsko, Slovinsko, Srbsko a Makedonie. Nepřímý zákaz funguje ve Švýcarsku, kde už od roku 1981 platí pro divoká zvířata tak přísné standardy chovu, že o něj farmáři ztratili zájem. Přísné standardy zavedlo i Německo. V Dánsku a Švédsku platí zákaz částečně, vztahuje se pouze na chov lišek.

Každý, kdo někdy viděl podmínky faremního chovu, a to nemluví nutně o kožešinových farmách, musel aspoň na chvíli pocítit vinu a zoufalství. Když se člověk dívá na příslušná videa, musí se sám sebe ptát: jak mohou být lidé něčeho takového schopni? Jenže odporují vůbec kožešinové farmy „vyspělé“ společnosti 21. století? Vždyť lidé jsou dnes v jistých ohledech mnohem krutější než v době kamenné. Vzhledem k výše zmíněným pokrokům to může vypadat, že kožešinový průmysl pomalu směřuje ke svému konci. Kolik zvířat ale v těchto otřesných podmínkách ještě uhýne, na to raději nemyslet.

Kontakt: MarieDrahnovska@seznam.cz.

Množíma v Telicích, zdroj: OBRAZ – Obhánci zvířat.

RENATA PLACKOVÁ

Štěně levně. Za všechny prachy

Kolie, jezevčiči, jorkšíři, čivavy, britské modré, mainské mývalí, bezsrsté kočky sphynx. Módní a oblíbená plemena to postihuje nejvíce. Ptáte se co? Množírny.

Jak takové množírny fungují? V kostce: pseudochovatel si pořídí dvě zvířata, nebo taky desítky zvířat, a množí je a množí. Psy aspoň dvakrát ročně, kočky i vícekrát. Odebrat mláďata co nejdříve, prodat a dospělá zvířata znovu nakrýt. Prodává se levně, skoro v akci. Postihy minimální, riziko taky. Tedy pro množitele. Kupující sice koupí levně, zato už riskuje pořízení nezdravého zvířete, zavlečení chorob, spoustu smutku. A za nejkratší konec provazu tahají zvířata — jak množírenské kočky a fenky, které po „odplození“ nejspíše majitel vyhodí nebo zabije, tak mláďata z těchto chovů. Často si nesou pořádnou nálož nemocí, vad a psychických poruch. Na celý, zpravidla nedlouhý život.

Chovat, nebo pochovat?

Chov „papírových“ zvířat má mnoho pravidel. Pro množení se vybírají jen ta nejlepší a nejzdravější, běžně se dělají genetická vyšetření, fena může rodit nejvýše jednou za dva roky. Cílem je udržovat

plemeno v dobrém stavu a produkovat jen zdravá a perspektivní zvířata. Každé plemeno má chovatelské stanice, kde si je možné zvířata prohlédnout, poradit se a koupit mláďata. Chovatel vystaví na prodávané zvíře smlouvu s určitými závazky pro kupujícího (dobrá péče) i pro dosavadního chovatele (poradenství, pomoc při výcviku). To vše něco stojí i v případě, že nekupujete špičkové výstavní kousky, ale jen britskou modrou mazlivou kuličku do bytu. Cena se pohybuje v tisících i desetitisících korun, ale dostanete zdravé, očkované zvíře a máte jistotu, že z „jezevčička“ nevyroste dvacetikilová obluda. Průkaz původu je vlastně rodný list zvířete, uvádí registraci, jméno, chovatele, předky, případně další záznamy (ne každé zvíře s PP je určené k chovu, což ale nijak nesnižuje jeho kvality kamaráda na doma).

Pokud nakupujete zvířata z neověřených zdrojů, nejspíše finančně podporujete někoho, kdo je záměrně nebo z nedbalosti množí a množí. Bez ohledu na zdraví, příbuznost, vitalitu, perspektivu.

Ceny přitom nejsou zrovna nízké, u oblíbených plemen jde často o tisícové částky, někdy srovnatelné s cenou za jedince s doklady. Co vás při takové „dobré“ koupi může potkat a co používají obchodníci za triky?

Velmi často jde o příliš brzy odebraná zvířata. Nejnížší možný věk pro odebrání matce je osm týdnů, lepší je však tento krok udělat až po 10. nebo 13. týdnu dle plemene a stavu zvířete. Časně odebrané zvíře má často průjmy, snadno onemocní, bývá psychicky nevyrovnané, úzkostlivé nebo agresivní. Nezřídka uhynie už jako mládě.

Náhodné a příbuzenské křížení přináší extrémní riziko vrozených a dědičných chorob a vad. Jde zejména o srdeční potíže, vadné postavení kloubů, psychickou labilitu. To je největší problém u šlechtěných plemen náchylných k určitým chorobám. Laik je zpravidla nedokáže na mláděti poznat.

V množirnách žijí zvířata povětšinou ve stísněných prostorech, ve velkém počtu, ve špíně. Bývají nervózní a úzkostná, nezvyklá na lidi.

Varující jsou i označení jako netradiční zbarvení, velmi malé plemeno, neobvyklé plemeno typu kokršír. Neexistuje plemeno jako minijorkšír nebo miničivava. Jde o extrémně drobné a vlastně nemocné jedince, kteří by se neměli množit, často žijí jen několik let a trpí řadou neduhů a vad zpravidla způsobených právě velmi malým vzrůstem.

Neexistuje nic jako „nadpočetné štěně z vrhu“, průkaz původu dostanou vždy všechna. Ne každé zvíře je vhodné na chov nebo výstavy, doklady ale mají vždy. Nezaměňte průkaz původu za Pet passport, což je jen mezinárodní očkovací průkaz zvířete. Nepoctiví chovatelé neváhají doklady zfalšovat, ověřte si registrace chovů a pravost dokladů a očkovaní u veterinářů a chovatelských svazů.

Štěně nebo kotě si zajděte prohlédnout předem. Rezervace jsou běžné, u chovných zvířat často ještě před narozením. Pokud vám chovatel návštěvu neumožní nebo vidíte, že se u něj zvířeti dostalo velmi špatného zacházení, zvíře nekupujte. Nepřistupte na předání někde ve veřejném prostoru nebo u vás doma, pokud chovatele neznáte.

Nenechte se citově vydírat a manipulovat. Tvrzení jako „když si ho nekoupíte, musím ho utopit“ jsou velmi zavádějící. Koupíte štěně teď — a za pár měsíců bude mít fena stejného množitele zcela záměrně opět mladé. A opět si někdo další vyslechne podobnou větu. Byznys jede dál.

Nekupujte, adoptujte

Pokud nemáte v úmyslu s kočkou nebo psem obrážet výstavy, není nutné mít „papírové zvíře“. Na domov jich čekají stovky a tisíce v útulcích a depozitech. Velmi často tam najdete i „bezpapírové“ zvíře ušlechtilé rasy. Adopce vás zpravidla vyjde na několik set korun — v ceně je ošetření zvířete, kastrace, odblěšení, odčervení a příspěvek na chod útulku. U zvířat máte jistotu, že jsou zdravotně v pořádku — nebo se předem dozvíte, s čím se mohou potýkat. Zaměstnanci útulku vám doporučí krmivo, vybavení a způsob péče. Často se v útulcích ocitají i zachráněná zvířata z množíren, „odrožené“ fenky a kočky, které původní majitel někde vyhodil.

Všechna ta hovada boží množí se a množí

Česká republika je jedním z velkých „producentů“ štěňat a koťat na vývoz i domácí „spotřebu“. Skupiny s mafiánskými praktikami

nechávají množit zvířata žádaných ras a pak je nelegálně vyvázejí zejména do západní Evropy, kde je možný výhodnější prodej. Převozy musí probíhat tajně — zvířata nemají povinné doklady a očkovaní, často nejsou v dobrém zdravotním stavu. Nezřídka se tak při kontrolách najdou tucty polomrtvých nebo udušených zvířat v přepravkách, kufrech, pod jiným zbožím. Bez vody, potmě, bez možnosti pohybu. Cena za prodej je ale tak výhodná, že se to pořad vyplatí, se ztrátami se jaksi počítá.

Zákony jsou u nás v této věci dost bezzubé. Chov zvířat patří jen mezi ohlašované živnosti, není nutné prokazovat kvalifikaci, zázeví, zkušenosti. Navíc většina množitelů pracuje načerno — tak jim hrozí výrazně menší postihy než oficiálně ohlášeným chovatelům, kteří pochybí. Zákon na ochranu zvířat proti týrání sice určuje, jaký minimální standard musí majitel zvířeti poskytnout — vodu, potravu a přiměřený prostor a péči — ale jen velmi omezeně řeší dopady opakovaných březostí a porodů. Navíc je zde dost velká výkladová vůle a pes trvale umístěný v kotci, kde má vodu a žrádlo, není považován za týraného a policie při takovém nálezu nezasáhne.

Zvířecím okem

Po několika množírenských skandálech vznikla organizace ANIMAL EYE, která toto téma dostává do veřejné debaty a pracuje na změně legislativy. K ní se připojila Českomoravská kynologická unie a zejména orgány nejpovolanější — ministerstvo zemědělství, Ústřední komise pro ochranu zvířat, Policie ČR a Státní veterinární správa. Změny by měly proběhnout na několika rovinách — zejména v legislativě, která by provozování množíren definovala a umožnila kontroly a postihy. Neméně důležité je aktivnější zapojení policie a veterinární správy při kontrolách.

Pokud víte o nějaké množíreně, měli byste to oznámit Státní veterinární správě a také policii. Veterinární správa smí dělat jen ohlášené kontroly — což umožní majiteli se na ni připravit a přesunout zvířata někam z dohledu. Policie může provádět kontroly v případě, že je zde závažné podezření na týrání zvířat. Často však postupuje poměrně laxe. Je proto nutné dělat záznamy, fotit, natáčet, získat svědectví. A tlačit na vyřešení problému, dotazovat se na postup, nenechat se odbýt. Práce nepřijemná, ale záslužná.

Pokuty uložené přistiženým pak obvykle řeší úřady obcí s rozšířenou působností. Nekalé obchodní praktiky a podvody (nátlak při nákupu, vystavení neplatných nebo falešných dokumentů ke zvířeti) pak Česká obchodní inspekce. Nejčastěji bývá problém s dokazováním — prodejci vystupují pod falešnou identitou, používají mnoho telefonních čísel, předání zvířat probíhá v ústraní. Proto se snažte vše dokumentovat a problémy ohlašovat. Pokud nevíte, co dělat, obraťte se na bezplatnou právní poradnu na www.animaleye.cz. Nejlepší je ovšem prevence — podezřelé inzeráty hlase provozovateli inzerčních serverů, například Annonce tyto inzeráty a jejich zadavatele blokuje. Nekupujte zvířata, adoptujte je z útulku. Kdo neprodá, nebude množit.

Autorka má doma tři kastrované kocoury z útulku. Až se završí jejich čas, pořídí si další, pokud do té doby nebudou již útulky prázdné. Kontakt: renata.plackova@hnutiduha.cz.

foto: www.understandinganimalresearch.org.uk

MAGDALENA HRONOVÁ

V laboratořích stále dupou králíci

Kukadla jako zrcadla, roztomilé fousky a růžové packy. Veliké uši, pohyblivý čumák a lesklá srst. Rozpustilé pohyby a neposedná povaha. Rysy zvířecích mláďat dokážou rozněžnit kdejakého tvrdáka. Je to v nás, připomínají nám totiž lidská miminka, a ta bychom taky bránili za každou cenu. Testy na zvířatech však provádíme stále – snažíme se jimi ochránit člověka. Otázkou však je, zda je opravdu nutné kvůli pracím prášku týrat jiné bytosti a jak moc smysluplné a pro člověka bezpečné tyto testy jsou.

Vývoj testování na zvířatech prodělal v letech 2009 a 2013 významné zvraty, za které bojovala Evropská koalice za ukončení pokusů na zvířatech více než dvacet let. V Evropské unii totiž vešly v platnost zákony, zakazující testovat hotovou kosmetiku (i její složky) na zvířatech. Od roku 2009 nejprve platil zákon, který zakazoval testy na zvířatech. Měl však tři výjimky: test toxicity na opakované použití, testování vlivu dané látky na reprodukční systém a průběh těhotenství a test cesty látky v organismu od její aplikace až po vyloučení. Roku 2013 pak vešel v platnost zákon zapovídající testování kosmetiky i jejích složek na zvířatech bez výjimek.

Tento zákaz se samozřejmě nevztahuje na složky a kosmetické přípravky testované v minulosti. Tyto výrobky se prodávají dál. Jedná se zhruba o 15 až 20 tisíc položek, které mohou výrobci nadále používat a dle libosti kombinovat. Zákaz platí pouze na nové složky a hotové výrobky a zaručuje, že zvířata nemají trpět ani umírat kvůli novým kosmetickým prostředkům.

Jistotu, že daný kosmetický výrobek ani jeho složka nebyl na zvířatech testován, tedy máme jen u produktů opatřených Humanitárním standardem pro kosmetiku, ve zkratce HSC. Certifikát má podobu králíčka s dvěma hvězdami a firma, která označení používá,

je pravidelně kontrolována nezávislým auditem.

Jistě, zákon o zákazu testování kosmetiky na zvířatech je velkým, ale pouze dílčím úspěchem. Vedle kosmetiky totiž používáme spousty jiných látek včetně léků, které stále na zvířatech testovány být mohou.

Testy, které ochrání člověka?

Každý 24. duben je od roku 1979 Světovým dnem laboratorních zvířat. Rozmanité iniciativy se během něj snaží po celém světě protestovat proti provádění pokusů na zvířatech a poukázat na to, že tyto testy nemusí být prokazatelně účinné a že nejde o jediný možný způsob testování. Tvrdí, že přenositelnost výsledků na člověka je sporná, hlavně kvůli tomu, že máme odlišnou anatomii a fyziologii. Ukazuje se, že některé vedlejší účinky zažívané lidmi se při testech na zvířatech neukázaly. Jedná se například o preparáty Lipobay® (lék na snížení hladiny cholesterolu) či Vioxx® (preparát proti bolesti, kvůli němuž po celém světě zemřelo až 140 tisíc lidí).

Vedle toho jsou na zvířatech stále prováděny testy, které mají potvrdit již dávno známé předpoklady. Podle organizace Svoboda zvířat jde například o testy škodlivosti cigaret a alkoholu, ale i kurióznější studie: co se bude dít, když přestaneme cvičit, či zda se staneme po víkendovém opíjení se impulzivnějšími. Překvapením však mohou být i testy hnojiv, pesticidů, barev, geneticky modifikovaných organismů či testování ve zbrojním průmyslu. Tam slouží k produkci například imunologických látek.

Na zvířatech je dle zákona stále povoleno testovat také čistící a jiné prostředky do domácnosti. Chceme-li tedy nakupovat na zvířatech netestované potřeby, musíme se porozhlédnout po certifikátu HHPS (Humánní standard pro prostředky pro domácnost), jehož symbol vypadá také jako králíček s dvěma hvězdami. V roce 2015 spustila Svoboda zvířat kampaň na zákaz testování prostředků pro domácnost na zvířatech. Vedoucí organizace Barbora Bartušková Velčová tehdy v tiskové zprávě připomněla: „Takové experimenty zahrnují testy toxicity, při nichž mohou být zvířata násilím krmena vysokými dávkami testovaných látek nebo vystavována toxickým chemickým látkám. Následkem toho zvířata trpí zvracením, záchvaty, vnitřním krvácením a poškozením orgánů. I v případech, kdy zvíře nezemře během testu, bývá usmrceno po něm.“

Svoboda zvířat koordinuje on-line petici, kterou podepsalo téměř deset tisíc lidí. Ve spolupráci s ostatními partnery se jí podařilo přesvědčit přední evropské letecké společnosti (například British Airways, Lufthansa, ČSA, Finnair, Alitalia, Iberia, Swiss International Airlines, American Airlines, South African Airways, United Airlines nebo China Airlines), aby ukončily transport zvířat určených k pokusům, a některé společnosti (Allergan a Merz), aby zastavily testování botoxu na myších. „Dále se nám podařilo prosadit změny v nařízení REACH (registrace, hodnocení a povolování chemických látek), které by měly vést k výrazné redukci počtu prováděných testů na zvířatech, a tím i ke snížení počtu použitých zvířat,“ dodává Bartušková Velčová.

Možnosti tu jsou

Alternativy k testování na zvířatech existují a jsou mnohdy vědecky účinnější. Jejich seznam a metody vede a ve zdlouhavém procesu, který někdy trvá až několik let, schvaluje Evropská společnost pro alternativní metody. Najdeme mezi nimi například počítačové

systemy, které simulují reakci těla na danou látku a využívají se při testování léků a zkoumání různých onemocnění. Jsou založeny na tom, co již víme. Počítačový systém dostane informace o molekulárních strukturách látek, reakcích lidského těla na různé složky, biochemických reakcích či o vlastnostech metabolismu.

Dalším alternativním způsobem je z lidské buňky vypěstovaná buněčná kultura, u níž můžeme sledovat reakce na určité látky. Díky tomu se dá zkoumat rakovina, AIDS i různá ledvinová onemocnění.

Čím dál víc rozšířené je při testování kosmetiky sledování trojrozměrných modelů lidské kůže. Podobně je možné pozorovat reakce odebrané lidské tkáně. Vzorky lidské krve pomáhají odhalit metabolické poruchy, funkci léků a alergické reakce. Díky rozboru mozkové tkáně zemřelých pacientů lékaři porozuměli roztroušené skleróze. Analýze účinků nových léků zase napomáhají studie na dobrovolnících. Za pokrok v léčbě tak můžeme poděkovat statečným pacientům trpícím epilepsií, Parkinsonovou chorobou, schizofrenií či migrénou.

Byznys je byznys

V roce 2014 proběhl devátý ročník Světového kongresu o alternativách k pokusům na zvířatech, kde odborníci napříč profesemi diskutovali o dalším vývoji v této oblasti. Nutno však dodat, že tyto alternativy potřebují být vůči levnému a rozšířenému způsobu testování na zvířatech cenově konkurenceschopné. Evropská koalice pro ukončení pokusů na zvířatech však poukazuje na velice malou státní podporu alternativních pokusů — i přesto, že členské státy EU mají od roku 2010 povinnost alternativní testy podporovat. Nejvíce peněz do alternativních testů v roce 2013 investovala Velká Británie (11 milionů eur), zatímco Česko se neobtěžovalo vyčlenit ani jednu korunu.

Namísto toho bylo vloni v tuzemských laboratořích použito 77 tisíc laboratorních myší, 75 tisíc ryb, 25 tisíc potkanů, 7 tisíc králíků a 27 tisíc slepic, kteří trpěli a zemřeli při testování prostředků do domácnosti či léčiv. Největší domácí firmou, která nabízí testy na zvířatech, je MediTox, dlouhodobě testující například na psech i primátech.

Laboratorní testy na zvířatech jsou nahrazovány alternativními metodami jen pomalu z několika důvodů. Jedním z nich je skutečnost, že dodávání laboratorních zvířat živí velké firmy, mnohdy schopné dodat zvířata na objednávku, například hluchá, slepá, bez hlasivek a podobně. Druhým je zkostnatělost státních institucí, jakkoliv ministerstvo zemědělství jakožto státní orgán schvalující projekty pokusů na zvířatech prezentuje jasnou strategii: dodržovat princip nahrazování a omezování testů na zvířatech a šetrného zacházení s nimi. Současně se též snaží eliminovat počet „použitých zvířat“ a povolení k testování neudělovat tam, kde to není potřeba.

Uvidíme tedy, o kolik se v příštích letech „spotřeba“ zvířat ve zdejších laboratořích sníží. I přes pokroky poslední doby jsme v roce 2014 na zvířatech provedli 231 297 experimentů.

Autorka studuje Sociální a kulturní ekologii na FHS UK. Kontakt: magdalenahronova@seznam.cz.

Kobyla Ester se svým kamarádem kohoutem. Foto: Lenka Kašová (vše). 2.

LENKA KAŠOVÁ

Neodepsaní koně

„Tím, že člověk k sobě zvířata před dávnými lety připoutal, nese za ně odpovědnost.“ Tímto mottem se řídí útulek pro staré a týrané koně v Mířkově u Horšovského Týna, který funguje už od roku 2004. Ukazuje, že respekt a láska k hospodářským zvířatům nemusí být ani v našich luzích a hájích nedostižným ideálem.

Ovce Amálka blokuje branku. Prostě leží na svém oblíbeném místě před vchodem do dvora a k tomu, abychom se dostali dovnitř, je zapotřebí ji přemluvit a taky trochu popostrčit. Je to už starší dáma. Naštěstí pro nás se po chvíli začnou ozývat slibně znějící zvuky šoupání a klapání kopýtek a my se prosmýkáváme dovnitř. Rukou nám srdečně potřásá majitelka útulku Blanka Schröpferová, která svírá v druhé ruce bič na zvědavé husy. Její uvítací slova se ztrácejí ve štěkotu psů, kteří obestoupili naše kotníky a dožadují se pozornosti. Branka zaklapne a nám je jasné, že jsme se právě ocitli v úplně jiném světě. Tohle je trochu víc než útulek pro staré a týrané koně.

„Zvířata tu žijí s námi a my s nimi,“ vysvětluje místní svéráz hostitelka a na naše přání nás odvádí ke stájím. Dodává, že momentálně na provoz útulku vydělávají také tím, že hostí na statku agroturisty: „Nečekáme, že nám spadne něco do klína jen tak, a agroturistika je teď populární. Máme tu také muzeum lidových řemesel.“

Proč útulek pro koně?

Zanedlouho už stojíme ve stájích tváří v tvář tomu, kvůli komu jsme sem přišli. Blanka Schröpferová totiž před třinácti lety se svým otcem založila občanské sdružení S.O.S. — Život pro koně, útulek pro

Blanka Schröpferová s kobyloou Lindou.

Norik Ben si nás zvědavě prohlíží.

staré a týrané koně. Jednoduše tak potřebovala reagovat na lidskou lhostejnost vůči zvířatům. V té době studovala práva a částečně pracovala v plzeňském útulku pro zvířata. Často se setkávala s případy týrání větších hospodářských zvířat, a protože v té době existoval pouze jeden další koňský útulek, nebylo zvířata kam umístit. Což znamenalo, že i když se někdy po vyčerpávajícím úředním kolečku podařilo zvířata týrajícím majitelům odebrat, končila většinou na jatkách. „Takové koně není kam umístit, protože jsou ve špatném stavu, zubožení, nejenom po fyzické stránce, ale samozřejmě je u nich narušená psychika, a podle toho se s nimi musí zacházet. Žádná klasická nebo sportovní stáj si je nevezme,“ objasňuje naše hostitelka důvody, proč koupili statek pro útulek. Původně chtěli něco blíž Plzni, ale omezené finance je zavedly až do Mířkova u Horšovského Týna.

Jak kůň do útulku přijde

Při řešení případů týrání byl spolek až donedávna prakticky vždy nucen zvíře od majitele odkoupit. Úřady mají sice pravomoc zvíře odebrat, ale podle Schröpferové je háček v tom, že pokud úřad nařídí odebrání týraného zvířete a jeho umístění v náhradní péči, vždy musí platit veškeré náklady na převoz zvířete a další životní náklady. Prostředky pak sice může vymáhat po majiteli zvířete, ale málokterý úřad se do něčeho takového pustí. Zároveň totiž platí, že přestože bylo zvíře kvůli týrání odebráno, jeho majitelem stále zůstává pachatel. Úřad tedy většinou tlačí na útulek a majitele, aby se domluvili na odkoupení zvířete.

Tímto způsobem se dostal do útulku i hřebec Ben. Ten byl spolu s kobyloou, s níž sdílel stáj, doporučen útulkem paní Schröpferové k okamžitému odebrání majiteli. Úředníci odebrání nenařídili, chodili k majiteli na kontroly a tlačili jej k tomu, aby koně prodal. Celý případ se vlekl, až ona kobyla uhynula. Potom se úředníci trochu vzpamatovali, celý proces se urychlil a nakonec se majitele podařilo k prodeji Bena přesvědčit. Řekl si za něj 15 tisíc Kč, což byla za koně takového původu a v tak zuboženém stavu opravdu vysoká cena. Nicméně nezbylo než zaplatit a Ben se šťastně dostal pryč.

„Všichni tak byli spokojeni: úřady, že nemusí nic řešit, majitelé, že dostali peníze a my už trochu méně. Měli jsme sice velkou radost, že jsme zachránili koně, ale všechny výdaje padly na nás,“ přibližuje Blanka Schröpferová, jak to chodí v praxi.

Jsi zodpovědný za ty, které si k sobě připoutáš

Ve stáji spokojeně přežvykují seno tři koníci. Slepá kobyla Ester, vykastrovaný hřebec Vatik a zmiňovaný hřebec Ben. Cítíme se tu trochu rozpačitě. Všichni tihle koně se narodili zdraví, a kdyby nebylo špatného zacházení člověka, nemuseli by si projít takovým trápením. Ester oslepla následkem úrazu na závodní dráze, kde po špatném navedení narazila hlavou do sloupu. Měla proraženou lebku a poškozené oční nervy.

Vatik je anglický plnokrevník s perfektním původem a dostihovými předky, kterého týrali už odmala. Do útulku se dostal v zoufalém stavu. Měl vyhřezlý konečník, špatně srostlou zlomeninu zadní nohy, křivou pánev a kyčle, záněty všech kloubů, čili téměř nemohl chodit.

Blanka Schröpferová slibuje Vátovi odpolední vypuštění do výběhu.

Jak pomoci?

Přestože se v útulku S.O.S. — Život pro koně snaží získávat prostředky pro svůj chod vynalézavě, určitě ocení jakoukoliv formu příspěvku nebo pomoci. Pokud je chcete podpořit, stačí zavítat na webové stránky soszivotprokone.wz.cz a přečíst si příslušné instrukce. Nejjednodušší je finanční příspěvek, ale velmi vítány jsou i dary v naturáliích.

Pokud se dozvíte o případu týrání a chcete nějak pomoci, danou situaci nafotíte a nahlaste na místně příslušnou veterinární správu. Informace o kontaktech se dají najít snadno na webu Státní veterinární správy ČR svscr.cz. Tam také najdete i formulář pro oznámení o podezření z týrání. Tento úřad má na vyřízení žádosti třicet dní a podle zkušeností Blanky Schröpferové se často stává, že úředníci jezdí až třeba dvacátý osmý den, což může být kritické, pakliže jde třeba o zvíře trpící hladem. Pokud veterinární správa shledá vaši žádost jako oprávněnou, doporučí místně příslušnému úřadu odebrání zvířete. Ten má na vyřízení žádosti dalších třicet dní. Pokud si tedy chcete být jisti, že zvíře přežije, můžete kontaktovat třeba útulek S.O.S. — Život pro koně nebo jakoukoli jinou záchrannou stanici či útulek, kde jsou schopni zajistit například krmení nebo jinou péči (pokud to situace a majitel dovolí) po dobu vyřízení žádosti.

Ben prožil část života zavřený v malé, tmavé stáji a uvázaný na krátkém řetězu, kde sledoval, jak postupně umřeli čtyři jeho kolegové. Žáda měl propadlá a zadní nohy oteklé z nedostatku pohybu.

Dneska na nás všichni tři koníci zvědavě pokukují a na první pohled na nich není nic z minulých příkoří znát. Umíme si ale představit, že jim to muselo dát dost zabrat.

Slušnost nade vše

Zacházet s koňmi se paní Schröpferová naučila v jízdárně, kam začala docházet v sedmnácti. Po pár letech ji to přestalo naplňovat, protože se nechtěla profilovat jako sportovní jezdkyň. Nejráději jezdí v lese a užívá si klid a pohodu. Co nepochytila v jízdárně, se pak učila za pochodu. Nikdy se jí nestal žádný úraz, přestože si někdy přivezli zlé a agresivní koně. „Jasně, zkusí to, to zkusí každý, i ten, který týraný není, když přijde do nového prostředí. Musíte mu dát mantinely. To je jako s dětmi: nastavíte pravidla a prostě takhle to bude,“ říká na vysvětlenou. Znělo to sice jasně, ale stejně si moc neumím představit, jak se takové mantinely nastavují sedmetkilovému Benovi.

„Vztah mezi člověkem a koněm nikdy nefunguje na principu síly,“ vysvětluje Blanka Schröpferová. Podle ní je v tom nějaká chemie, něco mezi nebem a zemí, co se špatně vysvětluje, co si každý musí zažít. V útulku funguje jednoduchá rovnice — my se k tobě chováme slušně a ty se taky budeš chovat slušně. Nikdy nepoužívají bič, jen na odhánění hus, když přijde návštěva, a v tom nejhorším případě, když přivezou nějakého hodně agresivního koně. To se

stalo zatím podle slov paní Schröpferové jen párkrát, jinak jim stačí obyčejný proutek. Ten jim rozhodně neslouží na to, aby koně seřezali a tím jej „naučili“, ale jako upozornění. Když už nic jiného nezabírá, stačí koně proutkem plácnout, což ho trochu štípne, ale zdaleka mu to neublíží. Ví pak, že dělá něco, co dělat nemá, a pro příště si dává větší pozor.

V útulku věří, že zvířata nejsou hloupá, obzvláště koně, takže když se k nim nechováte špatně, nemají důvod se chovat špatně k vám. Základem je, že musíte být důslední a tvrdohlavější než kůň. Rozhodně se ale nic nezmuže mlácením nebo tlačáním na sílu. Kůň pak sice může poslouchat, ale jen ze strachu, což je přinejmenším kontraproduktivní, protože jakmile uvidí sebemenší šanci, jak s vámi zamést, využije ji.

Kromě těchto zásad ale univerzální návod k zacházení s koňmi podle Blanky Schröpferové neexistuje. Stejně jako je každý člověk osobnost se svébytným charakterem, i každý kůň vyžaduje individuální přístup. Týraným koním, kteří mají s lidmi řadu špatných zkušeností, určitě trvá déle, než důvěru získají zpátky, ale nemožné to není — zdejší útulek je toho ostatně dobrým příkladem.

Koňská dávka empatie

Většinu koní se útulku podaří umístit k novým majitelům. U některých se to povedlo bez problémů hned napoprvé, u některých třeba napotřetí a u některých nikdy. Koně, kteří z nějakého důvodu v útulku zůstanou, se pak využívají na ježdění, na vožení dětí nebo na hippoterapii.

Podle zkušeností paní Schröpferové kůň neomylně pozná, jestli nese na zádech jezdce nebo nejezdce a stejně tak jestli je tento člověk zdravý nebo postižený. Jak to pozná, to majitelka útulku netuší, ale podle ní se to dá na koni naprosto jednoznačně pozorovat. Když posadí na záda koně postižené dítě, kůň se chová úplně jinak, dává si daleko větší pozor, je víc vstřícný a empatický a daný člověk si k němu může dovolit mnohem víc. Obecně platí, že to, za co by se po zdravém člověku ohnal, u postiženého toleruje.

Nebýt na odpis

Jelikož útulek chce vedle poskytování dočasného azylu starým nebo týraným koním také přispívat ke zlepšování vztahu mezi lidmi a zvířaty, navštěvuje Blanka Schröpferová množství akcí s osvětovými prezentacemi a přednáškami. Podle jejího názoru není povědomí o útulcích pro takto velká zvířata příliš rozšířené. Během těch třinácti let se to ale podle ní rozhodně zlepšilo. Stále prý však spoustu lidí často ani nenapadne, že by byl někdo schopný týrat koně, jelikož kůň je přece obecně symbolem něčeho krásného a ušlechtilého.

S útulkovými koňmi jezdí na akce pro koňáky i pro veřejnost. Členové spolku chtějí ukázat, že jejich svěřenci jsou schopni normálně fungovat. Z tohoto důvodu se například účastnili trekového závodu na dvacet pět kilometrů. „Koňáci se většinou na záchranou stanici nebo útulek dívají skrz prsty. Speciálně vyšší sportáči. Pro ně je útulek konečná, prostě zvířata, která jsou na odpis a která nikdo nechce. Takhle jsme jim mohli ukázat, že za něco stojí, a pokusit se trochu pozměnit jejich vnímání,“ vysvětluje.

Co oko nevidí, srdce nebolí

Ne na každé akci jsou ale se svými koňmi vítáni. S kontroverzemi se setkali hned ze začátku, kdy jezdili spíše na koňské akce, třeba do Prahy, Lysé nad Labem nebo do Pardubic. Tyto akce sice útulku přinášely po nějakou dobu relativně slušný výdělek, háček však vězel v tom, že se tehdejšímu vedení Asociace svazu chovatelů koní ČR nelíbilo, že na jejich akcích ukazovali obrázky týraných koní a vozili na ně „nehezké“ koně. To je samo o sobě na pováženou, navíc to byla pravda jenom částečně. Podle paní Schröpferové obrázky sice ukazovali, ale na akce vozili koně už v dobrém zdravotním stavu, protože by rozhodně nechtěli riskovat a nebylo by to možné ani z veterinárního hlediska. Nicméně po dvou letech svaz útulku účast na těchto akcích zakázal. Útulek se snažil proti rozhodnutí odvolat za pomoci právničky Kláry Slámové, nedalo se ale nic dělat — svaz si na své akce může zvat, koho chce.

Fundraising koňmo

Nicméně v útulku nesvísili hlavu a zaměřili se na jiné akce, vesměs v Plzeňském kraji. Začali vozit děti na koních, což útulku doplňovalo příjem. V průběhu let však zájem o ježdění u dětí poklesl. Majitelka to přičítá tomu, že vyrostla jiná generace, počítačová a tabletová. Když začínali, byli koně i lidé z obrovského zájmu úplně vyřízení. „Na ježdění se čekala nekonečná fronta, a když jsme viděli, že koně potřebují odpočinek, museli jsme vyhlásit hodinu předem, že přestaneme prodávat lístky,“ ilustruje situaci. V současnosti je něco neobvyklého, když projeví zájem pět, šest dětí najednou. Tehdy vtipkují, že mají „frontu“.

Podnikavý duch Blanky Schröpferové drží útulek nad vodou už třináct let. Nebojí se grantových žádostí ani výroby a prodeje

Poník Rony s kozlem, který si myslí, že je kůň.

upomínkových předmětů. Vyzkoušela od každého trochu, malovala koně na šátky a na trička, vystřihávala koně z folie na zápich, pískovala hrnečky nebo skleničky. Do toho třeba pomáhá kamarádovi v kanceláři s překlady. V současné době se zaměřuje na pořádání (oblíbených) pobytů na statku a průvodcování po Chodsku. S úsměvem dodává, že je to fajn, že se kolikrát nasmějí, jelikož lidé z města často nepoznají kozu od ovce nebo husu od kachny.

Nejenom koně

Díky tomu, že se útulek nachází na statku, kde Blanka Schröpferová s manželem současně žijí, přijímají pod svá křídla také další zvířata. Například pravidelně vykupují slepice z velkochovů, vždy na jaře nebo na podzim. Slepícím prý trvá přibližně čtrnáct dní, než přijdou na to, že se dá chodit venku. Jsou přivezeny úplně oškubané a člověk může pozorovat, jak postupně zarůstají peřím a začínají si užívat slepičích radostí, jako je například vyzobávání semínek z koňských koblih.

Krávy v útulku nikdy neměli, i když případy týrání dobytka řešili. Naše průvodkyně dodává, že kdyby měli dostatečně velké výběhy, nebyl by tu s krávami žádný problém. Rozpouští tak zbytky mých představ o tom, že by snad v útulku ideově nadřžovali koním. „Když jsme statek kupovali, pozemky k němu již nebyly, takže máme na koně jen poměrně malý výběh, tudíž jsou částečně na seně,“ dostává se nám vysvětlení.

Když se loučíme, všimnu si na dvorku slepic z velkochovů. Jasně, všechna zvířata se zachránit nedají, na zdejší dvorek by se nevešla. Na srdci mě ale hřeje, že jsem měla možnost poznat místo, kde se se zvířaty zachází s respektem. Mám totiž pocit, že takových míst bude potřeba ještě hodně, abychom aspoň trochu vykompenzovali, jak necitlivě k takzvaným hospodářským zvířatům přistupujeme.

Kontakt: kasova.lena@gmail.com.

foto: Lisa Larsen

RENATA SVOBODOVÁ

Zvířata 2.0

„Fluorescentní ryby GloFish se zářivé již narodily! Barva do nich není vstříknuta ani nejsou nabarvené. Zdědily svou neškodnou celoživotní barvu od svých rodičů,“ opěvuje svůj výrobek firma GloFish. Ano, rybka získala schopnost svítit od svých geneticky modifikovaných předků. Upravování DNA zvířat v mnohých vyvolává nesouhlas či nejistotu, kde leží etická hranice. Co kdyby nám ale podobné zásahy pomohly řešit environmentální problémy?

S rostoucím vědeckým poznáním přicházejí i stále nové možnosti, jak uzpůsobit zvířata lidským, více či méně důležitým potřebám. Došli jsme tak daleko, že pracujeme na způsobu, jak v prasatech pěstovat lidské orgány určené k transplantaci. Vědecké umění, například číst a upravovat genetický kód, s sebou přináší i nové způsoby zmírnění environmentálních problémů. A jedná se přitom o potenciálně efektivnější cesty, než je například nahrazení svítidel akvárii se svítícími rybkami.

Ekoprase

V roce 1999 spatřil světlo světa čuník Wayne, první svého zkumavkového druhu s obchodní značkou Enviropig. Výzkumníci z kanadské Guelphské univerzity si pohráli s genetickou výbavou prasete a přidali do ní gen z *Escherichia coli* a myši. Wayne se tak stal ztělesněním jednoho z raných pokusů, jak řešit úpravou DNA zvířat nepříjemné vedlejší efekty jejich chovu — v případě prasat znečištění půdy a vod fosforem.

Běžná prasata jsou totiž schopna strávit a využít jen málo fosforu obsaženého v krmivech, většinu vyloučí. Z výkalů se pak fosfor dostane do půdy a vody, v níž způsobuje nadměrný růst planktonu a sinic, následovaný nedostatkem kyslíku a vymíráním vodních živočichů. Tomuto procesu, nazývanému eutrofizace, se zemědělci snaží zabránit přidáním enzymu fytázy do krmiv, díky němuž prasata využijí více fosforu, a v přírodě ho tudíž skončí méně. Jenže tato strategie závisí na ztenčujících se zásobách fosforu potřebného k výrobě fytázy.

„Enviropasata“ řeší oba problémy tím, že dokážou účinněji strávit fosfor z běžných krmiv. Příroda tedy z kejdy nedostane plnou fosforečnou nálož, a navíc ušetříme i jeho zdroje. Vedle čuníka Waynea vědci vytvořili desítky dalších stejně geneticky upravených prasat a začali jednat o schválení zdravotní nezávadnosti jejich masa a potenciálním obchodním využitím. V roce 2012 však jeden z hlavních sponzorů výzkumu, firma Ontario Pork, zastavila jeho financování kvůli nedostatečné návratnosti investice. Prasata

byla zabita, ale jejich genetická informace je bezpečně uložena a čeká na případné znovuoživení. Třeba je opět stvoříme, až dojde fosfor nebo začnou lidé vyžadovat „ekologické“ maso i za cenu genetické modifikace zvířat.

Aby krávy moc nekrkaly

Manipulacemi se zvířaty můžeme ovlivnit i změnu klimatu. Na ní se totiž podstatnou měrou podílí metan, jeden z neúčinnějších skleníkových plynů pocházející z mnoha různých zdrojů. Mezi ty nejvýznamnější antropogenní patří vedle těžby fosilních paliv a pěstování rýže i chov dobytka, zvláště krav (viz 7.G 1/2017). Právě zde můžeme díky novým vědeckým poznatkům množství metanu podstatně zmenšit. Jako první řešení se nabízí jíst méně živočišných výrobků. Prosté, leč poněkud nepohodlné. Mnoho výzkumných týmů proto nyní zkoumá, co s krávami udělat, aby produkovaly méně metanu a my se nemuseli omezovat.

Krávy budou určité množství metanu vylučovat vždy, protože vzniká během rozkladu krmiva mikroorganismy v bacheru, jejich nejobemnějším předžaludku. Tento vedlejší produkt přitom musí dostat z těla ven. Nejčastěji ho vylučují krkáním. A krkají opravdu mohutně — kráva je schopna denně vyprodukovat až 500 litrů metanu. Asi si dokážete představit, že celý proces je celkem vysilující. Zvíře při něm ztratí zhruba deset procent přijaté energie. Snížíme-li tedy produkci metanu v bacheru, kráva bude efektivněji využívat získanou energii, což znamená více mléka a masa. „V tom případě by menší počet zvířat s velmi efektivním metabolismem stačil k uspokojení poptávky po živočišných potravinách,“ shrnuje Miroslav Joch z České zemědělské univerzity v Praze. A méně krav krkajících podstatně méně metanu už by s množstvím skleníkových plynů mohlo pohnout.

Současné výzkumy proto mapují různé strategie, jejichž společným jmenovatelem je úprava mikroorganismů v kravských bacheru. Možností, jak toho dosáhnout, je přitom celá řada, dají se však shrnout do dvou velkých skupin: úprava jídelníčku a genetická selekce.

Většina řešení jdoucích cestou odlišných krmiv a aditiv má nepřehlédnutelné mínusy. Například zvýšení podílu jadrných krmiv (kukuřice, ječmene či pšenice) jen podporuje koloběh intenzivního průmyslového zemědělství se všemi jeho negativy, a navíc tato krmiva nemůžeme použít v případě volně se pasoucích krav. Další možností je přimíchat do krmiv přírodní aditiva, jako jsou silice či mořské řasy. V laboratorních podmínkách dokázal jeden druh mořské řasy snížit produkci metanu o více než 90 procent. Jejich uplatnění v podmínkách chovu je však nejasné, a navíc zbývá vyřešit otázku, jak v tak velkém množství řasy pěstovat. Slibně naopak vypadá nedávná studie vědců z Pensylvánské státní univerzity, v jejímž průběhu vytvořili zcela novou látku zastavující tvorbu enzymů klíčových pro vznik metanu.

Také výzkum druhé skupiny řešení snižujících produkci metanu je teprve v počátcích, avšak vědci do něj vkládají větší naděje. „K neúčinnějším způsobům by mohla patřit selekce zvířat s efektivním metabolismem, a tedy nízkou produkcí metanu. Výhodou je, že takto by mohla být ovlivněna produkce metanu i u zvířat mimo intenzivní chovy,“ hodnotí Miroslav Joch. Postup se přitom jeví jednoduše: zjistit, které krávy vypouštějí nejméně metanu, a předávat tento genotyp dalším generacím.

foto: Skeez

Za tímto cílem se však skrývá nákladný výzkum. Například tým vědců z The Genom Canada Project sbírá data o tisících krav z různých zemí. Už jen samotné měření, kolik metanu určitá kráva vypustí, je oříšek. Farmy spolupracující na výzkumu mohou kravám připevnit kolem hlav malý „batůžek“, jenž měří, kolik plynu krkají, nebo je párkrát za den nalákat na nějakou dobrotu umístěnou u měřicího přístroje. Po sesbírání dat vědci přečtou genetické informace krav produkujících nejméně metanu a budou sledovat, jakými genetickými rysy se liší. Následně vytvoří upravené býčí semeno, z něhož vzejde ideální klimaticky šetrná kráva.

Roboti už bzučí

Jsmo sice schopni upravovat zvířata tak, aby sloužila našim environmentálním cílům, je však věda natolik daleko, že by dokázala nahradit určitý druh i s jeho rolí, jakou hraje v ekosystémech? I na tomto poli probíhá intenzivní výzkum. Předmětem potenciálního nahrazení jsou včely.

Začátkem letošního roku představil tým japonských vědců malý dron schopný opylovat rostliny. Sbírat a přenášet pyl mu umožňuje proužek koňské zíně a lepkavý tekutý gel. Létající dron velikosti krabičky od sirek již v laboratorních podmínkách zvládl opylovat lilii japonskou. Trpí však zásadním nedostatkem — výzkumníci jej museli manuálně ovládat. V praxi by tedy v této podobě neuspěl, stačí ale „jen“ přidat GPS a umělou inteligenci a nový opylovatel by mohl pomoci těm současným.

Autonomní let a rozhodování je cílem také vědců z Wyssova institutu pro biologicky inspirované inženýrství na Harvardské univerzitě. Ti se však nevydali cestou dronů. Namísto nich vytvořili malého robota pojmenovaného RoboBee. Zatímco japonská technologie vypadá jako lego s chlupy, RoboBee na první pohled působí

jako nejmodernější high-tech hračka pro technologické nadšence: váží 80 miligramů a křídla v rozpětí pouhých tří centimetrů se zatřepetají stovacetkrát za sekundu. I tento výzkum je v začátcích. Robotická včela se ještě nedokáže sama rozhodovat a je příliš malá na to, aby se do ní vešel čip. Vědci však předpokládají, že po vyřešení těchto problémů bude užitečná nejen pro opylování, ale i pro záchranné akce či monitorování klimatu.

Oslovení odborníci na včely a jiné opylovače jsou však vůči těmto snahám skeptičtí. Vyhytnutí včel podle nich není pravděpodobné, a pokud by k tomu opravdu došlo, zaskočí za ně ostatní živí kolegové. Petr Texl, redaktor odborného časopisu *Moderní včelař*, vysvětluje, že jen u nás létá desítky druhů čmeláků a přes 600 druhů samotářských včel, přičemž jejich počty se různě mění a vyrovnávají. „Jsou známy případy z nedávných let, kdy u nás poklesl meziročně stav včelstev z důvodu varroázy až o jednu třetinu. Následně jsme pozorovali nárůst populací čmeláků a samotářských včel,“ dodává Texl.

Již nyní však existují odčlenené lokality. Například na některých místech v Číně přenašejí pyl z květiny na květinu lidské ruce se štetky. V extrémních podmínkách a na malé ploše by tedy drony či roboti mohli pomoci, avšak jejich plošné rozšíření je zatím (naštěstí) v nedohlednu. Vedle nevyřešených technických problémů bychom totiž museli vytvořit opravdu hodně umělých včel. „Když si uvědomíme množství včel, tak bychom potřebovali namísto jednoho úlu zhruba dvacet tisíc dronů či robotů,“ vypočítává Petr Texl.

Odborníci z různých skupin včelařské komunity — od předsedkyně Českého svazu včelařů Jarmily Machové po alternativního včelaře Leoše Dvorského — se shodují, že než vytvářet technologické zázraky, je lepší včely a další opylovače účinně chránit.

Pohodlnější záložní plán

Když jsme se na předchozích řádcích nechali navnadit rozličným vědeckým umem, zbývá si položit základní otázku: Máme vůbec naše úsilí do podobných řešení environmentálních problémů napínat? Všechny výše zmíněné i jim podobné snahy totiž hledají cestu k cíli oklikou — namísto snížení spotřeby masa složitě upravují prasata a krávy, namísto omezení používání chemie v zemědělství a včelaření doplňují počty opylovačů umělými. Nehledě na přetrvávající etické otazníky, tyto možnosti lze realizovat jen poměrně složitě.

Zastánci technologických řešení argumentují, že společnost nepodniká žádné razantní kroky ke zmírnění zmiňovaných problémů, proto k technologiím či zásahům do DNA zvířat musíme sáhnout. Někteří vědci nás však upozorňují, že jejich první povzbudivé závěry neznamenaají, že bychom se neměli snažit o tradičnější ochranu přírody. „Doufáme, že náš výzkum pomůže čelit ubývání včel. Zásadní ale je, že včely a drony bychom měli používat společně,“ uvedl Eijiro Miyako, jeden ze tvůrců opylovačích dronů, pro časopis *New Scientist*. Budeme však dostatečně motivováni podniknout nepřímé razantní kroky, například snížit naši spotřebu živočišných produktů či reformovat intenzivní zemědělství, pokud budeme mít v záloze „pohodlná“ řešení?

Kontakt: svobodova@sedmagenerace.cz.

Co dělat? / Dominik Grohmann

Jak zmírnit utrpení zvířat?

K prasatům se chováme jako prasata (a nejen k nim) — tedy pokud zůstaneme u antropomorfních přirovnání. Co s tím dělat? Ano, můžeme je přestat jíst. Nebo si vybírat jen ty s dobře prožitým životem. Jedinou zárukou je však bio. I vaše prababička totiž chovala pašíka v prostoru, který určoval dobu porážky momentem, kdy se v něm pašík už neotočil. Nebo pokud jste doposud kupovali vajíčka od slepic z volného výběhu či halového chovu, možná budete zklamáni z toho, že to slepice snášejí psychicky hůř než chov klecový — jak napsala v roce 2007 Pavla Koucká pro časopis *Psychologie dnes*: „Slepícím samotným vadí jiné věci, než se my lidé běžně domníváme. Značně antropomorfní je například naše představa o důležitosti prostoru. Etologové zjistili, že nosnice více než volný výběh postrádají možnost hrabat, hřadovat a snášet do hnízda.“

Nevěšte však hlavu. Veganů podle BBC přibývá. Správný vegan by však neměl vyhodit ani plastový obal — ty podle údajů OSN usmrtí několik stovek tisíc mořských živočichů ročně. Ve snaze docílit maximální ohleduplnosti vůči živočichům, planetě a lidem bychom asi měli začít brát antidepressiva. To jediné (omezeně) pomáhá, tedy alespoň někomu — nám samotným. Když jedete autem, zabijete asi několik hrstí hmyzu (i když ten to asi tak strastiálně nevnímá, můžete ale srazit třeba liščí mámu). Když místo toho pojedete vlakem, vaše „deathprint“ se trochu rozmělní, ale taky se jí nevyhnete. Své hříchy byste mohli napravovat vykupováním slepic z velkochovů (slepicevnouzi.cz) nebo nepořizováním si dalších potomků, kteří toho budou spotřebovávat opět tolik co vy (ne-li víc).

Pokud byste se rádi vyhnuli i antidepressivům, zkuste zooterapii. Hlazení huňatých pejsků, kočiček či králíčků uvolňuje napětí v našem těle. Co už, že dětské ručičky roztomilé křečky občas trošku přidusí. Kontakt se zvířetem opravdu potřebujeme. Anebo ne? Podle psychologů Kateřiny Jančaříkové a Antonína Jančaříka si tím nejspíš něco vynahrážujeme: „Pokud se ale zamyslíme hlouběji, uvědomíme si, že hlavní příčinou, proč se věnujeme zooterapiím, není jejich efektivita, ale absence něčeho důležitého v každodenním životě, vybočení ze zdravého přirozeného životního stylu, absence přírody a živých prvků v životě moderního člověka.“ Daleko spíš by nám tedy pomohlo vyzout boty a projít se ráno v trávě (pozor na mravence), podnikat výlety, sázet stromy nebo jíst divoké plody (pozor na červy). Domácí mazlíčci sice dětem tyto základní lidské potřeby alespoň částečně vynahrážují, ale o skutečném koloběhu života nepochopí zřehla nic. A nepomůže podle mě ani situace, kdy člověk zabíjí vlastníma rukama, aby se najedl — časem se z toho stává rutina, která nepřispívá k účtům vůči zvířecím bytostem.

Abych pravdu řekl, nevím. Nevím, co dělat víc pro snížení utrpení zvířat, protože utrpení je všude plno a čím víc nad tím přemýšlím, tím víc bych se chtěl opít. Ale neopíjejte se rohlíkem — je v něm téměř vždy sádlo!

Čistější mexická metropole

Z toho, jak se velkoměsto Mexiko City snaží poradit si se znečištěným ovzduším, si berou příklad i v zahraničí. Přesto se této metropoli nedaří zabezpečit dostatečně zdravý vzduch pro svých více než dvacet milionů obyvatel.

MAGDALÉNA VACULČIAKOVÁ

Mexiko City, březen 2016. Místní úřady vyhláší kvůli znečištění vzduchu stav nouze. Koncentrace ozonu v ovzduší jednorázově vzrostla, dosahuje téměř bodu, kdy už mají lidé dýchací potíže a mohou utrpět poškození pokožky. Alarmující situace. Místní vláda nařizuje obyvatelům velkoměsta, aby nevycházel z domovů, pokud nemusí, a aby venku nesportovali.

Podobná situace nenastala v metropoli posledních 14 let. V roce 1992 bylo Mexiko City vyhlášeno Organizací spojených národů za nejznečištěnější město světa. Bylo v té době jediným ze všech dvaceti velkoměst s populací větší než 10 milionů (nebo se k tomuto číslu blížíících), kde hladiny až čtyř znečišťujících látek dosahovaly dvojnásobné výše oproti hodnotám, které doporučuje Světová zdravotnická organizace.

Město za zamlženým sklem

Když se procházím ulicemi města, představuji si, jaké asi bylo třeba před sto lety. Po mexické revoluci jej tehdy obývalo ani ne půl milionu obyvatel. Na místech, kde tou dobou tekly řeky, dnes jezdí auta. Řeky zakopali pod zem. V roce 2013 zde místní používali něco málo přes sedm milionů aut. Odhaduje se, že číslo dodnes ještě narostlo.

Dívám se nahoru a vzpomenu si na kostrbaté klesání k letištní ranveji. Uviděla jsem ji jasně až v okamžiku, kdy jsme se nacházeli těsně nad ní. Nebyla vidět kvůli znečištění. Hory, jež se kolem metropole táhnou do výšky na 2200 metrů nad mořem, bylo vidět jakoby za zamlženým sklem.

Důvodů, proč se hlavní město Mexika v loňském roce dostalo do překerní situace, je podle týdeníku *The Economist* několik. Jeden z nich tvoří i zmíněné hory. Kvůli nadmořské výšce, ve které se město nachází, je zde řídký vzduch. Ozon se v něm tvoří jednodušeji a také průmyslové stroje pracují méně efektivně, tudíž znečištění, jež způsobují, je větší. Navíc okolní hory neumožňují cirkulaci vzduchu a vzestup znečištění nahoru.

Neopomenutelný důvod znečištění představuje také rozvinutý průmysl. Jenom hlavní město vytváří více než pětinu hrubého domácího produktu. Fungují zde továrny na výrobu oblečení i plastů, elektroniky, najdete tu těžký průmysl. Právě za pracovními příležitostmi dojíždí do hlavního města nebo se sem dlouhodobě přesídlilo nemalé množství lidí. Urbanizace Mexika také přispívá ke kvalitě vzduchu, který místní obyvatelé dýchají. V metropoli žijí nejenom její původní obyvatelé, kterých je podle posledního sčítání z roku 2014 téměř devět milionů, ale i dvojnásobek přistěhovalců z ostatních částí země i z jiných zemí Latinské Ameriky, ze Španělska a dalších zemí Evropy i z USA.

Dnes nejezdí!

Svou polohu metropole ovlivnit nemůže. Avšak ještě před tím, než ji vyhlásili za nejznečištěnější město světa, začaly místní autority podnikat kroky, aby tehdejšímu, a koneckonců i současnému stavu předešly.

Již v roce 1989 zavedly v Mexiko City program s názvem „Dnes nejezdí!“ — *Hoy no circula!* Současná podoba programu je přísnější než ta původní. Stalo se tak i kvůli loňské situaci.

Každé auto, které jezdí hlavním městem a jeho přesně vymezeným okolím, má z pohledu programu dvě charakteristiky. První z nich jsou emise a druhou poznávací značka. Emisní kontrola rozhodne, zda se program na dané auto vztahuje. „Týká se to jenom

Mexická metropole může být pro cyklisty nebezpečná. Ne všude je respektují.

V metropoli jezdí až sedm milionů aut.

Ve městě přibývá zelených ploch — i vertikálních. Park u Národní kinotéky.

starých aut, ne nových,“ říká spokojeně řidič nového Seatu, který se živí jako taxikář Uberu. Pokud se omezení na auto vztahují, označí ho barvou podle posledního čísla na poznávací značce. Systém je jednoduchý — například čísla končící jedničkou a dvojkou nejezdí v pondělí, trojky v úterý, a tak dále.

Dříve měla auta zakázáno jezdit jenom jeden den v týdnu, dnes je to jeden den v pracovním týdnu a jedna sobota v měsíci. Na internetu si každý řidič může zkontrolovat, kdy by neměl vyrazet do ulic. V případě, že se kontaminace ve městě zhorší, omezení se ještě zpřísní. „Vyhlásí třeba, že nesmíme jezdit v průběhu dne, ale pouze po osmé hodině,“ dává příklad řidič taxíku.

Funguje? Ano, ale...

Informace o omezeních visí i na hlavních silnicích z jiných měst ve směru Mexiko City. Pokud totiž jezdíte v den, kdy to máte zakázáno, a chytí vás policie, pokuta začíná na dvaceti minimálních denních platech, tedy zhruba na 1600 Kč. Jeden z místních taxikářů však říká, že Mexičani některá pravidla obcházejí. „Když třeba jezdí do hlavního města často v konkrétní dny, koupí si jinou poznávací značku.“ Také emisní kontroly nemusí být vždy přesné. „Kdo chce, dokáže lidi na emisní kontrole podplatit,“ dodává taxikář. Na korupci v tomto směru upozorňuje i The Economist.

„Program však funguje. Když vláda vyhlásí ve dnech, kdy je situace alarmující, větší omezení, za pár dnů se vzduch zlepší,“ myslí si taxikář. Přesto však program neměl takový úspěch, jaký by město potřebovalo.

Očekávalo se, že lidé vymění auta za veřejnou dopravu, což se nestalo. Mexičani místo toho začali nakupovat nová auta. „V hlavním městě dnes vidíš hodně nových aut, zatímco lidé z ostatních států sem přicházejí levně nakupovat ta stará,“ říká Marcos, který se rovněž živí prostřednictvím Uberu. Mnoho lidí také volí během dnů, kdy nemohou jezdit svým autem, namísto metra nebo autobusu taxík.

Obyvatelé hlavního města si stěžují na podmínky v prostředcích hromadné dopravy. V metru třeba chybí klimatizace, což činí cestu vlaky pro mnoho lidí nesnesitelnou. Dalším důvodem, proč dávají přednost taxíkům, je bezpečnost. „Bojím se cestovat hromadnou dopravou, nejenom kvůli krádežím, ale také kvůli lidem, které v ní můžete potkat. Vlaky se mi zdají špinavé a systém metra není dobře organizovaný. Není to služba, které můžete důvěřovat,“ vyjádřila se univerzitní studentka Daniela pro VICE News.

Metro v Mexiko City bývá skutečně přeplněné a nepohodlné. Přesto zde podle statistik provozovatele třeba v prosinci 2015 zaznamenali jenom dvě krádeže. Metrem přitom projde denně více než pět milionů lidí. Mnoho expertů upozorňuje i na to, že pokud jde o dopravní prostředky, místní staré autobusy patří mezi největší znečišťovatele. Na ně se přitom program Dnes nejezdí! nevztahuje.

Jako další důvod malého úspěchu veřejné dopravy uvádějí odborníci fakt, že auto je v zemi symbolem sociálního statusu. „Pro mnoho lidí je rozdíl, jestli jezdí autem nebo metrem,“ uvedla pro VICE socioložka Ivonne Acuña Murillo. Mluví o hlubokém egoismu, následkem kterého obyvatele střední a vyšší třídy nezajímají sociální otázky nebo otázky životního prostředí.

Večeře místo auta

Programy podobné mexickému Dnes nejezdí! zavádějí i další světové

ECOBICI – systém sdílených kol má ve městě již 444 stanovišť. Foto: Noel Rojo.

metropole. Třeba v jihokorejském Soulu promysleli takový systém do větších detailů a snaží se motivovat řidiče, aby nechávali svá auta doma. Vláda zde spolupracuje s různými společnostmi, které nabízejí různé výhody obyvatelům, kteří se celoročně na jeden den v týdnu vzdají svého auta. Jedná se například o slevu na pojištění vozidla nebo večeři v restauracích. Účast v programu je přitom dobrovolná a dnes je do něj zapojena asi třetina všech místních majitelů aut. Kdo ví, jestli by se podobným modelem mohlo inspirovat Mexiko City, je-li jízda autem skutečně otázkou společenského statusu.

Program Dnes nejezdí! sice znečištění ve městě snížil, přesto však tato opatření dlouhodobě nestačí. „Vedle efektivních emisních kontrol a čistých strojů je také nevyhnutelné mít čisté palivo,“ vyjádřil se pro periodikum El Universal Carlos Dora z Oddělení veřejného zdraví a životního prostředí Světové zdravotnické organizace. Podle statistik Světové banky zemře v mexických městech ročně kolem 20 tisíc obyvatel právě kvůli znečištění ovzduší.

Co ještě?

Město musí hledat i jiné možnosti, jak chránit zdraví svých obyvatel. Mexiko City je třeba známo tím, že disponuje vůbec největší sítí veřejných kol v Severní Americe. Systém ECOBICI čítá dnes již 444 míst, kde si můžete vyzvednout svoje kolo. Od této chvíle máte 45 minut na to, abyste ho vrátili na dalším stanovišti. Platíte přitom za užívání kol v průběhu roku, měsíce, týdne nebo jednoho dne. Za sedm let fungování zaznamenal projekt organizovaný Oddělením životního prostředí Federálního distriktu více než 42 milionů jízd. V mnoha místech metropole však pořád ještě chybí infrastruktura pro cyklisty. A také je třeba zapracovat na kultivovanosti řidičů, kteří mnohdy cyklisty ohrožují.

Dalším velkolepým projektem jsou vertikální zahrady. „Hlavním účelem vertikálních zahrad je změnit město,“ prohlásil třicetiletý architekt Fernando Ortiz Monasterio pro New York Times. Právě on a jeho firma Verde Vertical (Vertikální zeleň) byla pionýrem

Critical Mass. Foto: A. Nothstine

I v Mexiko City již na kolech doručují i jídlo. Foto: Noel Rojo.

v prosazování myšlenky vertikálních zahrad, ve které se proměňují betonové plochy v hlavním městě. Děje se tak za pomoci recyklovaných plastových lahví a tub ze zubních past. Každá zahrada má svůj zavlažovací systém, jenž počítá s dešťovou vodou. „Mexiko je pořád velmi konzervativním místem. Když jsem lidem svůj nápad přednesl, tvrdili, že je to nemožné,“ vzpomíná Monasterio. V začátcích projektu bylo proto těžké získat finance i povolení od vlády, která si nebyla jistá, že je to dobrý nápad.

Projekt se i samotným obyvatelům metropole tak líbil, že když se skupinka jiných lidí z různých sektorů (patří mezi ně architekti i řemeslníci, aktivisté i zahradníci) rozhodla vyhlásit petici za další vertikální zahrady — tentokrát na sloupech sedmadvacetikilometrové části jedné z hlavních silnic města — získala za sedm dní 75 tisíc podpisů. Podařilo se jí to právě v době trvání alarmující situace v roce 2016. Projekt Vía Verde (Zelená cesta) podpořilo finančně několik soukromých společností.

Kritika i chvála

Vertikální zahrady dnes vznikají ve velkých městech po celém světě. Zahraniční média nedávno referovala o největší vertikální zahradě, která vznikla v hlavním městě Kolumbie Bogotě. Jedenáctipodlažní budova pokrytá tisíci rostlin produkuje ročně kyslík pro tři tisíce obyvatel velkoměsta.

Cílem vertikálních zahrad je vedle zkrášlení prostoru především produkce kyslíku, filtrace škodlivých toxických plynů i zvuková izolace. I v případě projektu vertikálních zahrad Vía Verde se však v Mexiko City objevila kritika. Organizace Zoon Peatón, která ve městě zastupuje chodce, tvrdí, že výsadba stromů by byla mnohem účinnější. „Pokud jde o absorpci CO₂, José Antonio Lino Mina z Polytechnické university v Madridu vypočítal, že metr čtvereční vertikální zahrady zachytí 2,34 kg oxidu uhličitého ročně a stojí 8500 mexických pesos (asi 11 tisíc Kč), zatímco dub stojí šestinu této ceny a zachytí 22 kg,“ napsal pro mexické periodikum Animal Político zástupce skupiny Juan Manuel Berdeja. Upozorňuje také

na nedostatek vody v metropoli, což je pro udržování zahrad problémem.

Tvůrci projektu Vía Verde argumentují, že rostliny, které vybrali, jsou rezistentní a nevyžadují velkou závlahu. Berdejovi se dále nelíbí, že na každém desátém sloupu bude reklama jednoho ze soukromých podporovatelů projektu, což považuje za vizuální znečištění. V případě Mexiko City však představuje větší ohrožení znečištění vzduchu. Kritika projektů, které se pokoušejí o změnu situace, je bezpochyby na místě. Celkově však Mexiko City patří k metropolím, které si vedou v boji se znečištěním vzduchu v rámci svých možností dobře.

„Mexiko je velice pokrokové, nejenom v rámci Latinské Ameriky, ale i celosvětově. Když navštívím Čínu, všichni se mě tam na něj ptají,“ uvedla Luisa Molina z Massachusetts Institute of Technology pro New York Times.

Čína se v posledních letech do boje se znečištěním ovzduší také pořádně „obula“. Výsledkem je fakt, že se ve světové dvacítkě měst s nejhroší kvalitou vzduchu nachází jenom jedno čínské.

Mexiko City se liší čtvrt od čtvrti. V některých nevidíte nic jiného než beton, a pak jsou tu čtvrti jako Coyoacán, kde je park na každém třetím rohu a ulice lemuje zelené stromy. Ačkoliv aut v Mexiko City přibýlo, ve zdejších jednosměrných uličkách nepanuje chaotický provoz jako na hlavních tazích velkoměsta.

Mexiko City již dávno není nejznečištěnějším městem světa. Žebříčku kraluje indické hlavní město Dillí a egyptská Káhira. Nejnovější údaje Světové zdravotnické organizace týkající se kvality ovzduší ve městech, shromážděné v letech 2011 až 2015, ukazují, že až 98 procent měst s více než 100 tisíci obyvateli v zemích s nízkým a středním příjmem nespĺňuje její kritéria pro kvalitu ovzduší.

Kontakt: magdalena vaculciakova@gmail.com.

| SERIÁL – TRADICE

Písně, mýty a jiné věci duchovní

Lidová hudba kolem nás většinou jaksi proplouvá, organizovaná jevištní vystoupení souborů či vyštafírované moravské cimbálky se jen zřídka stávají zdrojem niterných zážitků. Možná i proto, že z hudebního folkloru zmizelo několik podstatných věcí.

VERONIKA KICKOVÁ

Včem se liší původní folklor a jeho současná podoba? Z novodobých interpretací lidových písní zmizelo především sepětí s přírodou, krajinou, domovem. Sepětí samozřejmě, jasné, bez zbytečného patosu a umělého vlastenectví. Každodenní život lidí na vesnici se zásadně změnil, písničky zůstaly jen jako vzpomínka, která potřebuje tvořivé převyprávění. Spontánnost a divokost tancovaček sice soubory občas na jevišti (zvláště na Slovensku) předvádějí, to se však z podstaty věci dařit prostě nemůže. Výsledkem je spíš křeč a sebestylizace, od gest a držení těla až po nepřirozenou výslovnost či polohu hlasu. Družstevníci, podnikatelé, úředníci a učitelé si hrají na své rolnické předky, někdy dokonce na zcela konkrétní osoby.

Předkové se však chodili na tancovačky vyřvat z podstaty, podobně, jako to dnes dělají třeba metalisté, rockeři a pankáči. Tanečníci zpívali a muzika musela hrát podle nich, žádný nacvičený program, jak říkával hudec Jožka Kubík. Vesnické zábavy a svatby byly sice důležitou, ne však jedinou částí folkloru. Za neméně zásadní považují zpívání při práci, pro sebe, z čiré radosti z bytí. Tak jako zpívají ptáci, zpívali i lidé. Opravdu jsem takové zpívání zažila, a to se nedá nahradit žádnou sebedokonalejší reprodukcí hudbou, žádným vysokým uměním.

Je to hluboký prožitek, dalo by se říct až náboženský, a nedá se nijak oklamat. Buď prostě máte chuť SI zpívat, anebo ne. Taky je k tomu třeba vhodných podmínek, širé nebe a krajina na náš zpěv odpovídají svým tichem, které není mrtvé, cvrlikají ptáci, zašteká pes, ozvou se domácí zvířata.... Práce „na poli“ je někdy úmorná a jednotvárná, ale můžeme si dovolit ten luxus změnit ji zpěvem na něco veskrze příjemného. A rolníci i řemeslníci se v tom stávali mistry. Tempo bylo volnější, ale vytrvalé. Lidé zpívali také při společné dřině: kosení, hrabání, okopávání. Písničky navíc udržovaly společný rytmus. Zažila jsem partu sekáčů, kteří za zpěvu starých „koseckých“ nápěvů působili doslova jako jeden organismus, postupovali pravidelně, koordinovaně a neochvějně každý ve svém řádku a to, jak jsou k smrti unaveni, si uvědomili až po dokosení posledních stébel. Celé to ale trvalo několik hodin! Ty zpěvy a náš dech tehdy opravdu změnilly naše vědomí. Nádhera vícehlasu, vůně rána, rosa a vycházející slunce, to všechno by třeba na videu mohl být kýč. Ale ne ve skutečnosti, když tam stojíte a z posledních sil dotahujete řádek. Tento rozměr folkloru nám dnes chybí ze všech nejvíc, zážitek splynutí s ostatními lidmi, chvíle, kdy to ladí a je to jednoduché, slovy vlastně nepopsatelné. A stačí k tomu tak málo, krajina a hlasy. Člověk si pak hluboce uvědomí, že je jen malou částí velkého posvátného světa.

S tímto prožitkem pracují mnohé rituály návratů k přírodě a různá přírodní duchovna. Bez spojení s každodenním životem a pravidelného opakování lze ale jen těžko dosáhnout potřebné hloubky. To všechno v lidové tradici bylo. Zpívalo se opravdu hodně, babičky a matky zpěvem uspávaly děti (u nás měl největší úspěch tatínek s hlubším hlasem a svou osobní ukolébavkou), zpívalo se od radosti i od žalu, z některých textů lidových písniček až mrazí, u jiných naopak tušíte, že dohromady o nic nejde, jsou dokonce i povrchní, šablonovité nebo vulgární. Nikdy nejsou jen o přírodě, přesto je v nich přírody hojně, milostné písně jsou často plné tehdy srozumitelných jinotajů, každý věděl, co se dělo, když mu dávala červené jablůčko. V lidových textech můžeme najít i stopy starého panteistického myšlení, silné úcty ke studánkám, hlubokým lesům,

Koncovka, foto: Marek Gonda, www.koncovka-gondovka.cz.

Lidová muzika Osmikráska, foto: muzikaoemikraska.cz.

především ve zbojnických písních se třeba dozvídáme, že „na horách větrové sú moji bratrové“ anebo „načo sa mi načo v kostole organy, keď mi organujú po hore havraný“.

Jedním z nejsilnějších lidových textů zůstává bezesporu balada *Putovali hudci*. Příběh o muzikantech, kteří porazili strom, aby si mohli vyrobit housle, přežil dodnes v mnoha variantách, nápěvech i vyzněních. Musím se přiznat, že sugestivní moderní verze Petra Ulrycha — skladba *Tichý hlas* mnou otřásla natolik, že jsem začala nejen hledat a poslouchat hudeckou muziku, naučila se jakžtakž hrát na housle, ale i rovnou odešla bydlet do hor na samotu, abych mohla onen tichý hlas všeho živého vnímat co nejbezprostředněji. Za těch třicet let od vzniku skladby se toho ale na našem lidském vztahu k přírodě a krajině mnoho k lepšímu nezměnilo. Hlasem Země je pořád spíš pláč a člověk, který ho vnímá, má co dělat, aby si udržel holou naději.

Nebezpečné i hlubší návraty ke kořenům

Tyto otázky ale drtivou většinu folkloristů příliš netrápí. Soustředění na poněkud frázovitě odevzdávání dědictví předků dalším generacím přehlédli závažné nebezpečí, které v sobě vždy návraty „ke kořenům“ ukrývají. Totiž ten moment, kdy pochopitelný lokální patriotismus přeroste do zaslepeného nacionalismu. V souvislosti s migrační krizí a deziluzí z konzumní společnosti se to však děje stále častěji nejen na Slovensku, jež k patetizování lidové kultury mělo vždy sklony (dokumentární záběry z druhé světové války na toto téma překonávají veškerou českou představitost), ale i na Moravě a v Čechách (i když tady se často vaří doslova jenom z vody).

V rovině čistě umělecké však snad přece jen svítá. Moravská (ale i slovenská) lidová hudba tvoří stále silný zdroj inspirace. Muzikanti k němu přistupují už i na Slovensku naprosto svobodně, spontánně a tvořivě, takže se občas vynoří opravdu osobitá interpretace.

Navíc některé vesnické folklorní skupiny (tak se jim tady na Slovensku opravdu říká) nahlédly hlouběji a snaží se obnovovat (pokud to v moderních podmínkách jde) i tradiční zvyky a spontánní muzicírování. Takto jsem se například podílela jako muzikant na „válení mája“ (kácení máje) v bohaté a hustě zastavěné obci Boleráz. Chodili jsme od domu k domu a zážitek to byl nepopsatelný. Když však začneme podléhat přílišnému optimismu, nesmíme zapomenout na fenomén posledních desetiletí, elektrifikované kapely, hrající takzvaný moderní folklor ve stylu dechovky, osekáný do stále stejného rytmu bicích, přihloupě hospodský a všeobecně populární, protože „sa naň dobre tancuje“. Bezduchost a vyprázdňenost této hudby, v níž z lidových písniček zůstalo jen a jen kliše, ještě zvyšuje ohlasová tvorba, tedy nově složené „umělé“ — vlastně spíš neumělé veršovánky zoufalé úrovně.

V souvislosti s duchovními kořeny návratu k přírodě musím zmínit ještě fujary a koncovky. Tyto pastýřské nástroje dnes slouží také jako nástroje meditační. Jejich zvuk je nejen podmanivě divoký, ale hlavně závislý na ovládnutí hráčova dechu. Fujara, dlouhá trojdirková píšťala s pomocnou trubicí na vedení vzduchu, je slovenskou specialitou, takže se občas nevyhne tomu sloužit jako symbol (hrou na ni získával popularitu bývalý prezident Ivan Gašparovič, jenž neměl svému lidu veskrze co jiného nabídnout). Původně na ni hráli valaši a bačové na salaších, má svůj vlastní písňový repertoár. Zvládnout jej není vůbec jednoduché ani dnes, kdy máme k dispozici vynikající a laděné nástroje. Existuje však celá řada fujarových

škol a kurzů, přičemž už se nehledí na tradici a tolerují se i ženské hráčky (ve vystoupeních souborů ale obvykle ne, tam je stylizace bači nepsanou nutností). Fujarovi nadšenci chodí hrát do hor, kde je lepší ozvěna, mají svůj vlastní festival v Korytárkách, zkouší fujaru kombinovat s jinými nástroji, rockovými kapelami, didgeridoo, bongy a podobně.

Ještě širší okruh příznivců má bezdirková píšťala koncovka, původně typická pro oblast Terchovské doliny a Kysuc. Její prý praslovanský původ z ní činí téměř mýtus. „Rozjímání“ na koncovky je základní součástí různých přírodních duchoven. Mnozí novodobí šamani tvrdí, že na koncovku může hrát každý, že to vždy ladí a uvádí všechny přítomné v hluboký soulad s krajinou. Kdo někdy slyšel hrát najednou patnáct, dvacet duchovněchtivých začátečníků, jim za pravdu dát nemůže. Specifická stupnice a to, že nástroj nemá běžné hmatové otvory, věc nezachrání, nýbrž komplikuje, ovládat svůj dech přesně podle potřebné výšky tónu umí jen málokdo. Ve folkloru se vyvinul zvláštní druh zdobení melodie, které vlastně hráčovi pomáhá zamaskovat chybu nebo najít potřebný zvuk. Také koncovkáři rádi hrají ve volné přírodě, hra často slouží jako součást pokusů o oživení staroslovanských rituálů. V kombinaci s bubnem „dobem“ z vydlabaného kusu kmene potaženého zvířecí kůží je dojem téměř dokonalý, tedy pokud obřadníci zvládli základy hry na své nástroje a jsou k sobě hudebně vnímaví.

Praslovanské blouznění

Ještě před několika lety, kdy celá věc nebyla infikovaná panslavistickou propagandou, to i pro mne představovalo silný zážitek. Chybí mu však uzemnění v každodenním životě, až příliš mnoho „Praslovanů“ po ukončení obřadů naskáče do aut a odjede domů, kde se osprchuje, smyje vůni ohňů, svlékne lněné obleky a hodí je do pračky... a v pondělí ráno nakluše do práce pro nadnárodní společnost. Tradice předků jim slouží pouze jako laciná a zajímavá kompenzace nespokojenosti s vlastními životy, k nějaké závažnější změně se však odhodlají jen málokdy. Mezi duchovními vůdci podobných obřadů se navíc najdou rozporuplné osobnosti. Jako by staletí potlačované a nyní znovu objevené „pohanství“ přitahovalo lidi, kteří potřebují být viděni a následováni, nespoutané proroky, blouznivé snílky o lepším světě, kteří si nezdravě idealizují minulost, své předky, své národy i sami sebe. Někteří oslňují své následovníky tím, že tvrdí, že nemusí nic jíst ani pít, jiní kombinují východní mystiku se svojí představou o starých (a téměř dokonalých) Slovanech, další věří v existenci bájně Anastázie, jež žije nahá v sibiřském pralesi a veverka jí nosí limbové oříšky...

Mýtus o nastupující éře slovanství se stává (zatím snad jen na Slovensku) jedním z nejvýraznějších alternativních myšlenkových proudů. Letité snahy a odvážné předpovědi mystiků tohoto oboru se naplňují, za současné společenské (a politické) situace se dá říct, že nebezpečně. Zamřazenost a nekonkrétnost celého konceptu jen zvyšuje jeho přitažlivost. Duchovně vyprahlí postmoderní lidé jsou ochotní věřit čemukoli, co se tváří jinak než všední ubíjející skutečnost. Vše samozřejmě stupňuje internet a sociální síť. Kolektivní pýcha, která strašila už v zárodku slovanských tezí, se nafukuje k prasknutí: jsme to my, kdo zachrání svět před katastrofou, konečně nastává naše dějinná chvíle.

Bylo by zajímavé zjistit, zda by tyto myšlenky své hlasatele tak fascinovaly, kdyby se narodili jako Finové, Kanadané nebo třeba

Fujara, foto: Marek Gonda, www.koncovka-gondovka.cz.

černoši... Praktický dopad toho všeho se však promítá hlavně do předvolebních preferencí pochybných stran a všudypřítomnosti slovanských symbolů. Ekologická stopa našich slovanských národů zůstává vcelku nedotčena, klidně si dál kácíme poslední hluboké lesy, špiníme řeky, degradujeme půdu i podřezáváme pod sebou pověstnou větev. Pouze je do ní vyryto sluneční kolo neboli Perunův květ.

Mnoho „novopohanských“ myšlenek a postojů by přitom mohlo být velmi přínosných, kdybychom se jimi v každodenním životě skutečně řídili. Posvátnost všeho živého, skromnost a úcta k tradici, moudrosti a stáří, a především vnímání Země jako Matky, tedy skutečně živé bytosti, a hledání ztracené přirozenosti jsou jistě hodnoty, které by mohly dát živý spirituální základ příliš rozumové environmentální etice. Ve spojitosti s hudbou je příslibem tvorba Tomáše Kočka, jenž v podobném duchu vydal již několik úspěšných CD, angažuje se ale také v mediální osvětě a ochraně přírody. Sám sebe vnímá jako novopohana, účastní se obřadů a jeho pohled rozhodně není povrchní ani nacionalistický. V paměti mi utkvěla chvíle, kdy jsme v zákulisí před společným koncertem zcela vážně debatovali o zkušenostech s fotovoltaickými systémy.

Mytologie divočiny

Méně okatě, zato však vytrvale nás na Slovensku ovlivňují i jiné tradiční příběhy. Osobně jsem ještě úplně nevyrostla z jánošíkovského mýtu, i když mne zajímají zcela jiné stránky zbojnických historek, než je běžné. Hrdinský patos, vyšívané košile a „štrngání“ valaškami to tedy rozhodně nejsou, zato osobní vzdor překračující svazující společenské konvence zůstává bohužel stále aktuální. Ač se v rebelování a priori nijak nevyžívám, chvíl, kdy člověku tak nějak nic jiného nezbyvá, je pořád dost. Ať jde o plánovanou těžbu zlata v našem okolí, lidovou korupci, různé buzerace ze strany státu nebo pouhé odolávání každodenní lidské lhostejnosti. Těžišťe zbojnických pohádek ale vidím jinde, v horách, na vrcholech kopců, v Divočině, kam se loupežníci (samozřejmě veskrze spravedliví) uchýlovali a která je chránila. Žiju na hranici té divočiny a občas na ostří nože a ve vůni ohně a nočním tichu cítím zbojnické písničky.

K mytologii divočiny patří také hluboká úcta k velkým šelmám a dravcům. Tento pramen je na Slovensku hodně silný také díky snaze LZ VLK, Erik Baláž navíc točí s přáteli vynikající dokumentární filmy, které si získávají stále více příznivců. Především lidé z měst jsou otevření změně myšlení a opouštějí křesťanskou představu vlka jako ztělesnění zla, na Slovensku opravdu hodně silnou také díky vysokohorskému salašnictví.

Lidové léčitelství sice není přímo mytologie, ale v mnohých ohledech s ní souvisí. Vědmy a bylinářky (tradičně především ženy) udržovaly po staletí (často s nasazením vlastního života) původní (tedy předkřesťanské) postoje k světu a přírodě. Léčivé byliny braly jako posvátné, pokud to bylo z botanického hlediska možné, sbíraly je v době letního slunovratu, kdy v sobě měly magickou sílu slunce. Hojně používaly také očišťování posvátným dýmem či různé druhy věštění a zařikávání. Poměrně nejasná jsou svědectví (to, co se zachovalo, jsou hlavně zbytky protokolů z inkvizičních procesů) o halucinogenních drogách, létačích mastích a podobně. Pokud je to pro někoho důležité, potřebné informace si sice s námahou, ale najde. Že nás téma lidového léčitelství se všemi jeho přesahy stále oslovuje, dokazuje kromě jiného i úspěch knihy Kateřiny Tučkové. Žítkovské bohyně se v jejím podání dočkaly hlubokého pochopení právě ve chvíli, kdy definitivně zmizely ze světa. Tak to ostatně bývá až příliš často. Čistá tradice jako taková nemá v moderním světě šanci, v tom postmoderním se pak (občas) stává inspirací pro různé nové proudy a syntézy, kde až příliš záleží na osobnostech jejich konkrétních tvůrců.

Podobně je tomu i u znovuzavádění různých přírodních a předkřesťanských rituálů, kde velice záleží na osobnostech, jež obřady organizují, a poněkud méně na prožitcích samotných, nemluvě už o důsledcích pro každodenní život. To si však málokdy uvědomujeme. Dnes a denně přikládáme nezdravě velkou váhu egu, formuje nás tak odmalička současná doba, a to bez ohledu na to, jaký k ní máme vztah. Jednoduše nestačí vzít ze zaniklé kultury to, co se nám hodí, bez hlubších vazeb. Čelíme hlubokému vnitřnímu zmatku, jenž neustále narůstá s novými vynálezy, zrychlením času a informačními bitvami. Pokud se chceme obrátit k (lidové) tradici a zároveň si zachovat kritické myšlení a soudnost, otázek spíš přibývá než ubývá. Propast mezi dvěma světy se neustále rozevírá, na jedné straně nemůžeme dlouhodobě žít bez řekněme „přírodního mystična“, na straně druhé nechceme přijít o zdravý rozum. Umět se mezi těmito dvěma světy duchovně pohybovat a smysluplně je propojit považuji za jednu z nejvýznamnějších výzev do budoucnosti.

Autorka hudebně vystupuje se svými syny pod názvem Horana a synovia, viz horana.webnode.sk. Kontakt: horana69@gmail.com.

foto: DCMaster

JAN MIESSLER

Zvoní hrana, další kolo začíná

Ochránci přírody i novináři mají stejného protivníka, počet zavražděných ekoaktivistů ale stoupá rychleji.

Milovník býčích zápasů a nositel Nobelovy ceny za literaturu Ernest Hemingway nám ve svém stejnojmenném románu z prostředí španělské občanské války radí, abychom si nekladli otázku *Komu zvoní hrana?*, odpověď by nás totiž nemusela potěšit. Hemingwayova otázka (která pochází z téměř čtyři sta let staré básně anglického renesančního veršotepce Johna Donneho) je ovšem tak trochu zavádějící: nestačí ptát se, *komu zvoní hrana*, ale je třeba se ptát také *kdo* na tu hranu zvoní a *proč*. Jako ostřílený americký žurnalista musel znát svých *fajvo dabljús end van ejč*, neboli pět základních novinářských otázek začínajících na dvojité vé a jednu na há, které by měl zodpovědět každý dobrý novinový článek: co [What] se stalo, kdo [Who] v tom má prsty, kde [Where], kdy [When] a proč [Why] k tomu došlo a jak [How] se to vlastně celé stalo. Stejně jako není

kouře bez ohýnku, není zavražděného bez vraha a není ani paniky z rostoucí vlny násilí bez černé kroniky, nebo aspoň bez policejních statistik. Zkrátka: pokud nám někdo nevyzvoní, co se děje.

A co že se vlastně děje? Rozmohl se nám zlý trend: ve světě se vraždí čím dál víc ochránců přírody. Letos jich bylo k poslednímu červenci zabito sto třináct a mezi redakční uzávěrkou a okamžikem, kdy čtete tyto řádky, určitě přibyli další. Podle statistiky organizace *Global Witness* se za posledních pár let počet zavražděných ochránců přírody zdvojnásobil. Zatímco v roce 2013 jich bylo „pouhých“ 92, loni už to byly rovné dvě stovky. Situace je podle očekávání mizerná zejména v Latinské Americe, Africe a jihovýchodní Asii: v počtu zabitých environmentalistů letos s velkým náskokem vedou Brazílie a Kolumbie následované s odstupem Indii a Filipínami;

u nás sice zatím Mirka Patrika z Děti Země nikdo nezamordoval, předvolební hecování proti „ekoteroristům“ ze strany některých politiků a neohrožené pózování s flintičkami jiných ovšem potenciálně vytváří třaskavou směs.

V naší banánové republice naštěstí banány nerostou na palmách, ale v supermarketech, oknírování plukovníci neplánují státní puče, ale čile kšeftují s Čínou, a tak navzdory všem neblahým znamením můžeme doufat, že to snad nebude tak horké. Chce to švejkovský klid, okurky naložené v láku a české učitelky naložené v křesílku pod slunečníkem na jadranské pláži, v bezpečné vzdálenosti od lidožravých žraloků.

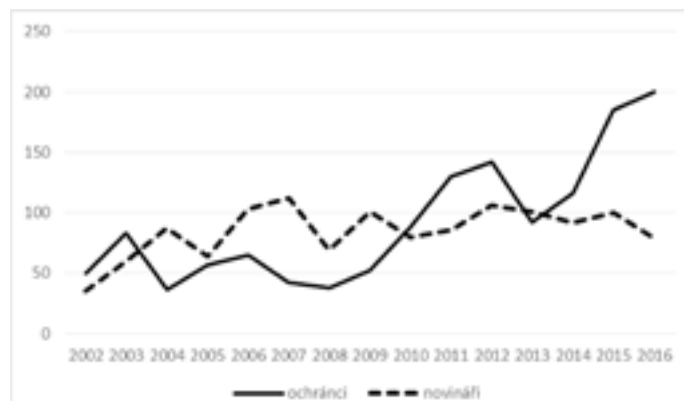
Kdo za to může?

A tak zatímco v zahraničí atmosféra houstne, globálně se otepluje a ekologickým aktivistům zvoní hrana stále častěji, česká mainstreamová média to neřeší a lidi to moc nezajímá. Například podrobnější informace o loňské vraždě honduraské ekoaktivistky Berty Cáceres (viz 7.G 5/2016) bychom jinde než ve veřejnoprávních, nebo naopak alternativních médiích hledali marně: někde tam jednoduše vrzli agenturní zprávu, jinde bychom pak jakoukoliv zmínku hledali marně. Sorry jako. Přitom šlo o kauzu, která obletěla světová média ani ne tak proto, že by šlo o nějakou mimořádnou výjimku — ve středoamerickém Hondurasu připadá ročně na sto tisíc obyvatel devadesát vražd, což zemi přináší ve světových statistikách smutné prvenství — ale proto, že jde o špičku ledovce, který na rozdíl těch arktických neutěšeně narůstá.

Naše redaktorka a současná nemesis žlutého barona Andreje B. a jeho Anofertu Zuzana Vlasatá v článku na stránkách Deníku Referendum soudí, že za stoupajícím počtem vražd ochránců přírody stojí příliš volný obchod, nesvatá aliance globálního korporátního kapitalismu a lokálních zkorumpovaných politiků. Vražda Berty Cáceres byla podle všeho naplánovaná vojenskými specialisty s vazbami na honduraské vládní kruhy. Její boj proti přehradě Aqua Zarca v deltě řeky Gualcarque se zkrátka těm nahoře nehodil do krámu. V dalších zemích třetího světa ostatně vidíme totéž jako přes kopírák: zahraniční těžební společnost nebo velký investor narazí na místní domorodce, kterým by globální projekt převrátil život vzhůru nohama; jejich protesty nebo blokády začnou realizaci projektu komplikovat a prodražovat; aby investice veleváženého investora nepřišla vniveč, politici pošlou na místo policii nebo armádu, dojde k „incidentu“, incident poslouží jako záminka k vyhlášení „výjimečného stavu“ a výjimečný stav poslouží jako nástroj k definitivnímu převálcování místního odporu.

Ale co se stane, jsou-li domorodci chytí, své protesty a blokády realizují ostentativně nenásilně, a dokonce si k tomu pozvou novináře z domova i ze zahraničí? Pak je možné využít taktiku, kterou shrnuje čínské rčení 杀鸡吓猴 čili „Zabij kuře, abys vystrašil opici“: vytipuje se vůdčí osobnost protestů — ono „kuře“, na které je spáchán atentát. Zbytek protestujících — „opice“ — pochopí, že jde do tuhého, a další protestování si rozmyslí.

Místní média navíc nebývají podobným protestům příliš nakloněna. Noviny jsou jednak, zejména v Latinské Americe, v podstatě záležitostí metropolitních elit a na venkově nemají mnoho čtenářů. Za druhé, novináři musí být relativně zadobře s politiky, protože právě od těch se jim dostává pravidelného přísunu informací. Zahraniční těžaři si navíc v médiích nechávají tisknout lukrativní

Zdroj: internetové stránky Committee for Protection of Journalists a Global Witness

přílohy o tom, jak díky jejich k přírodě šetrným dolům přišla do kraje prosperita. O protestech se mlčí nebo se o nich tisknou jen malé články s tím, že jsou to aktivity nerozumné, nekonstruktivní a ilegální.

Dva druhy mučedníků, společný jmenovatel

Zatímco vraždám ekologických aktivistů zasvětil speciální rubriku alespoň britský deník The Guardian, vraždy novinářů mají dlouhodobě podrobnější mediální pokrytí. Jak je vidět na přiloženém grafu, novináři měli s přibližně stovkou násilných úmrtí celou minulou dekádu „navrch“, ale od roku 2010, s výjimkou netypicky mírumilovného roku 2013, již ochránci přírody nad hlídacemi psy demokracie výrazně „vedou“. Podle údajů na internetových stránkách Committee to Protect Journalists novináři od roku 1992 násilně umírají především v Iráku (182) a Sýrii (110), následují Filipíny (78), Somálsko (62), Pákistán (60), Alžírsko (60), Rusko (58), Kolumbie (47) a Mexiko (41): tedy válečné zóny a oblasti, kde gangy pašují drogy nebo kde působí guerilly. Výjimkou je Francie a devět zabitých spolupracovníků Charlie Hebdo.

Pomyslná soutěž mezi novináři a ochránci přírody o co nejvyšší počet mučedníků je samozřejmě velmi nezdravá a někdo by ji měl co nejdříve utnout. Oba tábory by si měly uvědomit, že mají společné nepřátele. Že Vladimír Putin se sice s Milošem Zemanem neshodnou, zda je lepší novináře střílet, nebo pouze regulovat jejich počet, zda je lepší ekologické aktivisty zavírat do vězení, nebo do rezervací a tak dále, v zásadě je ale jasné, že tento typ politiků smýšlí o novinářích i o ochráncích přírody podobně. Vraždy a perzekuce novinářů i ekoaktivistů totiž mají společného jmenovatele: někdo tady chce vyzvánět umíráčkem demokracii, účasti veřejnosti na rozhodování a svobodnému toku informací.

Je sice pravda, že i velká média jsou mnohdy korporacemi, tedy součástí rozběhnutého systému, který do prachu arény lhotejně zadusá přírodu nebo participativní demokracii i s jejich ochránci. Jenomže právě všichni ti mrtví a pronásledovaní ekoaktivisté a novináři jsou důkazem, že postavit se tomuhle zabejčenému systému možné je. Že občas sice někoho odkráglují, ale většina odvážných ochránců přírody i novinářů je stále naživu. A že po každé, když zvoní hrana, začíná další kolo zápasu neohrožených eko-kuřat a investigativních opic proti namyšlenému, anti-demokratickému a anti-ekologickému monstru s ostrými rohy.

Kontakt: miessler@sedmagenerace.cz.

foto: Wokli

DOMINIK GROHMANN

Dešťovkou, nebo pilinami?

Když se řekne suchý záchod, možná si vybavíte smradlavou táborovou kadibudku, kterou všichni obcházelí obloukem. Ovšem záchody bez splachování pitnou vodou nejsou nutně odporné. Naopak skrývají neuvěřitelný potenciál.

Letní suché období, díky kterému ministr životního prostředí Richard Brabec sbírá politické body, vyvolává celou řadu otázek nad současným hospodařením s vodou. Splachování záchodů pomocí pitné vody je samozřejmě do nebe volající sprostota. Uvádí se, že více než polovina spotřebované pitné vody v domácnostech se využívá právě k tomuto účelu. Ačkoliv starší typy záchodů splachovaly až 12 litry vody, zatímco dnešní nejmodernější záchody si po vykonání malé potřeby vystačí s dvěma až čtyřmi litry, stále se jedná o největšího spotřebitele vody v domácnosti. I proto se dotační program Dešťovka z dílny ministerstva životního prostředí jeví velmi pozitivně. Využívání dešťové vody na splachování může ušetřit nejen spoustu peněz v rodinných rozpočtech, ale i mnoho

fosilní energie při úpravě a transportu pitné vody. Problém spočívá „pouze“ v tom, že problém sucha to v žádném případě nevyřeší.

Vystihl to například František Barák ze Sdružení oborů vodovodů a kanalizací ČR v rozhovoru pro Český rozhlas: „Je dobré zadržet každou dešťovou vodu, což předpokládá program Dešťovka, ovšem není to zásadní řešení. Na venkově a v zahrádkářských koloniích k tomu dochází již léta, nám se ale nelíbí jedna věc: využívat dešťovku v toaletách.“ Proč? Dešťovka totiž může kontaminovat pitnou vodu. Takzvané trojcestné ventily, zajišťující možnost přepnutí čerpání mezi dešťovkou a pitnou vodou, bývají poruchové, a dešťová voda se tak může dostat do rozvodů s pitnou vodou, která se tím znehodnotí. Nebo může chybovat i samotný uživatel a neuzavřít přívod dešťovky.

Jedná se nicméně o řešitelné technické překážky. Na druhou stranu je potřeba si uvědomit, že vodárenským společnostem tím klesají tržby, takže se jim takováto opatření logicky příliš zamlouvat nebudou. Každopádně Barák zdůrazňuje, že v Česku „vodárenské sucho rozhodně nezažíváme“. Vody je na našem území podle něj dostatek, pouze ji neumíme zadržet, což by měly zajistit nové přehrady.

František Barák samozřejmě vyjmenovává i další způsoby zadržování vody, ale z jeho pohledu (zajištění dostatku pitné vody) jsou různé k přírodě a lidem šetrnější varianty marginální. Že přehrady představují obrovské narušení ekosystémů a nebezpečí v případě velkých povodní, nebere v potaz. Pro vodárenský systém je to totiž nejsnazší řešení, podobně jako jaderná elektrárna v energetice.

Piliny nade vše

Tím zásadním problémem je ale půdní sucho. Na živiny chudá půda, neustále sužovaná těžkou mechanizací, nedokáže vsát vodu a navázat dostatek vlhkosti. A tak když zaprší, většina vody z polí oteče. A tím se dostáváme zpět k našemu tématu zúrodnování půdy a šetření vodou. Nevěříte?

Lidské výměšky jsou totiž jedním z nejcennějších zdrojů živin. Bohatě nejen na dusík, ale i fosfor, kterého začíná být celosvětově nedostatek. Pokud bychom dokázali naše fekálie kompostovat, získáme obojí — zúrodněnou půdu i ušetřenou vodu za splachování.

Zatímco dříve se hovínka často zahrabávala přímo do země, dnes k tomu již můžeme využít důmyslné kompostovací toalety. Existují i systémy, kde se výměšky ze záchodu svedou do velké nádrže (třeba ve sklepech) a kde probíhá kompostovací proces. V takovém případě má nádrž kapacitu třeba i na několik desetiletí, takže se nemusíte vůbec o nic starat.

O poznání jednodušší (ale o to dostupnější) variantu představuje pilinový záchod. V podstatě se může jednat o nádobu (kbelík), schovanou za dřevěným obkladem, na kterém leží záchodové prkýnko. Po vykonání vaší potřeby zasypete povrch pilinami a po naplnění nádoby ji vynesete na kompost. Dle velikosti nádoby a velikosti vaší rodiny vynášíte kbelík zhruba několikrát měsíčně. Piliny zajistí nulový zápach a dodají k obsahu bohatému na dusík dostatek uhlíku, čímž na kompostu vytvoří ideální podmínky pro začátek rozkladných procesů.

Vedle (i podomácku lehce zhotovitelného) pilinového systému nabízí trh i vysoušecí toalety. Fungují podobně jako ty pilinové, zároveň však mají uvnitř zabudovanou topnou spirálu a malý ventilátor, díky čemuž se obsah záchodu vysušuje a zbavuje zápachu. Ovšem spirála i ventilátor běží na elektřinu, takže pokud nemáte fotovoltaiku, nejedná se o příliš šetrné řešení. Pozor si navíc musíte dát při následném kompostování, kdy je potřeba vlhkost opět obnovit, aby mohly probíhat rozkladné procesy.

Všechny typy toalet můžete vylepšit tak, že budete separovat moč. Tu lze využívat rovnou (po naředění s vodou v poměru 1:8) jako závlivku. Obsah kompostovací toalety bude navíc bez moči sušší, díky čemuž snížíte množství protizápachových pilin.

Kompost očisťuje

Leckoho napadne, že používat lidské exkrementy pro výživu rostlin určených k jídlu je z důvodu různých nemocí nebezpečné. Moč je však v podstatě sterilní, takže přenos chorob rozhodně nehrozí. A u stolice teoreticky také ne. Dokážeme-li totiž vytvořit ideální

kompostovací podmínky, všechny choroboplodné zárodky se zahubí. Jak píše Jaroslav Svoboda na svém webu rodovystatek.cz: „Největší překážkou pro rozšíření kompostovacích záchodů je takzvaná fecofobie. Někteří lidé mají panický strach z nebezpečných patogenních bakterií šířených fekáliemi. Navíc je toto téma ‚společensky nevhodné‘. Mnoho vesnic a některá malá města přitom stále pouští veškeré fekálie do vodních toků. Přitom je dokázáno, že různé bakterie a zárodky nemocí přežívají ve vodním prostředí (kanalizace, stoky, řeky, čistírny), ale nejsou schopné přežít v kompostu. Kompostování lidského trusu je ta nejhygieničtější, nejlevnější a nejužitečnější varianta. Nejsou potřeba miliardové investice do kanalizací a čistíren.“

Svoboda zastává názor, že výtěžek moderní civilizace — kanalizace — je jedním z velkých omylů lidstva. S tím jde samozřejmě polemizovat, kompostování lidských exkrementů by ale každopádně vedlo k větší soběstačnosti. Dojde-li v kompostu k vytvoření teploty 55 °C a necháme-li jej fungovat minimálně jeden rok, ideálně dva roky, mělo by dojít k dokonalé hygienizaci (zničení) patogenů. Pokud bychom chtěli mít jistotu, můžeme využít jednoduchý test, jak jej popisuje Jan Pospíšil na svých stránkách domyzeslamyahliny.cz: „Zralost kompostu je možné stanovit jednoduchým testem toxicity kompostu. Zjistíme to z klíčivosti semen řeřichy seté na vatové podložce napuštěné kompostovým výluhem a srovnáváme ji s klíčivostí na destilované vodě. Do 60% klíčivosti je kompost ještě toxický, do 80% je použitelný a nad 80% klíčivosti je kompost zralý.“

O správném způsobu kompostování toho lze načíst hodně. Základní knihou pro kompostování lidských exkrementů je *Návod na kompostování lidského hnoje* od Josepha Jenkinse, dostupný i v češtině a online. V něm se dozvíte všechny potřebné náležitosti, jak se vyvarovat chyb.

Program Dešťovka v kontextu

Zúrodnování půdy, zadržování vody v krajině a změna hospodaření s půdou by měly být základními kameny při adaptaci na současné i budoucí změny klimatu. Snižování závislosti na externích zdrojích k nim patří samozřejmě také. Nicméně halit splachování dešťovou vodou do kabátu boje se suchem evokuje zdání, že situace není až tak vážná — že stačí trochu méně plýtvat. Ministr životního prostředí i ministr zemědělství by měli především spojit síly v úsilí za větší zemědělskou demokratizaci. Nastolit trend, kdy se velkým společností nebude ustupovat, ale naopak se budou podporovat ti drobní zemědělci, kteří se svojí půdou hospodaří udržitelně. Hluboká orba, hektolitry postřiků, energetické a širokořádkové plodiny a mnoho dalších praktik bychom měli nahradit ekologicky příznivým hospodařením. Pouze tak lze docílit dlouhodobějších pozitivních změn. Program Dešťovka by se tak měl považovat pouze za sympatické (a samozřejmě) nakládání s vodními zdroji a za součást předvolební kampaně Hnutí ANO.

Kontakt: grohmann@sedmagenerace.cz.

Kdo zachrání Bělověžský prales?

Dobrovolní ochránci přírody se již několik měsíců snaží zastavit ničení nejvzácnějšího evropského nížinného pralesa, který je právem zařazen na seznam světového dědictví UNESCO. Na pomoc jim s podporou Hnutí DUHA vyrazí i posily z České republiky. O co na severovýchodě Polska jde a čím je Bělověžský prales tak unikátní?

MARTINA DUŠKOVÁ

„**M**oje nejhorší noční můra se stává skutečností,“ citovala na konci května světová média polského biologa Adama Bohdana. Noční můrou měl ekolog z nadace Divoké Polsko na mysli zkázu jedinečného přírodního systému, který je útočištěm zubrů, vlků, rysů, vzácných ptáků a celé řady dalších ohrožených živočichů a rostlin. Výjimečný význam pro zachování biologické rozmanitosti přisuzují Bělověžskému pralesu přední odborníci i mezinárodní instituce, jako je organizace UNESCO či Evropská komise. Nedotčená divočina každoročně přiláká do Bělověže tisíce návštěvníků. Navzdory tomu zde však od minulého roku probíhá masivní těžba dřeva, v jejímž důsledku se schyluje ke kolapsu a nenávratné ztrátě celého ekosystému.

Jedinečná druhová rozmanitost

Bělověžský prales je unikátním pozůstatkem původních lesů, které kdysi pokrývaly většinu střední a východní Evropy. Rozprostírá se po obou stranách hranice Polska s Běloruskem. Zatímco na běloruské straně je celý chráněný jako národní park, v Polsku se tomuto nejvyššímu stupni ochrany dostává pouze sedmnácti procentům z celkových asi 60 tisíc hektarů smíšeného nížinného lesa, jehož rozsáhlé části nebyly nikdy dotčeny lidskou činností.

Bělověž je známá především jako domov největší populace zubra evropského, jehož záchrana a návrat do divoké přírody probíhaly ve druhé polovině 20. století právě prostřednictvím místní chovné stanice. V současnosti se v Bělověžském pralesu nachází přibližně 500 jedinců. To však není hlavní důvod, proč byla Bělověžská *puszcza* (divočina či přirozený les) vyhlášena biosférickou rezervací UNESCO. Od běžných hospodářských lesů se prales liší až desetinásobně vyšším podílem mrtvého a tlejícího dřeva. To spolu s přítomností mohutných starých stromů vytváří nezbytné podmínky pro život tisíců druhů lišejníků, hub či hmyzu, na němž zase závisí řada ptáků a savců. Tlející kmeny také zadržují obrovské množství vody, postupně vracejí do půdy živiny a v neposlední řadě poskytují úkryt mnoha živočichům. Výsledkem nerušeně probíhajících přírodních procesů je dynamický systém tvořený nejméně dvanácti tisíci druhy organismů (pro porovnání, v běžném hospodářském lese bychom napočítali maximálně několik set druhů).

Ačkoliv se zatím polským ekologům nepodařilo rozšířit status národního parku na většinu tohoto vzácného ekosystému, dostává se mu již teď přísné legislativní ochrany v rámci evropské směrnice o stanovištích, kterou se Polsko vstupem do Evropské unie zavázalo dodržovat. Probíhající plošné kácení evropská pravidla jednoznačně porušuje, proto se jím začala na jaře zabývat i Evropská komise, která v červenci dokonce podala žalobu k Soudnímu dvoru EU.

Lesu na pomoc

První obavy o osud jedinečného kusu evropské přírody se objevily minulý rok, kdy polská vláda schválila nový desetiletý plán lesního hospodaření, který umožňuje kácení stromů v chráněných porostech. Zněkolikanásobil se rovněž limit těžby dřeva ze 48 tisíc na 180 tisíc kubíků ročně. Takto rozsáhlé kácení však podle vědců naruší probíhající přírodní procesy a způsobí zhroutilí původního lesního ekosystému. Petici proti vládním plánům vloni podepsalo přes 120 tisíc lidí. Desítky mezinárodních vědců v dopise polské premiérce Beatě Szydłové upozornily na nedozírné následky plošného kácení

foto: Martin Procházka

foto: Martin Procházka

foto: Martin Procházka

v prastarých Bělověžských lesích. Vláda však raději než hlasům uznávaných odborníků naslouchá dřevařské lobbey, s níž je vládnoucí strana Právo a spravedlnost (PiS) úzce propojena.

Nadace Divoké Polsko, která kácení v Bělověži monitoruje, tvrdí, že stanovený objem těžby byl překročen již v květnu, plošné kácení však neustalo. Ekologům se také z oficiálních údajů státních lesů podařilo zjistit, že Polsko lhalo ve své zprávě organizaci UNESCO o objemu loni vytěženého dřeva v biosférické rezervaci — podhodnotilo jej téměř trojnásobně.

Evropská komise se na podnět neziskových organizací začala zabývat možným porušováním práva a hrožícími negativními dopady na tuto evropsky významnou lokalitu. Úřední postup má však své stanovené lhůty a lesy, které se bez zásahu člověka vyvíjely po tisíce let, mezitím dál končily jako palivové dřevo, stavební materiál či surovina pro výrobu papíru. Ekologičtí aktivisté se proto rozhodli, že dalším nenapravitelným škodám zabrání jedinej radikálnější forma protestů.

Od 24. května se v Bělověži začaly konat nenásilné blokády těžké těžební techniky — takzvaných harvesterů. Na podporu aktivistů Greenpeace, ekologů z nadace Divoké Polsko, sdružení Pracownia na rzecz Wszystkích Istot (Workshop pro všechny živé bytosti) i řady místních obyvatel se začali sjíždět lidé z celého Polska i ze zahraničí.

Češi proti harvesterům

Druhou červnovou neděli jsme vyrazili na 800 kilometrů dlouhou cestu k polsko-běloruské hranici i my. Byli jsme první česká, a vlastně vůbec první mezinárodní skupina, která vyslyšela volání polských kolegů. Možná sehrály roli stále živé vzpomínky na šumavskou blokádu, jejíž oprávněnost definitivně potvrdil soud teprve loni. Pod otevřeným dopisem, kterým tehdy vědci z celého světa žádali českou vládu o zastavení kácení v národním parku Šumava, byl podepsán i Adam Bohdan. Nyní se naskytla příležitost polským kolegům jejich pomoc oplatit. Téměř všichni v naší devítičlenné výpravě měli ze Šumavy nějakou osobní zkušenost.

Do Bělověže dorážíme dva dny po třetí občanské blokádě, při níž se účastníkům podařilo na den zablokovat jeden z harvesterů. Policie a příslušníci takzvané lesní strážie proti nim nakonec ale poměrně tvrdě zasáhli. Poněkud nás zaskočí skleslá nálada panující v kempu, který aktivisté zřídili jako zázemí pro blokádníky. Při pohledu na záběry z pátečních událostí však rozumíme. Zdá se, že ochránci pralesa začali ztrácet víru v možný úspěch. Náš příjezd jim však dodává novou naději.

Mezi přípravami na následující akci si nacházíme čas i na krátkou vycházku do lesa. Už na samém okraji, pár set metrů od vesnice, narážíme na několik lesních velikánů i obrovské mechem pokryté kmeny tlející v podrostu na zemi. Vlhko a mraky komárů nám neustále připomínají, že jsme skutečně v nížinném pralesu.

Následující den v pět ráno již vyrážíme s polskými kolegy na místo, kde stojí těžká technika — jeden harvester a nakladač, takzvaný forwarder. Podle předchozí domluvy se čtyřčlenné skupinky přivazují k obřím kolům strojů, ostatní kolem rozmisťují transparenty. Brzy přijíždí tým polské televizní stanice TVN24, který na místě zůstane celý den, a dokonce i přes noc. Během dne se vystřídají další televizní štáby a vyslanci ostatních médií. Přítomnost naší české skupinky novináře velmi zajímá. Přijel s námi i Jaromír Bláha, expert

foto: Martin Procházka

foto: Martin Procházka

foto: Martin Procházka

programu Lesy Hnutí DUHA, který zasvěceně hovoří o významu pralesa i o situaci na Šumavě. Zdůrazňuje mimo jiné pozitivní dopad divočiny na celkový rozvoj kraje a životní úroveň místních lidí.

Největší „mediální hvězdou“ se však nakonec stává starý pán, bývalý lesník, který nám přišel poděkovat za naše úsilí. „Bolí mě srdce z toho, co se tu děje,“ říká. „Dobrý lesník by měl vědět, že prales si umí hospodařit sám. Tohle jsou ale zloději, kterým jde jenom o peníze za dřevo.“

Další místní vyjadřují podporu doneseným jídlem. Svůj názor ale přicházejí hlasitě vyslovit i zastánci těžby. Opakují výmysly některých vládních politiků o tom, že protestující jsou placeni Ruskem.

Na rozdíl od zásahu z minulého týdne je dnes policie poměrně přátelská. První hlídka si pouze opsala údaje z našich dokladů, druhá se všech poptala, jak se mají... Naše odpovědi jsou víceméně podobné: „Měli bychom se mnohem lépe, kdyby vaše lesní správa dodržovala zákony a my tu nemuseli chránit les vlastními těly.“

Odpoledne místo obklopuje lesní stráž. Snaží se nás zřejmě zdotat psychologicky, což se jim nedaří. Sílu čerpáme z pevného přesvědčení o správnosti našeho úsilí. Rozkaz zasáhnout evidentně nepřišel a asi po hodině se strážci stahují.

Blíží se večer a český tým se rozhoduje zůstat u strojů i přes noc. Naše odhodlanost je nakažlivá, takže nakonec zůstává i většina polských kolegů, již zmíněná TVN24 a policejní hlídka, která slibuje na blokádníky v noci dávat pozor.

Druhý den odpoledne blokádu sami ukončujeme s vědomím, že následující den je státní svátek a začátek prodlouženého víkendu. Věříme tudíž, že tento týden již harvestory do lesa nevyjedou. Podařilo se nám uchránit asi 400 vzrostlých stromů a upoutat pozornost médií, prales však ještě zdaleka neměl vyhráno...

Kácení pokračuje

Boj za záchranu Běloužského pralesa pokračoval dalšími blokádami a protesty. Zatím nejúspěšnější akce se uskutečnila prvního červencového týdne, kdy se aktivistům (včetně bezmála dvou desítek Čechů a Češek) podařilo zablokovat najednou dva těžební stroje, jeden z nich na celé tři dny a tři noci. Blokádu ukončil za svítání čtvrtého dne policejní zásah.

Podle zpráv přímých účastníků je přítom situace v pralesu stále vyhrocenější. I když ekologičtí aktivisté blokují kácení důsledně nenásilně, agresivita příslušníků lesní stráže i některých policistů se evidentně stupňuje. Při zatím posledních pokusech o blokování strojů na konci července začal jeden řidič na několik protestujících najíždět obrovským harvestorem. Zaměstnanci lesnické společnosti dokonce fyzicky napadli kameramana polské soukromé televizní stanice Polsat News a zničili jeho kameru. Místní nacionalisté navíc začali prostřednictvím sociálních sítí svolávat do Běloužského pralesu příslušníky krajní pravice, aby „chránili místní obyvatele“ před „terroristy“ z řad ekologů.

Státní správa lesů se pokouší aktivisty zastrašit také udělováním vysokých pokut. Obdrželi je dokonce i místní obyvatelé, kteří se akcí přímo neúčastnili a přišli pouze vyjádřit svou podporu. Aktivisté trvají na tom, že jednají v souladu se svým demokratickým právem na pokojný protest a proti postupu úřadů se hodlají bránit u soudu.

Souběžně s blokováním těžby dřeva se po celém Polsku pořádají koncerty, demonstrace a další akce za záchranu *Puszczy Białowiezkiej*.

foto: save-bialowieza.net

Skoro tisícovka lidí se přímo v Běloužce zúčastnila „pochodu pro prales“, a to navzdory zákazu vstupu, který lesní správa vydala na jaře zřejmě proto, aby masivní kácení ukryla před očima veřejnosti. Pět tisíc lidí se o týden později sešlo v ulicích Varšavy. Ekologické organizace také veřejnosti nabízejí víkendové procházky lesem, při nichž mají lidé možnost dozvědět se více o fungování přírodních procesů i objektivní informace o kůrovci — údajné to příčině kácení.

„Tábor se mění na otevřenější společnost s možností workshopů a prostorem pro vlastní tvorbu a iniciativy. To nám po střetech s lesní stráží trošku zlepšuje náladu. Těží se ale dál a nesmíme zapomínat, že je potřeba přítomnost co nejvíce lidí fyzicky na místě, aby toto šílenství skončilo!“ napsala koncem července přímo z Tábora pro prales na okraji Běloužského pralesa slovenská aktivistka Natália.

Mezinárodní ostuda i sankce

Polský Krakov počátkem července shodou okolností hostil 41. zasedání Výboru pro světové dědictví UNESCO. Sdružení Workshop pro všechny živé bytosti proto vyhlásilo začátek prázdnin Týdnem mezinárodní solidarity. Akce na podporu pralesa se konaly nejen v Polsku, ale také třeba v Londýně. Nejdůležitější však (kromě již zmíněné blokády přímo v Běloužce) byla demonstrace několika stovek lidí před krakovským kongresovým centrem, kde se třetí den zasedání začala projednávat situace v Běloužském pralesu.

Navzdory usilovným snahám polského ministerstva životního prostředí nakonec členové výboru přijali usnesení ve znění připraveném poradním orgánem World Heritage Watch. Požaduje okamžité zastavení těžby staletých lesních porostů a pozvání pozorovatelské mise složené z odborníků organizace UNESCO a Mezinárodního

svazu ochrany přírody (IUCN). Úkolem mise bude posoudit dopady současného a plánovaného hospodaření na Bělověžský prales jako lokalitu s mimořádnou celosvětovou hodnotou.

Ještě větší povzbuzení dodala ochráncům přírody o týden později Evropská komise, která podala na Polsko výše zmíněnou žalobu k Soudnímu dvoru EU, který zároveň požádala, aby předběžným opatřením nařídil okamžité zastavení těžby. V opačném případě totiž podle Komise hrozí nevratné poškození evropsky významné lokality v soustavě NATURA 2000.

Na konci července evropský soud skutečně dočasně zrušil povolení k navýšení těžby dřeva v Bělověžském pralesu. Pokud nebude Polsko jeho rozhodnutí respektovat, hrozí mu pokuta v řádu milionů eur. Polský ministr životního prostředí Jan Szyszko však v reakci na soudní nařízení oznámil, že masivní kácení pralesa nezastaví a evropským úředníkům arogantně vzkázal, že nerozumí přírodním zákonům. V době psaní tohoto textu tak harvestory vzácný ekosystém drancují dál.

Panujte nade vším živým

Co vede polské představitele k tomu, že navzdory hlasitým protestům Poláků, výzvám domácí i mezinárodní odborné veřejnosti a hrozící mezinárodní ostudě zarytě odmítají kácení zastavit?

Pozadí sporu o Bělověžský prales nám může v některých aspektech připomenout spory o bezzásahovost v nejcennějších částech Šumavy. Příznivci kácení se ohánějí slovy o kůrovcové epidemii, která Bělověžský prales „ohrožuje“ a před kterou jej lesníci kácením „chrání“. Ignorují přitom naprostou shodu vědecké komunity na tom, že cyklické přemnožení kůrovce je v přírodních lesích normálním jevem, fungující lesní ekosystém si s ním sám poradí, a dokonce ho takové „epidemie“ mohou ozdravovat. Kůrovec navíc napadá pouze smrky, které tvoří jenom čtvrtinu smíšených lesů v Bělověži. Jak jsme se však i my na vlastní oči přesvědčili, mezi pokácenými stromy převládaly duby a jiné nesmrkové druhy.

Z mnoha veřejných výroků je zřejmé, že ve skutečnosti jde především o ekonomické zájmy státní společnosti Polské lesy a krátkodobé zisky spřízněných dřevařských firem. Pro místní obyvatele jsou přitom mnohem významnějším zdrojem příjmů turisté, kteří do Bělověže přijíždějí obdivovat jedinečnou přírodu. To je vedle národní hrdosti na „svou puszczu“ důvod, proč se velká část místních lidí aktivně staví proti kácení. Bělověžský prales se nachází v jednom z nejhudších, ekonomicky nejzaostalejších polských krajů, probíhající těžba dřeva však na tom nic nemění. Mechanizovaná těžba nedává místním příliš pracovních příležitostí a v kraji nezůstává ani dřevo, ani zisky z jeho prodeje. Navzdory tomu se polští vládní politici ve svých proslovech tváří, že jim na srdci leží pouze dobro místních obyvatel.

Lesníci a myslivci tradičně tvoří důležitou voličskou skupinou vládnoucí pravicové strany PiS. Aby si její politici v otázce kácení získali také podporu širší veřejnosti, platí z veřejných zdrojů mediální kampaně a očerňují uznávané odborníky i ekologické organizace. Podle deníku The Guardian muselo v roce 2016 opustit Národní radu pro ochranu přírody 32 členů kritických vůči nové strategii lesního hospodaření; nahradili je převážně lesníci. Ze své funkce byl vyhozen i ředitel Bělověžského národního parku Mirosław Stepaniuk, který plán rovněž kritizoval, a navíc dlouhodobě prosazoval rozšíření národního parku.

foto: Adam Wójcik

Asi nejhlasitějším proponentem intenzivní těžby dřeva je, poněkud paradoxně, zmíněný ministr životního prostředí Jan Szyszko. Tento profesionální lesník se nikdy netajil pohrdáním ekology, se kterými vedl urputné spory už při svých předchozích dvou působeních ve vládě. Na odborné argumenty svých oponentů rád reaguje citáty z Bible („podmaňte si zemi ... a panujte nade vším živým“) a nechal se také slyšet, že předmětem udržitelného rozvoje je člověk, „a má tudíž nejen právo, ale přímo povinnost využívat přírodní zdroje“.

Pokud jde o Bělověžský prales, odmítá Szyszko uzнат jednoznačný závěr vědeckého zkoumání, které potvrdilo, že ekosystém se do dnešní podoby vyvinul bez výraznějších zásahů člověka. Ministr by rád viděl prales v kategorii kulturních památek UNESCO, což by ospravedlnilo intenzivní hospodaření, které je v rozporu se stávajícím statutem přírodní lokality převážně nedotčené lidskou činností.

Svou svéráznou „ekologickou“ ideologii je Szyszko připraven hájit i u Soudního dvora EU. Před deseti lety od něj odešel s porážkou, když tehdy soud nařídil zastavit stavbu rychlostní silnice v přírodně cenném údolí Rospudy, kterou tehdy Szyszko prosazoval.

Ve sporu o Bělověžský prales se ministr Szyszko a jeho straničtí kolegové evidentně snaží ukázat, že už si po ovládnutí téměř všech veřejných polských institucí mohou dělat, co chtějí. Za jakoukoliv cenu a bez ohledu na kritiky.

Drama zdaleka nekončí

Drama v Bělověžském pralesu tedy ještě zdaleka nekončí. Současná politická situace v Polsku a vypjaté vztahy mezi vládou a Evropskou komisí v souvislosti s reformou soudnictví velký důvod k optimismu nedávají. Zkáze nenahraditelného přírodního bohatství tak v tuto chvíli brání jenom nadšenci ochotní blokovat těžební stroje navzdory rizikům, nepohodlí a šikaně.

Autorka je překladatelka a externí spolupracovnice Hnutí DUHA. Kontakt: martinaduskova@yahoo.co.uk.

zdroj: archiv Naty Peradze

ROZHOVOR S NATOU PERADZE

Stromy jsou politika

„Začalo to sázením stromů podél jedné silnice v Tbilisi a skončilo to tím, že teď sedím v parlamentu a vyjednávám,“ říká Nata Peradze, gruzínská ochránkyně přírody a zakladatelka hnutí guerilla gardening v Gruzii. Hovořili jsme s ní o aktivním občanství, ženské odvaze a životě, který se tak nějak sám děje.

Váš příběh je fascinující. Začala jste pracovat v muzeu umění v Nizozemsku a nyní vedete hnutí guerilla gardening v Gruzii. Jak se to stalo?

Vystudovala jsem dějiny umění a pracovala jsem jako restaurátorka v muzeích v Nizozemsku a v Gruzii. Později jsem si uvědomila, že to není to, co bych skutečně chtěla dělat, a tak jsem si založila malé květinářství. Poté jsem se stala vedoucí jedné velké firmy v Tbilisi, která sází stromy. Narazila jsem na mnoho chyb, kterých se firma a městská rada dopouští, a proto jsem se rozhodla odejít. Následně jsem založila ekologickou školu pro děti, která mě přivedla ke guerilla gardeningu.

Jak vlastně hnutí začalo?

V roce 2010 městská rada pokácela mnoho stromů kvůli výstavbě jedné velké silnice

v centru města. Na jejich místo zasadili nové, ale ty odumřely. Tento proces se opakoval třikrát. Sledovala jsem to zpozvzdálí, ale nikdy mě nenapadlo, že bych s tím mohla něco udělat. A pak jsem se dozvěděla o guerilla gardeningu a říkala jsem si, jak jsou ti lidé odvážní. Když nově vysazené stromky pokáceli napotřetí, oznámila jsem na Facebooku, že půjdu stromy vysadit nelegálně.

Jak to dopadlo?

Nakonec se zúčastnilo 25 lidí, z nichž jen pět jich bylo mých kamarádů. Poté, co jsem nahrála obrázky na Facebook, se lidé sami začali ozývat a vyjadřovat nám podporu. Lidé ze zcela odlišných prostředí se začali účastnit akcí a překvapivě 95 procent z nich nyní tvoří ženy. Vždy si říkám, co dělají muži? Když potřebuješ

bojovat, utíkat a dělat rozhodnutí, většinou jsou u toho ženy. Nicméně celkově to bylo skvělé. Ale poté nás začala sledovat vláda. Zatímco my jsme sázeli mladé stromy, oni káceli ty staré.

Jak jste na to zareagovali?

Začali jsme protestovat. Náš první protest se zaměřil proti rozhodnutí městské rady postavit restauraci v tbiliské rekreační zóně. Vzhledem k tomu, že jsme neměli dost lidí a zkušeností, neuspěli jsme. Restaurace tam dnes stojí, ale z právního hlediska jsme případ u soudu vyhráli, a stavba je tedy nelegální. Další protest se konal v parku Vake, jehož velikost se smrskla z dřívějších 120 hektarů na dnešních 19. A radnice tam chce postavit hotel. Rok jsme protestovali v parku se stany a bariádami. S pomocí Asociace mladých

právníků jsme případ vyhráli u soudu, ale stanovisko bylo vráceno, a tak náš boj pokračuje.

Jak vnímají vaše úsilí spoluobčané?

Záleží, jak jsou staří. Mladí lidé přicházejí s touhou a nadějí něco změnit, zatímco starší generace je nedůvěřivá a pochybovačná. V podstatě je to takový postsovětský syndrom, kdy lidé nevěří, že by mohli něco změnit, a myslí si, že se vše rozhoduje někde výš. Proto se snažíme lidem ukázat, že můžou věci měnit. Poté jsme zorganizovali ještě další tři protesty, které byly úspěšné.

Jak se k hnutí staví politikové?

Strany se toho snaží využívat a říkat, že jsme politicky zainteresovaní a že dobrovolníci platí jiné strany. To náš pokrok hodně zpomaluje.

Četla jsem, že jste nepolitická a nechcete být spojována s žádnou stranou.

To rozhodně! Hnutí je nepolitické, nicméně potřebujeme s politiky vyjednávat. Nemůžu změnit zákony tím, že budu sedět na Facebooku. Musím chodit na jednání v parlamentu a setkávat se s různými politiky. Bez nich bychom nemohli nic ovlivnit. Pouze bychom sázeli stromy a zákony by zůstaly stejné.

Je zajímavé, jak jste se od sázení stromů na jedné silnici dostala až k regulaci zeleně a změně zákonů.

Taky by mě nikdy nenapadlo, že budu sedět v parlamentu, ale kácení stromů je politika. Je jednoduché jenom sedět doma a stěžovat si, ale člověk by měl být konstruktivní a snažit se nevyhovující věci měnit.

Jsou gruzínští politici připravení a ochotní zákony měnit?

Vždy se snažíme vést dialog. Pokud to není možné, tlačíme na ně skrze zákony. Předchozí vláda byla úplně uzavřená, zatímco současná nás vítala s otevřenou náručí. Po šesti měsících jsme však zjistili, že to byla velká lež a ztráta času tam s nimi vysedávat. Nic se neposunulo. Pokud politikové chtějí vést dialog, jsme rádi. Pokud lžou, začneme být agresivní.

Jakým způsobem?

Nejsem moc slušná, když jsem naštvaná.

zdroj: archiv Naty Peradze

Nata Peradze je environmentální aktivistka, která v roce 2013 přinesla do Gruzie koncept guerilla gardeningu, což je sázení zeleně na veřejných místech dobrovolníky, většinou nelegálně. Studovala dějiny umění a pracovala v muzeích v Nizozemsku a v Gruzii, vlastnila květinářství, byla manažerkou firmy sázející zeleň a též zakladatelkou ekologické školy. Můžete ji sledovat na Facebooku anebo se podívat na její TED Talk.

Představitel naší radnice jsem nazvala č..áky, což nezni hezky. Jednoho dne mi v jedenáct hodin večer zavolal kamarád a řekl mi, že se se mnou chce o půlnoci vidět starosta Tbilisi. Myslela jsem si, že se chce bavit o práci, a tak jsem šla k němu do kanceláře. Tam mně řekl, „Prosím vás, nenazývejte mě č..ákem.“ Řekla jsem mu, „Nebudu vám říkat č..ák, když se tak nebudete chovat.“ Jeden týden se snažil, a pak zase začal dělat hlouposti.

Čelila jste někdy urážkám, výhrůžkám? Dostala jste někdy pokutu?

Nikdy. Na jedné výsadbě za mnou přišli policajti a pozdravili mě, protože mě znali z předchozích výsadeb. V parlamentu se jednou ozval muž, který řekl, že by někteří lidé měli být potrestáni za to, co dělají. Taky bych si přála, aby vláda plnila svou funkci a já mohla dělat jiné věci. Třeba v Arménii dali jedné ženě pokutu za sázení stromů. Je hrozné platit pokutu za zeleň!

Ještě by mě zajímalo, jak vlastně vaše organizace funguje?

Nejsme nikde zaregistrovaní. Naším hlavním cílem je aktivizovat společnost. Začali jsme sázením stromů a nyní chceme měnit zákony, ale zároveň podporujeme další hnutí, která například čistí přírodu od odpadků nebo se snaží regulovat auta.

Neměli jste někdy chuť stát se oficiální organizací se vším všudy?

Když jsme začali být populárnější, někteří lidé nám říkali, ať si vytvoříme strukturu, ale jeden ze zakladatelů guerilla gardeningu ve Velké Británii mně řekl, „V Americe se organizují, ale pokud zůstanete volní, bude vám to fungovat mnohem lépe.“ Měl pravdu. Nepotřebujeme formální strukturu. Jsme spokojeni s tím, jací jsme. Ano, máme nějaká pravidla, ale jsme free.

A jaká pravidla tedy máte?

Ono sázení stromů není jen tak. Musíš sázet správné druhy na správná místa. Lidé často chtějí konat dobro, ale nepřemýšlejí o tom, jaký druh stromu je vhodný, a třeba ani o tom, kdo pak ty stromy bude zalévat. V tomto ohledu je potřeba odbornost. Dnes už sázíme stromy jen tam, kde se o ně místní starají.

Jak zvládáte stále takhle bojovat a nebýt vyčerpaná?

Někdy jsem unavená. A když jsem, tak si prostě odpočinu. Nemůžu vyskočit z rozjetého vlaku. S něčím jsem začala, tak v tom chci pokračovat. Mám vynikající tým. Za poslední čtyři roky je práce čím dál zajímavější. Naučila jsem se hodně o městském plánování, botanice, politice.

Jaké jsou cíle vašeho hnutí do budoucna?

Pokračovat v tom, v čem jsme začali. Plánování mi moc nejde. Na začátku k nám přišli manažeři z velkých firem, kteří nám nakreslili naše cíle na velkou tabuli plnou šipek a kruhů. Bylo to zajímavé, ale nevyšlo to. Vyšlo to tak, že jsme to dělali spontánně. Nikdo neodchází a noví lidé stále přicházejí. Měli bychom prostě být upřímní a dělat správné věci správným způsobem a tak, aby nás bavily.

Připravila Veronika Gregušová, veronika.gregusova@post.cz a pinklich.cz.

Helena Vlašínová, foto: archiv Ekologického institutu Veronica.

ALEŠ MÁCHAL

Za Helou Vlašínovou

Nestor tuzemské ekologické výchovy Aleš Máchal vzpomíná na významnou propagátorku permakultury a autorku knihy *Zdravá zahrada* Helenu Vlašínovou.

16. června 2017 odešla výjimečná lidská bytost, jejíž životaběh se vyznačoval neobyčejnou skromností, sebekázní a pokorou — Hela Vlašínová. Milující manželka svého muže Mojzíra, vzorná matka Světlanky a Ondry, laskavá babička čtyř báječných vnučat. Pro spoustu nejbližších přátel, ale i známých a studentů, byla nedostižným vzorem poctivosti v profesním i soukromém životě. Člověk čistý, plný lásky, ohleduplnosti a dobré vůle pomáhat komukoliv, kdo pomoc potřebuje.

Helina vědecká a učitelská dráha na Mendlově univerzitě započala už v roce 1986. Na Agronomické fakultě se po léta věnovala především experimentům v oblasti explantátových kultur rostlin, jejich hodnocení pomocí mikroskopických metod, analýzy obrazu a také studiu transportu fytohormonů.

Vyučovala zde řadu předmětů, například Rostlinné explantáty, Morfogeneze in vitro, Mikroskopické metody, podílela se na výuce předmětů Ekologie a Fyziologie růstu a vývoje, nově prosadila a od roku 2013 učila volitelný předmět Permakulturní techniky.

Posledně jmenované téma široce přesahovalo i do jejího soukromí. V něm byla vedle chovatelky koz a slepic také nadšenou a úspěšnou zahradnicí, která principy permakultury dokázala propagovat nejen slovy a texty, ale především praxí vlastní zahrady, kterou s manželem Mojzírem dokázali vybudovat na ploše původního rumiště tak dobře, že se stala jednou z prvních certifikovaných ukázkových přírodních zahrad v České republice.

Mnoho energie věnovala Hela také vzdělávání zájemců o permakulturu, respektive o permakulturní design, který je založený na

pozorování a ohleduplném využívání přírodních látkových koloběhů i přirozených vazeb mezi organismy a jejich prostředím. Pro brněnský Ekologický institut Veronica pořádala Hela pravidelná Setkání přátel přírodní zahrady a na témata související s budováním a využíváním přírodních zahrad publikovala dlouhou řadu článků, například v časopisech Klíčová dírka a Zahrádky a zahrady.

Ve školském zařízení environmentálního vzdělávání Lipka několik let vedla Klub aplikované botaniky. Jejím nejúspěšnějším publikačním počinem však byla knížka *Zdravá zahrada*, ve které shrnula i pro laiky srozumitelným způsobem řadu rad a doporučení, jak na zahradě hospodařit bez chemie, co jsou smíšené kultury, co je dobré vědět o léčivých a jedlých plevelcích, jak se přátelit s drobnými i většími zahradními živočichy, a hlavně jak vytvořit a udržet půdu zdravou. O zcela mimořádném zájmu o tuto publikaci nejlépe svědčí její trojí vydání a další dotisky.

Hela byla žena nesmírně statečná. I se svou těžkou nemocí, která ji léta sužovala, bojovala mlčenlivě, trpělivě, s vírou a nadějí. Všem nám, kteří jsme ji měli rádi a bylo nám dopřáno se s ní v životě potkávat, je smutno. Převelice smutno, ale jsme vděční, že jsme jí směli být nablízku. Pokud by bylo na světě víc lidí tak dobrých jako Hela Vlašínová, bylo by kolem nás mnohem víc porozumění, úsměvů, lásky a radosti. Máme Ti tolik zač děkovat, Heli, i když už jsme Ti to nestačili povědět.

Napsáno s přispěním Petry Štěpánkové.

Zbraň FN P90, foto: TheRedBurn.

JOSEF ŠMAJS

Technika abiotická

Vzhledem k výrazně abiotické povaze dnešní kultury jde o obecně známou linii technického vývoje. Předmětné tělo abiotické techniky (*nástroj – stroj – automatický systém*), která nejprve doplňovala a násobila mechanické funkce lidské ruky, bylo od počátku viditelnější, a proto více připomínané. Toto tělo, máme-li na mysli jednoduchý nástroj, je totiž převážně předmětné. Vývojová linie této techniky se ale velmi dlouho rozvíjela pomalu a *v rovnováze s linií techniky biotické*, tedy s technologickými postupy, při nichž člověk využíval vlastnosti svého organismu, síly a vlastnosti zvířat i procesy látkové přeměny dalších živých systémů.

Energetickou i funkční bázi abiotické techniky tvořil sice nejprve člověk sám — oživoval a vedl nástroj proti přírodní látce, ale po rozšíření mechanizace se většina původních lidských funkcí, které člověk vykonával v instrumentálním *antropo-technickém systému*, přesunula na technickou soustavu (na stroj). *Po průmyslové revoluci* totiž původní tradiční úkony řemeslníka (energetické a motorické) z velké části nahrazuje samostatně fungující předmětné tělo mechanické techniky. To ovšem potřebnou energii nečerpá jen z obnovitelných přírodních zdrojů — ze síly větru, vody a zvířat či ze spalování recentní biomasy (dřeva): vzhledem k vysokým energetickým nárokům továrních strojů ji musí jakoby ukrajovat z neobnovitelných fosilních energetických zásob Země, tedy z „kapitálu přírody“, který dnes rychle ubývá.

Relativně pasivnější anorganická příroda, která tvoří nejen látkovou základnu života, ale dočasně také látkovou základnu abiotické techniky, působí v antropo-technickém systému nejprve jen předmětně, ale ve vyšších fázích technického pokroku aktivně a z hlediska kultury silně protipřírodně. Technickým konstruováním se vlastně část struktur pozemské anorganické přírody, která, jak se zdá, ještě není na abiotické úrovni integrována zvláštní, v paměti uloženou informaci (nýbrž je „držena“ vazebnými silami mezi prvky), na čas přesouvá do neaktivnější složky společenské materiální kultury — do těla technických systémů. Tento skrytý přesun však znamená nejen růst umělé protipřírodní uspořádanosti kultury, nýbrž i zmenšování rozsahu a poškozování uspořádanosti přirozené.

Předmětné tělo kombinovaného funkčního systému abiotické techniky může být lidskou aktivitou „oživoováno“ *buď přímo, nebo nepřímo*. V obou případech jde o dočasné umělé „oživení“ části původně neživé přírody. *Přírodním „oživením“* těla abiotické techniky je situační, člověkem vyvolaná a kontrolovaná funkce nástroje.

A protože živý člověk instrument nese, ovládá a zaměřuje proti přírodní látce, zřetelně tu vidíme dvě podstatné souvislosti. Na jedné straně přímou osobní kontrolu nástroje, provázenou jeho celkovou funkční podřízeností živému člověku. Na druhé straně se tu potvrzuje to, co je obecnou podstatou technického působení člověka: předpokladem jakéhokoli ovládnání vůči člověku vnějších přírodních sil musí být ovládnutí přírodních sil uvnitř člověka lidskou vůlí.

Nepřímé „oživení“ se už týká *mechanické techniky*, na jejíž konstrukci se dnes podílí věda a kde makroskopická struktura jejího těla vzniká jako záměrná konstrukce složená z předmětných prvků a subsystémů (z takzvaných částí strojů). Toto „oživení“ je zpravidla *vědecky zprostředkované*. Strojové tělo techniky je totiž poháněno z přírody získávanou mechanickou energií (nejprve vodními spády, silou větru a zvířat, a nakonec energií tepelnou a elektrickou), a pouze je vhodně doplněno (obsluhováno) člověkem. Jeho kulturně nastavená funkční svébytnost, a tím i schopnost částečně si podřízovat člověka, je proto úměrná povaze i velikosti (rozsahu) stroje či strojového systému. V podobě pohyblivých montážních linek v dnešních velkých automobilkách dosahuje maxima přímého lidského technologického útlaku.

Teprve u části techniky *plně automatizované* (včetně těla dnešní techniky informační) jde o „oživení“ *nepřímé v celém rozsahu*, tedy o umělé „oživení“ tokem (kulturním „krevním oběhem“) elektrické energie. Musíme však vědět, že biosférou protéká zcela odlišný proud oživující energie. Jestliže přirozená energie z naší životodárné hvězdy skutečně oživuje abiotické chemické prvky v živých systémech (například v zelených rostlinách), a pomáhá proto reprodukovat a funkčně optimalizovat celou biosféru, pak energie elektrická podobnou schopnost postrádá. Tato méně ušlechtilá forma energie sice analogicky napájí umělé technické systémy, ale neumí poručit atomům ani molekulám technického systému, aby se uspořádaly do živé, samovolně se obnovující a zdokonalující disipativní struktury. Nepřímé technické „oživení“ mechanické, automatizované i elektronické techniky předpokládá nejen trvalou reprodukci umělého energetického příkonu, ale i trvalou umělou reprodukci ostatních předmětných forem kultury.

Autor je filosof působící na Masarykově univerzitě.

foto: archiv Karla Kerouše

ROZHOVOR S KARLEM KEROUŠEM

Příroda bez účinné ochrany zanikne

Biolog a ochránce přírody Karel Kerouš se s námi podělil o své zkušenosti, úspěchy i chvíle beznaděje, které zažil při své dlouholeté práci ochránáře, publicisty a přírodovědce – specialisty na plazy a obojživelníky. Jakým výzvám dnes podle něj čelí příroda i my, kteří jsme s jejím fungováním neodlučně spojeni, ačkoli si to povětšinou neuvědomujeme?

Už od předlistopadových dob jezdíte na besedy se školáky. Mají dnes jiné otázky, než měli tenkrát?

Ano, v dětech vidím důležité aktéry ochrany přírody a zároveň naději na zlepšení současného nepříznivého trendu. Ale k vaší otázce. Myslím, že hlavní rozdíl je, že teď děti nemají téměř žádné dotazy. Často se ptám, spíše sám sebe, čím to je, zda dnešní děti nemají dostatek informací, a proto nevědí, na co by se vlastně měly ptát, nebo je to z nezájmu o přírodu? Dříve se ve třídě

našlo vždy několik dětí, které se uměly ptát až zasvěceně, dnes se občas stává, že se zeptají, ale maximálně tak na statistické údaje, například jaký je největší had či kolika let se dožívá želva. Současné děti je také mnohem těžší zaujmout. Proto se snažím udržet jejich pozornost tím, že je cíleně vtahuji do svého povídání, snažím se o dialog. Také jsem změnil přístup k jednotlivým tématům s tím, že dnešní děti potřebují akci. Proto jsem v prezentacích upustil od emotivního velebení krásné

přírody ukázkami rostlin, živočichů nebo pěkně zachovalé krajiny a nahradil jsem je drsnější realitou demonstrující současný vztah člověka k přírodě. V loňském roce jsem pro akci Den Země sestavil například prezentaci o tom, jak se lidé baví lovem často velmi vzácných zvířat v Africe. Dva mladí lidé se spokojeně usmívají nad párem zastřelených lvů, vítězoslavný pohled chlapa se zastřeleným levhartem na zádech, ulovení nosorožci a sloni s usměvavými střelci smrtících kulek,

chlapíci výskající nad zastřeleným krokodýlem. Při takových a podobných prezentacích s autentickými krvavými fotografiemi děti na začátku zpozorní, pak ztichnou a nakonec tuhnou hrůzou, protože pochopily, co jim vlastně chci říct. Emotivní dopady takto předložené reality nakonec přesto kompenzují ukázkami fotografií krásných zvířat a některých živých mazlíčků. Děti si oddechnou, ale je vidět, že v nich povídání zanechalo stopu a uvědomily si, že zabíjení zvířat jen tak pro zábavu není vůbec v pořádku.

Jak by mohla vypadat podobná prezentace pro dospělé?

V průběhu každého roku jsem často zván různými ochránářskými spolky a zájmovými organizacemi na setkání s veřejností. Těchto pozvání si velice vážím a obsah si někdy mohu vybrat sám, někdy jsem osloven s konkrétním tématem. Vždy se ale snažím posluchače zaujmout aktuálními informacemi. Především se zaměřuji na to, o čem se v médiích a na veřejnosti příliš nemluví nebo to není žádoucí. Snažím se ukázat problémy i z jiné strany, než jak je lidé znají z médií. Velmi mě například irituje dnes všeobecně uznávaný názor, že příroda je tu pro člověka, a proto je nutné umožnit lidem přístup do všech jejích částí včetně prvních zón národních parků. Ano, příroda je tu pro člověka, protože mu umožňuje život. Zřídit turistické trasy nebo cyklostezky v nejhodnotnějších částech parků však považuji za nejhorší politické rozhodnutí od roku 1992, kdy vstoupil v platnost zákon o ochraně přírody a krajiny. Nevěřím, že by skuteční odborníci s něčím takovým souhlasili. Tento exces s celospolečenským dopadem přičítám zvláště komunálních i parlamentních politiků, kteří takto bezohledně bodují u voličů. Považuji za nehoráznost, když laici rozhodují o odborných záležitostech. Ve svých prezentacích pro dospělé se také snažím přibližovat problematiku z praktických a hmatatelných hledisek. Dospělé je těžké přesvědčit, a tak se ve svých přednáškách snažím na problémy alespoň ukázat. Vždycky zdůrazňuji, že ochrana přírody je rouška, za kterou se skrývá člověk a jeho zdraví. Holé hlavy dětí, co bojují s rakovinou, mně vhánějí slzy do očí, na druhou stranu mně přesvědčení, že se tato hrozná situace musí

foto: archiv Karla Kerouše

Karel Kerouš (*1956) vystudoval v Praze gymnázium se specializací na přírodní vědy. Do roku 1989 se živil jako topič nebo pomocný dělník v zahradnictví, poté pracoval v magistrátních odborech životního prostředí a ochrany ovzduší, posledních dvacet let působí v České inspekci životního prostředí. Od konce 80. let publikuje v časopisech *Naší přírodou*, *Živa* či *Ochrana přírody* odborné stati o plazech a obojživelnících, napsal řadu publikací, například *Obojživelníci a plazi Prahy* (2013), i scénář k dokumentu *Modřanské kontrasty* (2016). Mimoto v různých médiích komentuje témata ochrany přírody a životního prostředí.

změnit, dodává energii a utvrzuje v mojí dlouholeté filosofii. Jsem přesvědčen, že moje generace dělá kardinální chyby, které se projeví až za několik desítek let. Úbytek každého rostlinného a živočišného druhu má za následek oslabení biocenózy i celého ekosystému, včetně člověka, který je jeho součástí. A my zaznamenáváme úbytky nejen u jednotlivých druhů, ale u celých taxonomických skupin. To všechno lidem při svých prezentacích říkám, i když je těžké přesvědčit je o odpovědnosti.

Zmizely biotopy?

Ano, a nejen to. V posledních letech doznala naše krajina velkých územních změn. Přibylo zastavěných územních celků, rekreačních objektů, pozemních komunikací, z luk se staly degradované komerční pastviny, rybníky se změnilly ve velkovýrobní

ryb. Denaturalizaci krajiny je vidět na každém místě republiky. Myslivci nezměnili svoji zvrácenou teorii, že co má zahnutý zobák, musí k zemi. Ti, co tento názor změnili, ať mi prominou. Všude se staví rozhledny, dokonce už i v údolích, jak je tomu třeba v Bystřici pod Lopeníkem, cyklostezkami je naše území doslova prošpikované a stále jich není dost. Protože již mám možnost srovnání, vidím, jak naši krásnou přírodu pod maskou naivity postupně a beze zbytku konzumujeme bez obav, že můžeme později umřít hladem.

Úbytek druhů však nespočívá jen v nenávratném mizení biotopů. Antropogenní činnost velmi ovlivňuje také území, která nebyla změnami přímo zasažena. A s tím výrazně snižují početnost i druhy, které tvoří biocenózy. Zejména u imobilních druhů tak často vzniká stav takzvaných zbytkových populací, které již nemají šance se z krize zotavit. A to je smutné. Pokud si toto uvědomíme, máme ještě teoretickou možnost nepříznivou tendenci zastavit, takže v naději pořádku věřím.

Specializujete se na plazy a obojživelníky. Jak hodnotíte túňky a jezírka, která pro ně v Praze v posledních letech vznikla?

Záleží, kde jsou vybudována. Například v Šárce nad Jenerálkou úžasně podpořily populace zelených skokanů, které zaznamenaly v oblasti Prahy velký úbytek. Zelení skokani totiž tráví většinu života u vody, kde často také zimují. Praktická ochrana některých dalších druhů obojživelníků je však mnohem složitější a větší problém vnímám u druhů synantropních, které obývají přímo lidská sídla, jako například ropucha zelená. Velmi zdařilá revitalizace území proběhla v lokalitě Hostavice-Čihadla v Praze 9 pod Černým Mostem. Realizace tohoto projektu stabilizovala populace celkem pěti druhů obojživelníků, které v Praze v posledních desetiletích velmi poklesly. Zásadní roli v tomto směru sehrává odbor životního prostředí pražského magistrátu, kde již řadu let působí skupina osvětlených odborníků.

Jak vzpomínáte na své působení v záchranné stanici pro divoká zvířata v Jinonicích?

Na toto působení nevzpomínám zrovna v dobrém. Odešel jsem tam s nadějí, že mohu udělat něco dobrého a ve prospěch zvířat, která dopltila svým zdravím na

lidskou činnost. Stanici jsem navrhl, za pomoci několika skvělých lidí postavil a následně zprovoznil. Pak jsem se nepohodl s vedením organizace Lesy Praha, která stanici v Praze-Jinonicích provozuje, neboť zde opět rozhodovali lidé, kteří neměli žádnou praxi ani povědomí o fungování takového zařízení, o ochraně přírody nemluvě. Liška byla pro ně škodnou, malinké kuny by raději živé neviděli, srnka je dobrá akorát tak do mrazáku. Nechci zabíhat do podrobností o lstivých úskocích těchto lidí. Stanici jsem byl nucen ke svému zklamání krátce po jejím uvedení do provozu po roce a půl opustit, a když se dnes podívám, jak vypadá, dost mě mrzí, že se toto zařízení nachází stále ve stejné podobě. Myslel jsem, že na položeném základě se stanice bude dále rozvíjet a zdokonalovat.

Jste podepsaný pod scénářem k filmu *Modřanské kontrasty*. Můžete ho přiblížit?

V loňském roce jsem měl možnost podílet se na vytvoření dokumentu, prezentujícím městskou část Praha 12 v novém ročníku EKO TOP Festivalu Praha. V Modřanech jsem žil přes třicet let a za tuto dobu jsem k nim získal vztah, takže odmítnout takovou nabídku nešlo. Času bylo málo, za dva měsíce není možné bez zázraku krátkometrážní film vymyslet, natočit, ozvučit a nastříhat. Proto jsem zvolil formu, kterou by bylo možné zrealizovat za tak krátký čas a která by na soutěžním festivalu neurazila, nezklamala, ba naopak diváky zaujala.

V půlhodinovém příspěvku jsem chtěl zobrazit dvě základní myšlenky. Tou první je názor, že okrajové městské části v hlavním městě se nutně nemusí podobat centru, ale že by si měly zachovávat svoji původní tvář, pouze v moderním pojetí, které by odpovídalo dnešní době. Ta druhá myšlenka je více spjatá s přírodou, kterou v okrajových městských částech Prahy nelze chápat jako brzdu pokroku a překážku v rozvoji, ale naopak je nutno využít jejího potenciálu pro zlepšení pohody života na okraji Prahy. Okrajové městské části by mělo vedení Prahy vnímat jako nedílnou součást celé městské aglomerace a se stejným respektem, důležitostí a pozicí jako turisticky a společensky upřednostňované historické části v centru města.

Vše jsem se snažil zabalit do uceleného balíčku kontrastů mezi modřanskou přírodou a realitou, například ostrov zeleně

v podobě lesoparku Kamýk a rozsáhlým betonovým oceánem, který jej obklopuje, klid a pohodu biologicky velmi cenného lužního ekosystému Vltavy pod Komořany v kontrastu s hlučným zdrojem exhalací v podobě blízkých velkokapacitních komunikací, nebo třeba ticho a teplo komořanských lesů oproti mravenčímu životu v panelových sídlištích.

Dramaturgii jsem se snažil najít v rychlých přechodech jednotlivých kontrastních témat a ostrém stříhu provázeném zvukovými efekty a záměrně kratších záběrech. Příspěvek jsem tematicky i obrazově modeloval zároveň jako protest proti obráceným lidským hodnotám současné doby, v jejichž hierarchii dnes jednoznačně převládají ekonomické a finanční zájmy, což vede k neklidu, bezohlednosti a stále větším odstupům lidí od sebe samých.

Jak se cítíte, když to sledujete?

Člověk dělá nejlépe práci, ve které našel své představy, cíle, významy. Někdo se pak pokusí tyto představy a často i sny zhmotnit. Mně učarovala příroda už vysloveně v útlém věku, a tak jsem se jí začal zcela spontánně zabývat. Prakticky i teoreticky. Při jejím poznávání jsem narážel na problémy, kterými trpí příroda ve světě i u nás. Nakonec jsem došel k názoru, že příroda bez účinné ochrany zanikne. Vymřou rostliny, živočichové, voda se pro člověka stane nepoužitelnou. Taková představa mi naháněla hrůzu a s postupným poznáváním druhů, jejich projevů, vzájemných vztahů, jsem začal pronikat také do vod ekologických. A soutokem těchto proudů je pak už jen krůček k ochraně toho všeho, co vás obklopuje, co se vám líbí a milujete to. A tak jsem se začal zabývat ochranou

přírody, kterou považuji za podmiňující pro fungování života a jeho principů. A pak mi najednou a nečekaně zazvonila šedesátka. Ohlédl jsem se, abych zjistil, kudy a jak jsem vlastně tuhle čtyřicetiletou trasu prošel. Nejenže jsem nenašel svoje stopy, ale ani všechny ty čolky, užovky, babočky, vlaštovky, rejšky a další, dříve běžné druhy. První, co mě napadlo, byla otázka: co jsi vlastně v těch posledních desítkách let dělal? Pár rozhlasových a televizních vystoupení zavál čas, i pár článků v časopisech a novinách. Dodnes mám pocit, že je nikdo nečetl, stejně jako několik vydaných knížek. Snad jen ty přednášky a pořady pro děti. Někdy v dobrém smyslu závidím zedníkovi, který v mládí postavil na domě komín, a když jde po letech kolem něj, vidí, že se z něj pořád kouří.

Promiňte, vypadám asi dost demoralizovaně a pesimisticky, ale zas tak hrozné to není. Věřím, že si lidé časem uvědomí,

že první zóny národních parků nejsou na to, aby se v nich proháněli na kolech, ale že tvoří stabilizační prvky celého ekosystému nejen národního parku, ale že ovlivňují i prostory velkého územního celku, ve kterém žijí. A já se budu vždycky snažit, aby to pochopili co nejdříve.

Co se vám povedlo zachránit v Praze?

Nevím. Snad jsem svými odbornými posudky, hodnoceními a studii přispěl k ochraně dřevin i některých lokalit v Praze i mimo ni. Vážím si přátelského vztahu s některými lidmi z pražského magistrátu. Byl bych také rád, kdybych svými přednáškami a besedami posunul myšlení a názory lidí, kteří přišli. Z praktického působení si vzpomínám třeba na zvrácení záměru pokácet historické jírovce v oboře Hvězda. Dnes, když kolem nich procházím, si připadám trochu jako ten zedník a jeho komín. Snad by z toho měla radost i Marie

Terezie, na jejíž počest byly údajně tyto stromy u příležitosti její návštěvy Prahy vysazeny. Jestliže se mi podařily být maličkosti, mám z nich vždycky velkou radost a děkuji za ně svým přátelům a hlavně své přítelkyni, která mě v mé práci podporuje a dodává mi energii, abych v ní mohl ještě pokračovat. A děkuji také vám za tento rozhovor. Vědomí, že pořád existují lidé, kteří za naší přírodou stojí, mě zbavuje trudnomyslnosti, které čas od času podléhám. A vy k nim určitě patříte.

Připravila Tereza Šimůnková.

Článek vznikl za finanční podpory Hlavního města Prahy.

LA LUPA / Martina Valentíková

Pornomsta

Sexuální revoluce přinesla alespoň pro západní země možnost libovolně navazovat partnerské vztahy. Nejenom muži, ale i ženy si mohou vybírat své partner(k)y dle libosti a svobodně si určit délku trvání vztahu a míru závazku, aniž by se na ně společnost dívala jako na „zneuctěné“. Tedy čistě teoreticky. V jistých situacích se vše jeví v jiném světle.

Na střední škole jsem měla vztah na dálku, takže jsme si s přítelem často skypovali. Ačkoli se on rozešel se mnou, naboural se mi na Facebook a zjistil, že rozchod s ním nevykresluji přátelům zrovna v nejrůžovějším světle. Naštval se, a tak na jednu stránku pro muže vyvěsil záznam z našeho společného skypu, v němž jsem se mu odhalila (o což tak dlouho škemral). Ani jsem nevěděla, že si to tehdy nahrál. Naštěstí mi o videu řekli jeho přátelé, takže jsem rychle upozornila majitele stránky, aby video okamžitě stáhl. Bývalý přítel mi ještě několikrát vyhrožoval, že zveřejní mé fotografie ve spodním prádle, než si našel novou přítelkyni a mě nechal na pokoji.

Podobné příběhy se staly příliš mnoha z nás, než abychom před nimi mohli zavírat oči.

Zveřejnění nahých fotografií ex-partnerů, takzvaná pomsta pornem (revenge porn), je vždycky v první řadě zrada důvěry a lásky. Bohužel se stále větší dostupností porna se zvláště u mužů objevuje trend vyžadovat podobné snímky či záběry i od svých přítelkyň. Vždycky „jen pro osobní potřebu“. A „nikdy bych tě přece nezradil a neublížil ti“. Jenže nakonec ublíží. Držení erotických fotografií slouží mnoha lidem (samozřejmě nejenom mužům, ovšem ženy zveřejňují erotické fotografie partnerů podstatně méně) jako efektivní nástroj vyhrožování, ať už jsou to fotografie z partnerského vztahu, nahé fotky vynucené přes internet, nebo únik soukromých snímků slavných osobností. Mnohdy je jedno, zda jsou obrázky skutečné, nebo se jedná o fotomontáž. Vždycky to skončí skandálem – v první řadě pro osobu na fotografii.

Proč ale může únik podobných materiálů stále dotýcné/mu ukončit kariéru

a zničit osobní život? Zopakujme si fakta: společnost uznává svobodu volby sexuálních partnerů omezenou pouze spodní věkovou hranicí. Žádný právní postih za to není a každý, kdo žije sexuálním životem, má představu, jaké nejrůznější podoby může sex mít. Proč se pohoršujeme nad ženou, která partnerovi věnovala svou důvěru a lásku?

Naštěstí existuje pozitivní trend: mnoho států, například USA či Velká Británie, už revenge porn pokládá za trestný čin, Dánsko chce podobná zveřejnění trestat až dvěma lety vězení. Česká republika bohužel zaostává, určité nástroje ale poskytuje i dosavadní právní řád. Přesto je zde společenské odsouzení oběti stále velmi silné. Důkazem toho je nedávná obliba facebookové stránky Roztahovačky, kde muži sdíleli fotografie obyčejných žen i s jejich adresami a „doporučovali“ jejich sexuální služby. Ještě jsem ovšem neslyšela nic o stránci Protahováci, kde by podobně ženy „doporučovaly“ muže.

ANDREAS WEBER

Směřování k poetické ekologii

Andreas Weber (*1967 v Hamburku) je významný německý biolog a filosof, jedna z vůdčích osobností na nově se ustavujícím poli biopoetiky a biosémiotiky. Vystudoval kulturologii a mořskou biologii a v Paříži spolupracoval se známým teoretickým biologem a neurovědcem Franciscem Varelou (1946–2001), jedním z autorů dnes široce uplatňovaného (a rovněž v následujícím textu zmiňovaného) pojmu *autopoíéze*, jenž v původním významu odkazuje na schopnost – či snad lépe řečeno vlastnost – živých bytostí, respektive buněk utvářet a udržovat sebe samé (na toto téma viz klasické pojednání *Strom poznání: Biologické základy lidského rozumu*, Portál 2016). Ve svém díle navazuje Weber na goethovskou „romantickou vědu“ a hojně čerpá z myšlenkových tradic existencialismu, fenomenologie, hlubinné psychologie či z poznatků kognitivních věd. Podobně jako švýcarský filosofující zoolog Adolf Portmann (1897–1982) či jeho duchovní pokračovatel, nedávno zesnulý český filosof a „eidetický“ biolog Zdeněk Neubauer (1942–2016) snoubí Weber ve svých knihách a textech nejnovější přírodovědné poznatky s nadčasovou filosofickou reflexí. Nedílnou součástí všech jeho klíčových knih a textů jsou také básnivá ztvárnění vlastních setkání s přírodním světem a jeho četnými zvířecími a rostlinnými obyvateli. Ústředním tématem Weberova myšlení je snaha o přehodnocení stávajícího (to jest silně reduktivního, mechanistického) pojetí živé přírody v přírodních, humanitních a ekonomických vědách. Weber navrhuje rozumět živoucím tvorům, dlouho pojímaným jako bezduché biologické stroje, jako cítícím subjektům a biosféře jako poetické, smyslem prodchnuté realitě. Jádrem této nauky shrnul v originálním konceptu „oživení“ (enlivenment), o němž blíže pojednává v obsáhlé eseji *Enlivenment: Towards a Fundamental Shift in the Concepts of Nature, Culture and Politics* (2013). Své myšlenky dosud publikoval v řadě prestižních novin a časopisů (za všechny jmenujme například GEO, National Geographic, Die Zeit či Greenpeace Magazine) a mnohé z jeho knih se dočkaly překladů do mnoha světových jazyků, mimo jiné i do češtiny (viz tituly *Víc bláta! Děti potřebují přírodu*, Malvern 2015 a *Blbinky a bláto*, DharmaGaia 2015, v nichž se Weber věnuje vztahu dětí a přírody, potažmo živosti). Zde uveřejněný text je překladem úvodní kapitoly loňské Weberovy knihy *The Biology of Wonder: Aliveness, Feeling and the Metamorphosis of Science* (2016). V té Weber svým příznačně květnatým a hravým jazykem podává trest svých zásadních myšlenek o povaze živoucího, a je tudíž ideálním rozcestníkem pro každého, kdo by toužil do myšlenkového (a z velké, ba převažující části též citového) světa tohoto pozoruhodného myslitele proniknout.

Ošemže zvířata potřebují své lidské protějšky. Potřebují nás podobně, jako nás potřebují stárnoucí rodiče, jimž jsme se po jistou dobu stavěli na odpor a kteří nás jednoho dne, zesláblí a ochuzení o svou dřívější sílu, požádají, abychom je ochraňovali. Brigitte Kronauer

Subjektivní citění jako hybná síla veškerého života

Za posledních sto padesát let nebyl v biologii, „nauce o životě“, učiněn žádný výraznější pokus o zodpovězení otázky, co je to vlastně život. Biologové měli k dispozici koncept, o němž byli přesvědčeni, že plně dostačuje jejich badatelským záměrům: většina z nich předpokládala, že organismy jsou drobné strojky.

Dnes je tato víra otřesena. Není tomu tak dlouho, co jsme byli svědky toho, jak výzkumníci oslavují „rozluštění“ lidského genomu jako převratný sekulární objev. Zdálo se, že mají na dosah samotné odhalení mechaniky života. Od té doby se toho ale příliš neudálo. Vývoj ustrnul. Dnes o geneticích slyšíme jen sporadicky. Bezpochyby mapovali uspořádání genů stále rostoucího počtu organismů. S prohlubujícím se porozuměním tomu, jak přesně geny utvářejí tělo a jak tělo dává povstat citění a vědomí, však mívají, že život je uspořádán jako řetězec vojenských rozkazů, ztrácí půdu pod nohama. V genetickém bádání, vývojové biologii a výzkumu mozku si vědci stále naléhavěji uvědomují, že živoucím bytostem mohou porozumět jedině tehdy, navrátí-li do biologie činitel, o němž byla po staletí cíleně ochuzována: subjektivitu.

Biologie, jež od devatenáctého století vynaložila nemalé úsilí na to, aby vypudila z přírody emoce, znovuobjevuje citění jako základ života. Až doposud výzkumníci dychtili porozumět především stavbě a chování organismů a problém jejich niterné reality přecházeli mlčením. Dnes nicméně odkrývají nesčetně nových podrobností o tom, jakým způsobem organismus ztvárňuje sebe sama i své vlastní prožitky, a pokoušejí se zákruty, jimiž se vývoj života ubírá, nejen analyticky rozebrat, nýbrž také nově promyslet. Jsou si vědomi toho, že čím větší množství technologických vynálezů dovoluje studovat život na mikroskopické úrovni, tím nespornější jsou důkazy o jeho složitosti a inteligenci. Organismy nejsou hodinovými strojky sestavenými z nespojitých mechanických dílků; spíše jsou to jednoty (unities) tmelené mocnou silou: pocítováním toho, co je pro ně dobré, a co nikoli.

Biologie se v těchto dnech připojuje k fyzikálním vědám v přelomové revoluci. Odhaluje, kterak je individuální zakoušející já spjato s veškerým životem, a jak toto smysluplné já musí být zároveň nazíráno coby základní princip organické existence. Stále více badatelů se shoduje: citění a zkušenost nejsou lidskými doplňky k jinak smysluprosté biosféře. Spíše naopak, já, význam a imaginace jsou vedoucími principy ekologického modu operandi. Biosféra je složena ze subjektů s osobitými hledisky a emocemi. Vědci došli poznání, že pouze pokud pojmají organismy jako cítící, emocionální, vnímavé soustavy, které aktivně interpretují své životní prostředí — a ne jako automatomy otrocky se podřizující vnějším vlivům — mohou očekávat nalezení odpovědí na velké hádanky života.

K těmto se řadí následující otázky: Jak se kompletní organismus vyvine z vaječné buňky? Jak vznikají nové biologické formy a nové druhy? Co odlišuje organismy od strojů? Můžeme stvořit umělý život? Co je vědomí? Jak skutečnost, že jsme živými bytostmi, strukturuje naše myšlení a modeluje naši kulturu? Proč lidstvo pocítuje tak silnou náklonnost k přírodě? Jaké hlubší existenciální důvody

foto: Luděk Čertík (vše)

mimo čirý prospěch nás ponoukají k ochraně přírody? Ve zkratce, co je život a jakou úlohu v něm sehráváme my lidé?

Poetická ekologie

V této knize popisují biologii cítícího já — biologii, která v subjektivním cítění, a to od buněčné roviny až po spletnost lidského organismu, rozpoznala základní hybnou sílu veškerého života. Zároveň líčím, jak povážlivě toto zjištění narušilo představu, již jsme si o sobě dosud utvářeli. Sami sebe jsme dlouho pojímali jako biologické stroje, které k sobě jakýmsi zvláštním a nevysvětlitelným způsobem váží subjektivní „x faktor“ v různých dobách známý pod pojmy mysl, duch či duše. Soudobá biologie však odhaluje subjektivitu jako fundamentální princip napříč celou přírodou. Zjišťuje, že dokonce i ty nejjednodušší formy života — bakteriální buňky, oplodněná vajíčka, hlístice v bahnitých mělčinách na pobřeží či při ústí řek — jednájí podle určitých hodnot. Organismy hodnotí a poměřují vše, s čím se setkají, na základě toho, jaký význam má ta či ona událost pro hlubší soudržnost jejich ztělesněných já. Dokonce i buněčná autopoieze, ona bez ustání probíhající údržba vysoce strukturovaného řádu, může být pochopena pouze za předpokladu, že buňku nahlédneme jako herce, který vytrvale sleduje určitý cíl.

Nazývám toto nové hledisko *poetickou ekologií*. Je „poetická“, protože pokládá cítění a expresivitu za nezbytné dimenze existenciální reality organismu — tedy nikoli za nepodstatný okrajový jev, zkraslení v oku lidského pozorovatele nebo duch ve stroji, nýbrž za zcela neopominutelný rys reality živoucích bytostí. A „ekologií“ jej nazývám proto, že veškerý život je založen na vztazích a rozvíjí se skrze vzájemné proměny. Poetická ekologie — bez toho, aniž by obětovala jinakost, zvláštnost a ušlechtilost ostatních tvorů — navrácí lidskému právoplatné místo v „přírodě“.

Na cestě k nové biologii

Čeká nás zásadní proměna. V mé poslední knize (*Enlivenment: Towards a Fundamental Shift in the Concepts of Nature, Culture, and Politics* — pozn. překl.) jsem tuto novou logiku a paradigma — náhled, že každá jednotlivá živoucí bytost je podstatným způsobem spřažena se skutečností skrze neredukovatelnou zkušenost žití — nazval „Oživení“ (Enlivenment). Tato zkušenost není ovšem jen jakýmsi druhotným jevem. Je střídou toho, co organismus definuje.

Je stále příliš brzy na to snažit se být jen předjímat budoucí důsledky této biologické revoluce. Neurobiolog David Rudrauf, blízký spolupracovník neurovědky Antonia Damasia, tvrdí, že „pátrání po způsobu, jímž organismy propůjčují hodnotě a smyslu konkrétní podobu, je srdcem moderního kognitivního výzkumu, a to od robotiky po neurovědy“. Jednoduše řečeno, nejenže nová biologie považuje fenomén cítění za určující vysvětlení vědomí, také ale všech ostatních životních procesů. Pod pojmem „cítění“ mám na mysli niterný prožitek smyslu — nikoli nutně z hlediska připodobnitelného k lidské duševní realitě, ale z jisté osobité perspektivy, pro kterou je životně důležité veškeré vůkolní dění. Život má vždy své nitro, jež je výsledkem toho, kterak je uspořádána hmota, tvořící jeho (ze)vnějšek. Snaha přijít na kloub tomu, jak se tento vnitřek stává skutečností, jakými způsoby jej sdílíme s ostatními tvory a jaký má toto ono přehlížené spojení vliv na to, v jakém světle pohlédneme na biologii, je námětem této knihy.

Jako věda se nyní biologie nachází v situaci velmi blízké té

ve fyzice zhruba před stoletím, když se radikálně proměnilo naše základní porozumění hmotě. Nová biologie je v porovnání s biologickým mainstreamem tím, čím je kvantová fyzika ve srovnání s fyzikou newtonovskou — epochální rekonceptualizací.

Před sto lety kvantová teorie odhalila, že pozorovatel a pozorované nejsou oddělené entity, nýbrž že vše je propojeno se vším. Nová biologie, kterou se hodlám v této knize zabývat, přidává ke stávajícímu pojetí „objektivitu“ neodolatelně působivý rozměr. Tvrdí totiž, že subjektivita organismů je fyzický faktor a objektivní skutečnost sama o sobě. Individuální hledisko a pocity nejsou jen okrajovým, prchavým jevem, je tomu spíše naopak: jsou základem, od něhož musí počínat veškeré snahy o vysvětlení života. Nová biologie klade hodnoty a cítění do středu fyziky živoucích organismů — nejen jako jeden z mnoha výkladových rámců, nýbrž jako nepostradatelný prvek vědeckého popisu života.

Biologie tedy zjišťuje, že cosi plně srovnatelného s našimi vlastními emocemi — cosi hluboce příbuzného naší dychtivé žízni po přetrvání, naší touze být — lze označit za ohnisko, z něhož vyvěrá veškerá rozmanitost přírody. Toto porozumění nám opětovně skýtá domov v divočině, v náruči tvořivé *natura naturans*, po níž tolik z nás prahne ve svých osobních životech, kterou pěstujeme na svých zahradách, poznáváme na svých toulkách divočinou a kterou také doufáme chránit. Jak podivná, ba truchlivá je skutečnost, že v rámci mainstreamových věd je tento všepřátelný a nadčasový element života nahlížen jako pouhá kuriozita, je-li jimi vůbec brán na vědomí.

Pocítovat Druhé

Příroda není mrtvá. My lidé ji milujeme, vyhledáváme a bažíme po ní. Procházka lesem zaplavuje naše nitro blahem, pozorování oceánu nás uklidňuje. Zpěv slavíka obecného v nás vzbuzuje dojetí. Přírodu potřebujeme a víme, že ji musíme chránit. To je nabíledni. Stejně tak jsme však již pozbyli jistoty, zda jsou pocity, které vůči rostlinám a zvířatům chováme, vůbec ospravedlnitelné — nejsou-li staromódní, ne-li rovnou pro smích. Cítění se zdá být neslučitelné s vědeckým světónázorem. Po staletí mnoho vědců vysvětlovalo radost, kterou nalézáme v jiných bytostech, jako sentimentální iluzi. Takový pohled na věc však přezírá intuitivní lidský vhled, podle něhož jsme s jinými živoucími subjekty nerozlučně spjati. V současnosti výzkumníci seznali, že cítění — prožitek subjektivního hlediska — a touha existovat představují fenomény, ležící v samém srdci moderního pojetí biologie. Tato zvěst je natolik radikální a dalekosáhlá, že přinejmenším doposud nebyla náležitě pochopena. Zpochybňuje úctyhodné vědecké mínění. Je pravděpodobné, že vůči nové biologii působí podprahový odpor, neboť z ní vyplývá zásadní přehodnocení bezpočtu dalších věcí. V zásadě totiž nevyhlašuje nic menšího, než že svět nám lidem není cizí, ale že je naším domovem v tom nejhlubším existenciálním smyslu. Sdílíme jej s nesčetnými dalšími bytostmi, které jsou, podobně jako my, naplněny cítěním.

Mimolidské bytosti vyplňují nezměrný prostor naší představitosti. Položíte-li náhodně vybrané osobě otázku, co považuje za krásné, v naprosté většině případů bude první poskytnutá odpověď odkazovat k přírodě — „kvetoucí louka“, „oceán“, „moje malá městská zahrádka“ a tak podobně. Okenní parapety a kuchyňské stoly krásíme květinami. Námi zhotovené látky a šaty pokrývají botanické

vzory. V dětských pokojích číhají vycpaná plyšová zvířata. Televizní stanice vysílají přírodopisné programy v hlavních vysílacích časech. Městské zoologické zahrady jsou vždy plné návštěvníků. Mnoho lidí chová domácí mazlíčky. Celé jedno odvětví ekonomiky, turistický průmysl, vytváří zisk z příslibu, že nám umožní přístup k nedotčeným přírodním krajinám.

Lidé vyhledávají přírodu, jelikož přišli o cosi uvnitř sebe samých. Přírodou jsme ale rovněž skrze svá těla. Naše trest sestává z masa a krve. Jsme organické bytosti připoutané rozmanitými citovými pouty k více-než-lidskému světu, říší, jež je čímsi víc, než jen předmětem našeho rozumování. Biologové, jako například evoluční biolog Edward O. Wilson, věří, že mysl a citění se vyvinuly v nepřetržitě koevoluci s rostlinami a zvířaty — jde o takzvanou hypotézu biofilie.

Zahlédnout sebe samé

Zda tuto stránku svého bytí můžeme plně zakusit a učinit součástí našich osobností, závisí na přítomnosti přírody coby symbolického zrcadla či repertoáru pro vyjádření našich vnitřních životů. Potravu pro naše myšlenky a mentální výrazivo čerpáme z přírodního světa. Přetváříme rostliny a zvířata do emocionálně-kognitivních symbolů podle jejich skutečných — nebo spíše domněle skutečných — kvalit. Například had, růže či strom představují mocné organické obrazy, s nimiž se opakovaně setkáváme v umění, mýtech a kulturních rituálech napříč lidskou historií. Tyto přírodní formy, zdá se, mají hlubokou vazbu na jednotlivce, stejně jako na kulturní podvědomí. V jejich živoucí realitě a proměnách zahlédáme sebe samé.

Poetická ekologie propojuje tyto hluboké lidské a kulturní prožitky s vědeckým porozuměním životu. V přírodě se ty z hodnot a významů, které životní procesy produkují přirozeně, manifestují jako živoucí, životem pulzující — a tedy smyslově — nazíratelné formy. Existenciální stavy, ať už jde o sytost a strach, rozpuk a hlad, zánik a zrození, nezůstávají v tělech jiných živáčků skryté, nýbrž jsou viditelné navenek. Manifestují se v jejich vnějším zjevu; jsou v tělech jiných organismů zpodobeny. Touto cestou nám příroda ozřejmuje též cosi podstatného o nás samých. Je živoucím médiem našich emocí a mentálních konceptů. Vzhledem k této úzké vazbě na formování našich emocionálních já jistě není žádným překvapením, že příroda sehraje v lidské kultuře tak velkolepou úlohu. Po dlouhé věky byla lidská kultura — a to v mnoha ohledech — nepsaným pokračováním těchto hlubokých organických, k jiným bytostem nás vážících přediv; byla doslova instrumentářem existenciální symboliky. Společně s Henrym Millerem můžeme dokonce říci: „Umění nás neučí ničemu jinému nežli hodnotě života.“

Akutní nedostatek přírody

Je-li však touha po přírodě nezbytnou podmínkou našeho bytí, bude mít pro nás vymírání mimolidských tvorů dozajista dalekosáhlé následky. Je nanejvýš pravděpodobné, že v probíhající globální environmentální krizi umlčíme něco, bez čeho nebudeme schopni existovat. Člověk může být stížen emocionální ztrátou, která nepříznivě ovlivní základní strukturu jeho charakteru. Harvardští psychologové jsou přesvědčeni, že do roku 2020 bude deprese (z velké části živená rostoucím odcizením přírodě) druhou celosvětově nejvíce rozšířenou chorobou hned za srdečními a oběhovými onemocněními. Děti v průmyslových zemích již nejsou schopny

vyjmenovat více než dvě nebo tři domácí rostliny a dospělí znají více značek automobilů než ptačích jmen. Ve Spojených státech navrhl spisovatel Richard Louv přidat novou diagnózu do katalogu klinických onemocnění: akutní nedostatek přírody (nature-deficit-disorder).

Proč je ale příroda tolik důležitá? Protože všechny naše ctnosti — a zvláště ty charakteristicky lidské, jako je potřeba kontaktu, potřeba jevit se jako svébytná osobnost, potřeba být druhým životem přijímán a život dávat, jinak řečeno, potřeba milovat — doslova vyrůstají z živoucí „půdy“. Jsou součástí smysluplné sítě vzájemně se pronikajících bytí, zároveň tělesně i psychologicky reálných. V plně šíří mohou svou vlastní niternost pochopit lidé pouze tehdy, nahlédnou-li sebe sama jako kulturní bytosti, které jsou existenciálně spjaty se symbolickými procesy v samém nitru přírody. Že by toto poznání mohlo být nadobro ztraceno, je největší hrozbou, jež se nad lidským druhem v souvislosti s ochuzováním biodiverzity vznáší. Bez prožitku přírodní krásy jsou naše duše odsouzeny k pozbytí podstatného dílu své dovednosti uchopit, co znamená milost, a následně dle této nabyté moudrosti jednat. Bez možnosti zakoušet naše opravdové emocionální a tělesné napojení na ostatní složky života vystavujeme sebe samé riziku, že naše osobnosti zakrní a zhrubnou; budeme narcisticky toužit po celosti, které sami nemůžeme dosáhnout. Patrně ta nejdůležitější psychologická úloha, kterou mimolidské bytosti sehraje v našich životech, spočívá v tom, že nám umožňují vyrovnat se s naším zármutkem, úzkostí z odloučení a s pomíjivostí naší existence. Tím nejvíce charakteristickým rysem přírody je, že ať se přihodí cokoli, pokaždé opětovně povstává a rozsévá nový život. Sebevíce zničující katastrofa nakonec ustoupí zelenajícím se výhonkům plodnosti a znovuzrození, tedy i naděje pro nás samé.

Návrat hodnot do přírody

Nespočetně lidí již vzneslo nejednu námitku vůči pohrdlivému způsobu, jímž se věda, považující takovou zkušenost za archaickou, pošetilo či prostoduchou, staví ke zjištění, že lidský život je pevně ukotven v živoucích vztazích přírody a že z těchto vztahů zároveň čerpá útěchu. Mnozí tuší, že je cosi zásadně mylného na tom, je-li život redukován na smysluprostý evoluční závod ve zdatnosti a sebeprosazení na úkor druhých. Co přesně je na tomto pohledu zavádějící, však zákonitě unikalo pozornosti, dokud přetrvávala doktrína bezhodnotového pojetí života. Po dlouhou dobu vědci tvrdili, že neexistuje žádná realita mimo mrtvou hmotu, a že veškerý život musí být tudíž redukován na slepé zákony přežití a selekce. Tento přístup definuje, jakým způsobem lidstvo nakládá s planetou. Na vědě založená ideologie efektivnosti nevnímá jinou hodnotu kromě egoistické chamtivosti, kterou povznáší na přírodní zákon. Cokoliv odlišného, a zvláště pak pocity typu bázně, lásky a štědrosti, je pod tímto zorným úhlem nahlíženo jako pouhopouhé zdání vynalezené našimi geny pro usnadnění hry o přežití. Máme sklon opomíjet či jako nepodstatné odmítat to, o čem v hloubi našich srdcí víme, že je pravdivé, a tvrdošíjně lpět na „faktech“, o nichž tušíme, že jsou falešná. Jakožto živoucí, fyzické bytosti však v sobě neustále nosíme skrytý kompas, který nás směřuje k tomu, čím život doopravdy je.

Na sebe samé a zbytek živé přírody jsme pohlíželi krajně nevhodným způsobem, neboť po celá staletí se přírodní vědy věnovaly

foto: Luděk Čertík (vše)

studiu organismů v nesprávném (nebo přinejmenším v závažně zkrslujícím) světle. Zarputile se jim — a ovšemže tedy i nám samým — pokoušeli porozumět jako čistě fyzické, vnějškové hmotě smýkané neosobními přírodními silami. Prožitek krásy přitom odsunuly stranou jako nehodný vědeckého zkoumání a stejně tak ze svého hledáčku vyloučili i poetickou zkušenost a expresivitu. Věda se — v přesvědčení, že „pravda“ přebývá výlučně v neutrálních a neživotných stavebních blocích života — uvoluje studovat pouze „objektivní vědění“. Toužíme-li přijít životu takříkajíc na kobyliku, očekává se od nás, že se připojíme ke spiknutí za účelem jeho zavraždění a rozpitvání. To, co se právě nyní děje s biosférou, připomíná sebenaplňující se prorocství. Konceptuální rámec, jenž jsme si za účelem pochopení organismů utvořili, je hlubší příčinou nynější environmentální katastrofy. Život pustošíme, neboť jsme zaslepili sebe samé vůči jeho skutečné povaze. Nakládáme s ním macešsky a bez soucitu, protože jsme přesvědčeni, že je toliko technickým aparátem, obchodovatelnou surovinou, k rozebrání určeným materiálem. Až však bude Země zcela prosta ostatních stvoření, budeme si připadat neskonale osamělejší. Možná si posléze uvědomíme, že společně s nimi jsme nechali vyhasnout i cosi v nás samých. Spolu s přírodou jsou, možná nezvratně, ochromováni i naše pocity.

Náš vnitřní střed

Máme za sebou století bezprecedentních humanitárních a ekologických pohrom — a bezpochyby nové, a dokonce závažnější nás teprve čekají. Pochopení toho, co znamená život, rozhodne o naší budoucnosti. Až do nynějška kultura opěvovala striktní odtržení lidské dimenze od zbytku života. Postmoderna tento předěl hájila několik posledních desetiletí jako cosi pevně daného a jakékoli snahy modernitu s „přírodou“ překlenout odmítala jako romantismus nebo pomýlenou nostalgii po autenticitě. Jenže takový soud je sám pomýlený. Skutečná propast se nerozkládá mezi lidskou přirozeností a všemi dalšími bytostmi; zeje mezi naším *obrazem lidské přirozenosti* a její skutečnou podobou.

Přinejmenším po sto padesát let jsme truchlili nad ztrátou lidské duše — a během těžké doby jsme zcela bez zábran obětovali mimolidskou přírodu v globálním měřítku. Jde o dvě tváře téhož procesu. Naším úkolem je tuto utkvělou víru v odloučení, jež nikdy nebyla

úplnou pravdou, překonat. Chceme-li, aby se nám do budoucna dařilo, je existenciálním imperativem dneška a zítřka znovunalezení ideální rovnováhy mezi našimi individuálními potřebami a často protichůdnými potřebami celku. Pokud svou „ekologii citění“ nevykládáme na skutečnost, že život může existovat pouze jako vzájemné sprážením nesčetných jednotlivých životů, svět nám tiše protече mezi prsty. Musíme se naučit, jak se dostat nazpět k sobě tím, že se více přiblížíme „druhým“ — živoucím tvorům, s nimiž, jak to krásně vyjádřil Henry Miller, sdílíme úděl „živoucnosti“ (livingness), dovednost svobodného vyjadřování a kreativní imaginaci.

Myšlenky nastíněné v této knize nevyhnutelně vedou k důležité etické volbě. Přírodu musíme chránit, abychom dovolili živosti se i nadále rozvíjet bez přerušování. K této etice náleží také to, že přítomnost jiných bytostí musíme zachovat v zájmu svých vlastních duší. Jsme živí a naše živost by se bez přírody — nebo bytí i jen s přírodou ochuzenou — nápadně zmenšila. Nalézá se v nás kriticky důležité místo, středobod, jemuž je dáno rozkvétat toliko v přítomnosti rozsáhlé sítě jiných bytostí a v zapojení se do vzájemné souhry jejich vztahů. Tento náš vnitřní střed však zároveň poukazuje mimo nás, za prožitek přírody jakožto pouhé zásobárny pro naše ega. Právě v tomto vnitřním středu, neboť je v nás se vzdouvající živostí, ba živoucností jako takovou, jsme nejvíce naživu. Je tvořivým jádrem poetického prostoru, jehož jsme my všichni — lidé i myši — obyvateli. Tento vnitřní střed dokonce předchází zformování identity a já. Je stejně tak středem přírody jako zřídlem osobitosti. A jeho prostřednictvím docházíme poznání, že příroda a živost jsou jedním. Příroda se nám jeví krásná, neboť krása je způsob, jímž prožíváme živost coby niternost. Krása je zakoušená živost — její potenciál, otevřená budoucnost, přísliby, tragické možnosti. Příroda je fenoménem sebeutvářejícího se života, který sám sebe činí viditelným (a tudíž fenoménem sebeutvářející se krásy). Právě z tohoto důvodu musíme přírodu ochraňovat. Vždyť pro všechny živé bytosti — nás nevyjímaje — je jedinou smysluplnou formou bytí, jednáme-li tak, aby život mohl být. Živoucí bytosti nutno hájit v zájmu života samého, aby život mohl sám sebe utvářet, aby se mohl rozvíjet a sebe sama zakoušet.

V rozvíjející se nové biologii, která chápe citění jako výchozí bod veškerých životních procesů, musíme svou pozornost upřít na „ekologii citění“. Pouze ona nabízí skutečně ryzí a neotřelou perspektivu, která nejenže obnovuje zašlou hodnotu subjektivního já, ale zároveň vdechuje nový význam i ochraně životního prostředí. Ekologie citění nás vede vstříc nové ekologické etice, která vyhláší, že přírodu bychom měli chránit nejen proto, že je užitečná, nebo snad proto, že její spletitost má hodnotu sama o sobě. Mimolidské tvory bychom měli ochraňovat, jelikož k nim pocítujeme lásku. A lásku k nim pocítujeme proto, protože jsme jejich součástí, ba co víc, protože oni sami jsou naší součástí.

Z knihy *The Biology of Wonder: Aliveness, Feeling and the Metamorphosis of Science*. Gabriola Island: New Society Publishers, 2016, s. 1–12 přeložil Luděk Čertík. Některé mezititulky redakce. Celou verzi kapitoly najdete na webu 7.G.

BIOASTROLOG RADÍ A VARUJE / Bedřich Vypera

Hvězdné volby

V období, kdy Venuše vstupuje do Berana, budou parlamentní volby, které dopadnou špatně. Ostatně jako obvykle. Zapomíná se, že 25 procent voličů jsou blbci. Tentokráté přijdou k volbám všichni. U politiků je to obráceně. Relativně normální je jenom čtvrtina, ovšem v některých stranách je postupně zcela eliminovali.

Berani: V září si nechte číst z ruky, abyste věděli, co nemáte dělat. Samozřejmě že to budete dělat stejně, ale bude vás to aspoň těšit. Ublíženci: Merkur vstupuje do Vodnáře, a tak je čas, abyste si požádali o zvýšení platu. Stále platí to, co řekl K. Havlíček Borovský: „Lenoš a řvi / dají mzdu dví. / Pracuj a kuš / hubu suš!“ Býci a Lvi: Pamatujte, že můžete přežít všechno, jenom vlastní smrt nikoliv. Váhy: Koncem října se dostanete do vážné situace, a tak pořádně rozvažte své další kroky. Štíři: V říjnu budete mít neodolatelnou touhu někoho zmlátit. Doporučuji raději mlácení prázdné slámy, ušetříte na soudních poplatcích. Kozorozi a Vodnáři: Dejte si pozor na to, co provedete v říjnu. Jak říkal Oscar Wilde: Člověk by neměl dělat nic, o čem by nemohl rozprávět při večeři. Ryby: Dostanete-li se do nějakých zdravotních potíží, podaří se vám je utáť bez větší úhony. Nezapomeňte, že Saturn je kdykoliv připraven přísně zasáhnout, a tak nikomu nesežerte návnadu.

Co se bude dít v přírodě: Divoká prasata v září proniknou na Pražský hrad. Usadí se v Jelením příkopu, který přes opakované výzvy hradní stráže odmítnou opustit. Mluvčí prezidenta Jiří Ovčáček to okomentuje slovy: „Jde o akci nikým nevolené pražské prasárny.“ Stavba plotu na pomezí USA a Mexika bude v říjnu čelit pumovému útoku. Konkrétně půjde o útok tří pum amerických (*Puma concolor*) na stavbyvedoucího Josého Rodrigueze Francisca Ivana de Selva, Mexičana ukrajinského původu, který ovšem vyvázne jen s lehkým zraněním (pokud nebude na dovolené). Mluvčí Bílého domu označí akci za provokaci ze strany ochránců zvířat a útok na americkou svrchovanost. Nicméně FBI později odhalí, že šlo o promo-akci jisté nadnárodní obuvní společnosti.

Poradna: Pozorní čtenáři se ptají: „Býci, Štíři, Kozorozi: v březnu uvidíte brkoslava severního... Bylo by možné tento výrok nějak rozebrat, odkud autor čerpá tento poznatek, z jakých konstelací?“ Nechci jít do podrobností, ale nějaké poznatky čtenářům poskytnout mohu. V březnu protínala hlavní amplituda Denebu v souhvězdí Labutě znamení Býka a Štíra, zatímco Atair v Orlu vstoupil do znamení Kozoroza. A právě z toho důvodu musíte obě celkem známá souhvězdí položit přes sebe tak, aby hlavní hvězdy byly ve středu, přičemž souhvězdí Labutě se pootočí o 360 stupňů vlevo. Tento průmět souhvězdí dvou ptáků (který na reálné obloze pochopitelně nevidíte) dává dohromady jasné kontury brkoslava severního (někteří ovšem uvádějí čejky chocholaté). Je tedy nabíledni, že při takových konstelacích lidí narození ve jmenovaných znameních uvidí brkoslava, respektive mohou uvidět brkoslava. Nebo čejku.

Třebíč 2016, foto: Jiří Sedláček, Wikimedia Commons

ŠTĚPÁN JINDRA

Snění o baronii

V poslední době se na knižních regálech sešly tři mimořádně se doplňující knihy. Vydání dvou z nich mají na svědomí blízcí se volby. Zuzanu Vlasatou a Jakuba Patočku, autory *Žlutého barona*, motivovala snaha odhalit nekalé praktiky Andreje Babiše a odvrátit či zmírnit jeho předpokládané volební vítězství. Andreje Babiše v knize *O čem sním, když náhodou spím* naopak pohání snaha své volební skóre vylepšit. Třetí kniha pak obě předchozí překlenuje, neboť v ní historik totalitních režimů Timothy Snyder reaguje na současný vzestup populismu. Jeho knihu *Tyranie: 20 lekcí z 20. století* jsme již stručně představili v Librariu minulého čísla 7.G a vypůjčíme si z ní i názvy jednotlivých kapitol.

Hledej, pátrej, analyzuj

Mým prvotním záměrem bylo blíže prozkoumat pouze *Žlutého barona*, který po svém dubnovém vydání výrazně zarezonoval v českém mediálním i veřejném prostoru. Sbíрка investigativních reportáží odhaluje podstatu Babišova podnikání a Zuzana Vlasatá s Jakubem Patočkou v ní společně odvedli velké množství práce, na dva lidi a s omezenými zdroji malé redakce Deníku Referendum skutečně ohromující.

Kritik může namítnout, že ani tato knížka preference Hnutí ANO nesnížila. Ano, Andrej Babiš již několikrát prokázal, že je schopen jednotlivé negativní kauzy ustát. Odpustili jsme mu flagrantní střet zájmů, nedaněné dluhopisy i podvodně eurodotované Čapí hnízdo. Nezpochybnitelnou kvalitou *Žlutého barona* je ale komplexnost, s jakou způsob Babišova podnikání přibližuje. Namísto jedné kauzy čtenář vidí sled podobných případů, které nesouvisí jen

s obdobím nedávného Babišova vzestupu, ale táhnou se od roku 2004 až do současnosti. (Na období neméně podivného počátku Babišova podnikání v 90. letech se paralelně zaměřuje například pořad *Reportéři ČT*.)

Autoři zobrazují jednotlivé kauzy jako produkt neměnné metody, nikoli nahodilá „uklouznutí“. Ač se Babiš prezentuje především jako podnikatel v zemědělství, z vybraných případů vyplývá, že jeho oborem je účelové přelévání (půjčených či dotačních) peněz a bezohledné přitlačení vyhlédnutých obětí k finanční zdi. Od likvidace podnikání a pole sedláka Bohumíra Rady se tak dostáváme k souvisejícímu případu akvizice Kosteckých uzenin a ke zničení zemědělského družstva Hustopeče. Následuje popis nástupu Babišova řepkového impéria, které se stalo skutečně lukrativním způsobem mletí dotací na peníze, důmyslností připomínajícím slavné privatizační kauzy devadesátých let. A konečně také sledujeme

mechanismus ovládnutí státní správy a největšího mediálního domu v zemi, které Babišovi umožňují v této pokoutné činnosti poměrně nerušeně pokračovat.

Většinu případů autoři dobře rozkrývají a přesvědčivě pracují jak s přímými svědectvími, tak s dohledatelnými daty. Zároveň ale zamrzí nehotovost některých nakousnutých témat, jakým je třeba přítomnost gasarbeiterů ve Vodňanských drůbežárnách, kde čteme obraty typu „...spolehlivě lze odhadovat“. Více však zamrzí, že autoři text často emocionálně podbarvují. Babišovy oběti či odpůrci jsou tak často vykreslováni jako téměř mytická opozice — viz formulace „Daňový poradce Tomáš Goláň, vychovaný svou babičkou v úctě k masarykovským ideálům“. Ač pana Goláňe neznám a nerad bych mu křivdil, takové zdůrazňování nesouvisejícího charakterového rysu je účelové. V textu se bohužel objevuje vícekrát. Podobně autoři vykreslují situaci v dotčených podnicích před Babišovými převzetím, a dokonce i krajinu.

Pravdou je, že přízeň, které se předseda Hnutí ANO těší, má spíše emocionální než racionální základ. Dovede lidi přesvědčit, že právě on je když už ne čistý, tak alespoň bezkonkurenčně schopný. A snad proto měli autoři potřebu apelovat na city čtenářů podobným způsobem. Nelze se ale ubránit dojmu, že by záležitosti prospělo užstat u věcnějšího tónu.

Celkově je ale *Žlutý baron* velmi důležitou publikací. Ukazuje, že debata o Babišovi není jen debatou o morálce ve stylu „všetci kradnou“. Že Andrej Babiš není schopný podnikatel, ale nebezpečný, demokracii ohrožující a mnohého se neštítící oligarcha, se kterým „bude líp“ pouze členům jeho (rodinného, firemního či stranického) kartelu. Ti ostatní — dovolím si použít výraz z Babišovy publikace — „budou out“.

Žlutý baron v posledních měsících objíždí republiku v rámci přednáškových turné společně s partnerským filmem *Selský rozum* režisérského dua Vít Janeček a Zuzana Piussi. Autoři čelí trestnímu oznámení na Babišovu objednávku i různým obstrukcím při pořádání a průběhu debat. Evidentně šlápli do vosího hnízda. Sám s překvapením zjišťují, jak velkému okruhu známých napříč různými „sociálními bublinami“ si publikace našla cestu.

Pozor na nebezpečná slova

Andrej Babiš reaguje na kritiku své osoby a svého podnikání očekávaným způsobem (pomineme-li výše zmíněnou žalobu). Namísto vysvětlování svých současných a minulých problémů se v knize *Očem sním, když zrovna spím* rozhovořil o „své vizi“ České republiky v roce 2035. „Své vize“ uvádím v uvozovkách, protože se jedná spíše o kompendium dobrých, horších i absolutně strašidelných výhledů do budoucnosti, které postrádají jakoukoliv originalitu. Navíc silně pochybuji, že se jedná skutečně o knihu autorskou.

Babiš se prý inspiroval příkladem Jana Antonína Bati a jeho knihou *Budujme stát pro 40 000 000 lidí*. Pečlivě vytváří dojem, že jeho kniha není úplně politická, a staví se spíše do role patrona. Některé nápady opravdu působí spíše jako manažerská doporučení, například rozumná pobídka k digitalizaci úřadů. Kniha může být ale stěžejí apolitická, pokud je jejím autorem vrcholný politik a pokud jsou některá z témat, kterým se věnuje, nejen politická, ale i navýsost aktuální — například imigrační politika nebo sociální zabezpečení. Kniha nám předkládá obraz státu jakožto mraveniště. Jeho neuronovou síť tvoří robustní digitální databáze a na ni navazující rozhodovací

algoritmy. Mravenci zde pracují, pokud mohou, na pozicích, které se neustále proměňují, neustále se requalifikují a doškolují. Do toho nějakým způsobem zvládají disponovat spoustou volného času. Pokud se nepřizpůsobí, „jsou out“. Pokud nemohou, stará se o ně strojově přesný systém sociálního zabezpečení. Jak rozlišíme ty, co nemohou, od těch, co se nepřizpůsobí, a co vlastně bude s těmi, kdo „jsou out“, na to kniha neodpovídá.

Stejně zrežirovaná je česká krajina i příroda, často zcela nesmyslně. V otázce vodohospodářství například Babiš navrhuje, celkem rozumně, zvýšit podíl malých vodních ploch (rybníků, tůň). Zároveň ale podporuje zastaralou vizi výstavby dalších přehrad stejně jako navýšení živočišné výroby. Tím se má zvýšit podíl organické hmoty v půdě, která vodu zadržuje, jenže největším spotřebitelem pitné vody je — ouha, pane velkochovatelé — dobytek.

Podobná myšlenková nedůslednost je pro knihu charakteristická. Patrně proto ji doprovází hloupé ilustrace jako z učebnice angličtiny pro druhý stupeň ZŠ a text hojně koření strohá zvolání typu „Nesmysl!“, „Absolutní extraliga“ a podobně. Knihou, která je v podstatě impozantně hloupá, se tak má cenu vážně zabývat jen proto, že je neméně nebezpečná. Andrej Babiš v ní slibuje i — jak ukázala analýza serveru demagog.cz — lže. Především se ale podbízí. Neustále se dušuje, že jsme národem nebývale talentovaných lidí, kterým je bráněno v rozletu. Kdo nás brzdí? Ne nadnárodní korporace nebo světové velmoci, ale naše vlastní vláda. A řešení? Svěřit se péči obratnějších stavbyvedoucích, kteří nám vytvoří biedermeierovsky úhledné a oplocené hřiště. Podlézavým lichocením národu, až kýčovitou idealizací autorovy osoby, elegantně jednoduchým prisouzením nemoci doby neschopné vládě, líným spoluobčanům sabotujícím společné dílo, nebo ještě lépe hordě lačných barbarů za hranicemi připomíná kniha jiné nechvalné proslulé sociální kuchařky z minulého století.

Nezapomínej, že politika je tělesná a únik před tyranii vyžaduje pohyb

„Jakmile je národ definován svou vnitřní silou a krásou, nikoliv budoucím potenciálem, mění se politika z diskuze o možných řešeních reálných problémů v diskurz o dobru a zlu“. Věta z epilogu Snyderovy knihy skvěle vystihuje Babišovu argumentační rovinu. Ač se náš ex-ministr financí tváří, jako by se zabýval budoucím potenciálem země, mluví o bržděné vnitřní síle a kráse. I proto nemusí být jeho vize nikterak promyšlené a koherentní a příznačně lpí na maximální digitalizaci, provázanosti a schematizaci veřejného, soukromého i státního sektoru. Timothy Snyder odpovídá: „Vládnoucí moc chce, aby tvoje tělo ochablo v křesle a tvoje emoce se rozptýlily po displeji. Jdi ven. Ocítej se na nezvyklých místech a v přítomnosti neznámých lidí. Získávej nové přátele a drž se jich.“

Jeho kniha je mimořádně aktuální a potřebnou příručkou k rozpoznání plíživých projevů nastupujících autoritářských tendencí a jako taková by měla být základem každé knihovny — sám jsem si nakonec původně zapůjčený výtisk zakoupil. *Žlutý baron* pak dodává nezbytná důležitá fakta, která nám snad pomohou zvolit v říjnových i lednových volbách správně. Babišovo „snění“ můžete klidně vynechat. Raději vyjděte ven za hranice maloměstáctví.

Kontakt: st.jindra@gmail.com.

zdroj: osobnosti.cz

JOSEFA VOLFOVÁ, SIMONA HORKÁ

Přes kontrasty živých

Nový film Agnieszky Holland *Přes kosti mrtvých* nemá mezi českými filmovými kritiky ani diváky moc pozitivní hodnocení. Ale my jsme se na něj přesto těšily – trailer lákal záběry z nádherné přírody česko-polského pohraničí, ale i tajemnými, až hororovými scénami. Především však pracuje s filmařsky opomíjenými a společensky důležitými tématy, která se úzce týkají naší každodenní práce: pytláctvím, lovem, myslivostí, syrovou tváří venkova a (ne) lidským zacházením se zvířaty.

Film vznikl na motivy knižní předlohy Olgy Tokarczukové *Svůj vůz i pluh ved' přes kosti mrtvých* (viz recenze v 7.G 4/2011). Už první záběry zaujmou: dramatická scénická hudba podkresluje magické záběry z liduprázdné přírody. Důstojní jeleni obtěžkáni velkými parožími vystupují z ranního mlžného oparu v horské krajině... Počáteční scenerie se ale záhy promění a před diváky se začne odehrávat příběh ostře kritizující poměry a vztahy na polském venkově. Romantizující pohledy divočiny a horských samot kontrastují s krutými výjevy z liščí farmy, kde zbídačené šelmy trpí pod návaly vzteku zbohatlického majitele s příznačným jménem Vepřek. Citlivému divákovi se hnusí i scény srny uškrcené v pytláckém oku či hromadné střílení zvířecích obyvatel tamější přírody. Kontrast dotváří i opilecké a až vulgární scény ilustrující život místních obyvatel.

Hlavní hrdinkou filmu i knihy je Jana Dušejko, bláznivá éterická žena bydlící na samotě, která jen těžko snáší bezpráví páchaná na zvířatech. Přistěhovala se na venkov nedávno, několik hodin týdně učí angličtinu ve škole v nedalekém městečku a nelibě nese, jak se i děti stávají otroky místní silné myslivecké komunity. Myslivce nalezneme mezi členy policie i představiteli katolické církve. Paní Dušejko a úzký kruh jejích přátel se stávají svědky podivných úmrtí pytláka, majitele liščí farmy a dalších myslivců. Zajištěné stopy přitom svědčí proti zvířecím pachatelům, kteří se mstí za pronásledování. Kdo je ale skutečným pachatelem vražd?

V jednom jsme s kritiky filmu a knihy zajedno: příběh je černobílý, postavený na extrémních charakterech postav. Vyčnívá zejména hlavní hrdinka, která potvrzuje stereotyp naivní a trochu šílené ochránčyně zvířat: celé dny studuje horoskopy, na počítači má

zdroj: osobnosti.cz

ZÁLOŽKA / Dominika Grohmann

Rukověť bosého chození

Na rozdíl od jiných „bosonohých“ knih, kterých vyšlo již mnoho, se nás kniha *Celým tělem naboso* ani tak nesnaží přesvědčit o výhodách bosého chození, jako nám spíše ulehčit začátky, když už se tak rozhodneme. Autorka Katy Bowmanová se zaměřuje na správnou techniku chůze a postoje těla, varuje před unáhleným odhozením bot, provede nás postupným přechodem, vysvětlí, proč je dobré nejen chodit bosky, ale i cvičit a vyhledávat co nejrozmanitější povrch. Proč je lepší pomalu snižovat podpatky než to zkusit hned bez nich. Proč můžeme začít běhat naboso, teprve až stejnou vzdálenost naboso ujdeme. Velký prostor věnuje popisu jednotlivých cvičení nejen pro nápravu již vzniklých vad, ale i pro plynulejší přechod na bosé chození.

Bowmanová upozorňuje také na častý mýtus obhájců bosého chození, a totiž přirozenost. Historicky je pro člověka samozřejmě přirozené chodit bosky, ale také po přirozeném povrchu – tedy listí, hlíně, větvích a jiných nerovnostech. Naše nohy a tělo jsou dnes ovšem zvyklé chodit po tvrdém rovném povrchu. Můžeme jim proto dopřát pocítit něco měkkého, aniž bychom každý den museli vyrazit do lesa hledat mech. Jednoduchou bosonohou stezku si lze vytvořit doma za pomoci několika za sebou poskládaných polštářů. Kdo má k dispozici kus pozemku, může si vytvořit stezku na něm. Nemusí být trvalá, stačí poskládat bedny s různým obsahem za sebe. Kdo pozemek nemá, může vyzkoušet některou z veřejných stezek umístěných po celé republice. Jejich seznam najdete na www.bosaturistika.cz.

Ale i ti, kdo nechtějí boty odhodit zcela, mohou pro své nohy něco udělat: vybrat si boty bez podpatků (a bez vyvýšení v oblasti paty), takové, co drží samy na nohou (tedy ne žabky či pantofle), mají co nejtencí podrážku a dostatek místa pro prsty. Kniha ale cílí spíše na ty, co už se rozhodli chodit bosky či v minimalistické obuvi, ne pro ty, co stále váhají. Černobílé usekané fotky chlupatých nohou moc lidí asi nepřesvědčí. A přitom se dají vygooglit (nebo vyfotit) sexy nebo aspoň šik bosé nohy. Škoda.

Rodiče se zpravidla bojí dětem boty sundat, protože je píchne včela nebo protože šlápnu na střepech. K tématu překonávání tohoto strachu kniha ovšem mlčí, ale u nás můžete narazit na workshop chůze po střepech od Bosé turistiky. Když jsme na něj na jednom festivalu narazili, jako ostatní jsme se nevěřícně dívali. Počáteční všudypřítomné „Tam tě v životě nepustím!“ se po zhlédnutí některého odvážlivce měnilo v „To jsou beztak takové ty obroušené neostré střepey...“ Z dospělých se odvážil málokdo, zatímco dětem překonávat takové překážky zjevně nedělá problém. Naproti tomu zkřiveného těla, které kniha slibuje napravit, se dospělí asi tolik nebojí.

Katy Bowmanová – *Celým tělem naboso*. DharmaGaia 2017, 193 stran.

spuštěný jediný program – Efemeridy a astrologie jí poskytují východiska pro reálný život. Ve filmu vystupuje bláznivě a často až agresivně. Přitom v opravdovém světě existují zcela racionální argumenty pro změnu přístupu člověka ke zvířatům a k jednostrannému vytěžování krajiny. I myslivci lačníci po kořisti splývají v jednu homogenní skupinu. Škoda, protože jinak by film mohl mít silnější vliv na současnou debatu.

Leitmotivem snímku je vztah venkovských lidí ke zvířatům a jejich (pytláckému) lovu. Zatímco kruté zacházení se zvířaty nikoho příliš nevzrušuje, záhadné vraždy lidí obyvatelstvo postupně ochromí. A jak je to u nás? Část veřejnosti vnímá myslivce jako vrahy a je pravda, že česká myslivost si kritiku určitě zaslouží. Ne však kvůli své podstatě (lovu zvěře), ale kvůli způsobu, jakým je někdy vykonávána. Pro řadu z nás představuje usmrcování zvířat drásající problém, se kterým se těžko vyrovnáváme. Z pohledu ekologie a ochrany lesů však dnes lov zvěře (především kvůli obrovským škodám v lesích způsobených přemnoženou spárkatou zvěří) představuje pravděpodobně nutnou součást péče o krajinu. Film je ve své podstatě vyhroceným varováním, kam až může zajít ignorace na první pohled pouze bláznivých spoluobyvatel jedné vesnice, respektive zavírání očí před krutým chováním lidské společnosti ke zvířatům a přírodě.

Přes kosti mrtvých. Režie Agnieszka Holland, Polsko, Česko, Německo 2017, 128 minut.

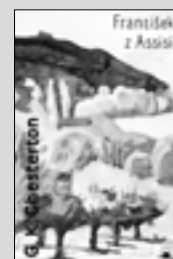
Peter Wohlleben
Citový život zvířat
Kazda, duben 2017

Po *Tajném životě stromů* (7.G 1/2017) nám Peter Wohlleben přibližuje citový život zvířat. Zapálený lesník a ochránce přírody zve čtenáře na výpravu do zvířecího světa plného (téměř) lidských potřeb a citů. Opět přitom čerpá nejen z hojných vlastních zkušeností získaných v revíru a na svém hospodářství, ale i z vědeckých studií. Fascinováni se dočteme o veverčí lásce, krkavčí věrnosti, jelením smutku, hrajících si vránách či o spravedlnosti mezi koňmi. Zkrátka: „Kam se jen podíváme, tam se miluje, soucítí a s vervou žije.“ Ano, to vše zvířata cítí a dělají. Tedy v případě, že jejich chování nazveme těmito pojmy.

Hope Jahrenová
Když šeptá listí
Jota, červenec 2017

Jak lépe vystihuje původní název knížky *Lab Girl* (*Dívka z laboratoře*), Jahren jedinečně propojuje autobiografii s vědeckou popularizací. Na pozadí životního příběhu této velice úspěšné geobioložky se totiž dozvídáme mnohé i o předmětu jejího zájmu: půdě a rostlinách. Každodenní vědecká práce, vztah s kolegy, dobrodružství v terénu i laboratoři se plynule prolínají s nadšeným popisem, co se děje v listech či semínkách. Takto vypadá žena milující svou práci. O vícežánrovosti knížky vypovídá také chvála z rozličných míst – z redakcí *The New York Times* či *ELLE* i od Cheryl Strayedové, autorky poutnického bestselleru *Divočina*.

Gilbert Keith Chesterton
František z Assisi
Karmelitánské nakladatelství,
únor 2017

Knížka věnovaná patronovi ochránců přírody (viz 7.G 2/2007) se obrací k „běžnému člověku, příznivě nakloněnému, avšak skeptickému“, vyhýbá se náboženskému patosu a napsal ji anglický mistr slov Chesterton. Světec ze třináctého století přitahuje svým životem a povahou i současníky – nebál se radikálních změn, byl radostný a vášnivý. S nasazením miloval Boha, lidi i veškeré stvoření. Laskavě, sourozenecky oslovoval živly, zvířata i rostliny. „Svatý František byl člověk, který pro stromy nechtěl vidět les. Chtěl vidět každý strom jako zvláštní a téměř posvátnou věc, Boží dítě, a tudíž bratra nebo sestru člověka.“

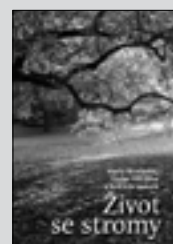
Miloslav Nevrlý
Karpatské hry
Vestri, červenec 2017

Poetická, osobní rukověť poutníků s lehkým srdcem. Dosud beznadějně vyprodaná bible všech bratříčků na cestách vychází opět, tentokrát s akvarely Ludvíka Kunce a novým doslovem. V něm se „Náčelník“ Nevrlý vyznává: „Teprve až z oněch [čtenářských] dopisů jsem si opožděně uvědomil, že jediným omluvitelným důvodem pro psaní knihy by měla být touha dělat lidi lepšími, pomáhat jim objevit to, co je v nich dobré.“ A přesně toho autor docílil. Svými hrami nás učí radostně putovat krajinou a nechat se jí proměňovat. „Neznámo před tebou, neznámo za tebou, vstříc ti běží jen tchoří tlapy noci. Sladká, nebeská vteřina svobody!“ Hurá na cestu!

Nicholas Carr
Nebezpečná mělčina – Jak internet mění náš mozek
Dauphin, březen 2017

Nemohli jste se u čtení některého z delších článků tohoto časopisu soustředit? Může za to internet! Aspoň podle Nicholase Carra. Ve své knížce argumentuje, proč a jak mění používání internetu strukturu našich mozků. Zní to trochu děsivě – v autorových očích totiž nejsme díky připojení k síti lepší, nýbrž čím dál roztěkanější a neschopnější hlubší reflexe. Zabývá se i otázkou, jak internet ovlivní prožívání dalších, odmalička „zasítovaných“ generací. Jste-li ke knížkám s podobnou tematikou skeptičtí, vězte, že tato se v roce 2011 umístila mezi finalisty na Pulitzerovu cenu v oblasti literatury faktu.

Marie Hrušková,
Václav Větvíčka a kol.
Život se stromy
Dokořán, srpen 2017

Dva známí „stromoví“ publicisté s podporou tuctu dalších odborníků představují stromy z různých úhlů: stromy a voda, architektura, Bible, krajina, aleje, stromolezci, symboly, rodina, paměť, les... Ukázka: „Na Valašsku bývalo zvykem vylévat vodu z první koupele dítěte pod strom, od chlapce k jasanu, buku či smrku, protože věřili, že tak bude mít chlapec zajištěnou urostlou postavu a odolnost; od děvčete pod jabloň, aby bylo milé a sladké, jako jsou jablka.“ Vedle snahy o obranu stromů (všech, i těch „tuctových“) propojují jednotlivé texty výtečné ilustrace Jaroslava Turka. Příklad zdařilé popularizace.

ROZHOVOR S ERAZIMEM KOHÁKEM

Tazatelem po smyslu

Na pražském sídlišti je devátá ranní. Filosof Erazim Kohák (*1933) mě vede do bytu. Zout se nesmím, protože rozhovor se uskuteční v pokoji s cedulkou *Filozofický ústav – odštěpné pracoviště – v pracovní době nevyrušujte*. Vstupujeme na jeho pracoviště v paneláku, který k nelibosti mnohých považuje profesor Kohák za úsporné a ekologické bydlení koncentrující lidi, kteří se tak příliš nerozlézají do krajiny. Na stole je pár zbývajících svazků jeho poslední knihy *Oheň a hvězdy*, rozvinutí jeho pohledu na environmentální etiku. Hovoříme nejen o ní, ale i o smyslu (českého) žití a environmentálním hnutí.

Surovci a suroviny

Jak se u vás jakožto filosofa formoval váš zájem o ekologii a otázky životního prostředí? Vycházel i z vašich náboženských kořenů evangelíka, studenta teologie a jistou dobu i evangelického faráře?

Já jsem se k tomu dostal přes etiku. Otázka dobra a zla, to mě přivedlo k filosofii. Vycházel jsem z myšlenky, že se chováme k přirozenému světu, jako by to byla surovina. Zatímco my jsme ti opravdoví surovci. A tak jsem si začal uvědomovat, že ti *živáči* — to je pojem profesorky Hany Librové — jsou naši bližní. To není surovina pro naši spotřebu. A pak ta další otázka — když ne surovina, tak co? A protože mám náboženské pozadí, okamžitě mě napadne pojem *bližní*. Jsou to moji bližní. Tady už máte ten ekologický postoj. Přístupovat s úctou k nekonečnému Božímu daru — Přírodě.

V loňském roce vyšla vaše kniha *Oheň a hvězdy* zabývající se vstupováním dobra a zla do světa. Navazuje na původní vydání *The Embers and the Stars* z roku 1984, které se zde šířilo samizdatem. Etika se pro vás tedy stala hlavním zorným polem ve vztahu k ekologii?

Ano, ne ovšem etika v technickém smyslu. Co se pro mne stalo stěžejním, byla otázka hodnoty. Byl to návrat k té staré otázce, proč je vůbec něco, a ne holé nic. A to se zkomplikovalo otázkou, proč je vůbec něco dobré, a ne jenom prostě je? A z toho vycházející pocit nesmírné dobroty všeho stvoření, ten je u mne velice silný. Až na to ona etika navazuje.

Člověk vždycky nějakým způsobem přetváří prostředí kolem sebe. Je možné najít nějaký způsob bytí, který může být s okolím v souladu? Anebo se vždycky jedná o narušování, které se můžeme jenom snažit nějak minimalizovat?

Vždycky se jedná o určitý zásah. Ale je to i náš svět. Stejně jako ti ostatní živáčkové, my sem patříme. Takže to není něco, co bych vám měl za zlé. Co bych měl člověku za zlé, je, když ničí nadbytečně. Bezohledně. Když si to neuvědomuje. Když žije bezmyšlenkovitě. Dobrý život je život, který se sám nad sebou pozastává.

Dá se ovšem naše potřeba zajistit si bezpečný a blahobytný život provádět tak,

abychom přírodu nadbytečně neničili? Nevylučuje se to kvůli nám lidem, kteří máme převahu v možnosti přetvářet?

Je to slučitelné. Leč není to snadné. Je třeba otrást tím základním předpokladem, že já jsem centrem světa. A že hodnota všeho, co je, se odvádí z toho, co to znamená pro mě. Člověk musí překonat ten egocentrismus, to zaujetí sám sebou. Když je pro mě něco důležitější než já sám, potom to štěstí najdu. Ale dokud to nejdůležitější je, co já bych rád a co já bych chtěl, pak budu nešťastný celý život.

Co má být motorem našeho konání a tím, po čem máme toužit? Blahobyť?

Určitě ne. Toužit potřebujeme po lásce, po úctě, po tom, abychom si vážili lidí a oni si vážili nás. Když je člověk trochu pracovitý, blahobyť téměř vždy přijde. Blahobyť je přirozený stav člověka. Toužit po něm ale nemá úroveň. Já si vážím lidí, jejichž zásadní postoj je milovat a dávat.

Tady jsem doma

Během celé komunistické éry 1948–1989 jste žil za Atlantikem. Když v ČSSR vznikaly kořeny ekologického myšlení, vnímal jste jako emigrant v Spojených státech, že se tady pozoruhodně mění vztah lidí k tomu, v čem žijí?

Samozřejmě. Ale je potřeba si uvědomit důležitou věc — já jsem nikdy nebyl emigrant. Byl jsem vyhnanec, a vždycky jsem se snažil zachovat svůj vztah k Československu. Takže jsem se velice snažil sledovat, co se tady děje, jak tady lidi myslí, a snažil jsem se stále psát. Psal jsem do exilových časopisů, obvykle s velice malými náklady. Snažil jsem se tak zůstat ve styku s českou společností, s českým životem. Chtěl jsem zůstat Čechem. Nechtěl jsem se stát Čechoameričanem.

Jak se vám v té době jevila ekologická situace a stav přírody u nás?

Přemýšlel jsem o tom intenzivně, také jsem o tom mnoho napsal, a jevila se mi jako katastrofická. Jako by tady lidé přestali vnímat svět jako dar, a to je vždycky nebezpečné. Tady to byla karikatura Západu. Hodnoty, které na Západě byly okrajové, se tady staly ústředními.

Které ze západních hodnot máte na mysli? Které byly okrajovými na Západě a tady

měly ústřední místo?

Tady hrálo prim prostě získat, mít a vlastnit. Byla to etika hromadění, kterou jsme obvykle přičítali Západu, ale tady přitom byla daleko intenzivnější. Třeba první, co jsem zjistil v Československu v roce 1968, že nebylo možné ztratit podpatek a zase ho najít, protože za pár minut byl pryč. Takovej pěkný podpatek, gumovej. Někd ho hned sebral. Protože tady i předmět velice malé hodnoty byl něčím nenahraditelným. Ve Spojených státech, snad je to díky nadbytku, se lidi tak nepídí po maličkostech. Dovedou být velkorysí.

Když jste se po roce 1989 do Československa natrvalo vrátil, jak se vám nově svobodná společnost jevila? Nacházel jste zde své místo?

Já jsem neměl čas dumat nad tím, jaký mám vztah k té nově nabyté svobodě. Byl jsem rád, že jsem doma. A nevracel jsem se proto, že by se mi stýskalo. Vyrůstal jsem jinde, nestýskalo se mi. Ale vracel jsem se, protože nad tím hraničním kamenem při odchodu v roce 1948 jsem přísahal Pánu Bohu a svému tatínkovi, že až to tady praskne, pojedou domů. A budu sloužit této zemi tak, jak by jí sloužil můj tatínek. A to byla má hlavní motivace.

Potřeba smyslu

Hned v devadesátých letech jste se u nás stal jedním z nejdůležitějších myslitelů ve vztahu člověka, přírody a životního prostředí. Stalo se právě toto vaší službou zemi?

Já jsem byl především učitel. A tu práci jsem měl rád, měl jsem rád mladé lidi. A měl jsem rád filosofii. Protože když jsem vyrůstal, můj život neměl vůbec žádný smysl. Můj život, to byl naprostý zmatek. Sotva jsem se narodil, byla krize. Sotva krize začala polevovat, přišli Němci. Sotva Němci odešli, přišli komunisti. A jestli myslíte, že to byl zásadní rozdíl, nebyl. A tak pro mne ta základní otázka je — jaký to všechno má smysl? A proto pro mě filosofie byla především otázkou po smyslu života, smyslužití a bytí, nikoliv o antických textech. Snažil jsem se tyhle myšlenky předávat mladým lidem, kteří byli velice otevření.

Jakým způsobem jste ke svým studentům přistupoval, aby vám naslouchali?

Učil jsem filosofii, to znamená, že jsem

měl určitou materii, určitou látku, kterou jsem musel zpřístupnit, předložit. Ale v tom způsobu, jakým jsem s touto látkou pracoval, jsem předával taky něco jiného. Předával jsem i tu svoji... ono to bude znít nabubřele, ale — filosofickou vášeň. Protože filosofie pro mě je vášeň, ne jenom živobytí. A snažil jsem se je přizvat k tomu, aby se mnou žili. Aby se mnou prožívali tu otázku po smyslu. Když oni vidí, že vy tu otázku smyslu žijete, jsou obvykle ochotní ji žít s vámi. Důležitá otázka byla, co to vůbec znamená být Čech v této situaci. Snažil jsem se jim otevřít oči, aby i oni viděli, že tohle je jaksi náš celoživotní úkol. A že být Čech, to není jenom otázka narození, to je úkol.

Pravděpodobně jste to byl vy, kdo způsobil, že záhy po revoluci vznikla a rozvinula se značně environmentálně citlivá a sebereflektivní generace.

Snažil jsem se a měl jsem mnoho pomocníků. Profesorku Hanu Librovou, profesora Jana Kellera, nebyl jsem sám. Potom jsem měl velikánskou výhodu, že na filosofii najdete mnoho lidí s evangelickými kořeny. A ti jsou načichlí Biblií, čili jsou zvyklí na takové vážné otázky. A na tom jsem budoval. Můj nejmilejší přítel za mnou dokonce začal chodit do kostela na bohoslužby, když jsem působil jako farář.

Nebýt jen pro sebe

Mluvil jste o tom, že být Čechem je úkol. Vyplývá ten úkol z historického údělu, kdy je úkolem soudobého společenství tento zdánlivý úděl zvrátit?

Ano, a není to právě jenom společenství v prostoru, ale v čase. Já jsem součástí českého žití, českých dějin, a dějiny nejsou něco, co bylo kdysi. Dějiny, to je děj našeho žití. A onen děj byl pro mě vždycky velice důležitý. A byl často velice zapeklitý. Jak říkám, jsem ročník 1933. Další zajímavý ročník je 1939, pak 1945, pak 1948. A jako filosof jsem si musel klást tu otázku — jaký to má všechno smysl, proč to vůbec všechno děláme? Proč se na to nevykašlat a neodjet do Ameriky? A já jsem měl velice silný pocit, že sem patřím, této zemi jsem něco dlužen, jsem něco dlužen svému tatínkovi. Přežil Mauthausen, maminka Tereziín — já jsem jejich syn. Jsem něco dlužen tomuto ději, ve kterém jsem se našel.

foto: Ivo Bystřičan (vše)

Co to znamená někam patřit? Je tam důležitý konkrétní prostor nebo krajina toho prostoru?

Ne — je to především úkol, který vám ten prostor dává. Že váš život začíná mít smysl, protože vy máte určitý úkol. Že v něm nejste jenom pro sebe. A to je hrozně důležité, aspoň pro mě. Jsem tady doma. Mám tady své známé, místa, známé věci, známé úkoly, vím, co bych měl tomuto životu dát

a co mi ten život nabízí. Tato země pro mě není prostá lokace. K něčemu mě vyzývá. Něco mi dává. A já si kladu otázku, k čemu mě vyzývá. Co jsem jí dlužen. Co je tady potřeba udělat z toho, co já umím. Tak se hledá smysl života. Je skrytý v té otázce, co já umím, co je tady potřeba. A ono už to tak do sebe zapadne.

A onen úkol, který byste tomuto místu měl dát, je ve vašem případě naplněn čím?

Vychovávat mladé lidi, aby nevyrostali bez paměti. Vychovávat je, aby přemýšleli o tom, co všechno jsme žili. Aby si uvědomili, kolik v životě dostávají darů a že nic není zadarmo. A my jsme tolik obdrželi. U nás jsou lidi zvyklí si hodně stěžovat. To je špatně, já se snažím naučit je děkovat. Děkovat je důležitější než stěžovat si.

Úkol, který trvá

Jste především filosof s výrazným environmentálním záběrem i intelektuálním vlivem. Jaké environmentální principy jste se vědomě pokoušel předat lidem prostřednictvím role učitele?

Učit se vážit si přirozeného světa, nezadržovat jej víc, než je nutné. Být v přírodě doma. To je základ, který jsem se všem snažil dát. Jako filosof jsem přednášel zejména o tomto, o myšlenkách, o smyslu toho všeho. Jsem tazatelem po smyslu. To je můj osobní úkol a to je také moje totožnost.

Povedlo se vám naplnit, či alespoň naplnovat prostřednictvím učících se druhých, na čem vám záleží? A vypadá to dnes, po čtvrtstoletí vašeho působení, alespoň zčásti tak, jak jste si představoval?

Já jsem si nepředstavoval nic. Věděl jsem, že některé věci jsou důležité. Úcta k přírodě, láska k bližnímu, určitá etická vážnost. Nerozhodovat se náhodně, dojíždět rozhodnutí do konce. A to jsem se snažil mladým lidem přinést. A myslím, že se to celkem naučili. Samozřejmě nikdy nemůžeme říct — tak, a je to hotové. To je úkol, který trvá.

K environmentální destrukci ovšem dochází nadále, příroda je rezervoárem surovin k pohánění motoru kapitalismu a byla jí i za komunismu. Co můžeme dělat, aby nebyla tato devastace nadále normalitou?

Vychovávat. Jinak se nad to nedostaneme. Investovat do našich mladých lidí, opravdu jim dát všechno, co můžeme. A to myslím už na gymnáziu, na středních školách. Ukazovat studentům zázrak přírody a s ním spojenou dvojí hodnotu úcty a lásky. Nakonec nic důležitějšího nemůžeme dát. Učit je, aby si nevážili hmotných statků, aby si vážili lidských vztahů.

Jestli pak ale není nebezpečím přílišná pokora? Nemám na mysli pokoru vůči přírodě, ale vůči těm silám, které pokoru postrádají. Nechybí v kýženém směsi i jakási razance a úpornost v zájmu slabšího?

A vy myslíte, že láska je slabá? Je velice silná. Já nevidím rozpor mezi láskou a úctou a razancí a odhodláním. Někdy je potřeba do věcí kopnout. To je myslím především křesťanství, které slučuje lásku a úctu s razancí a silou. Můj tatínek byl věřící a přežil Mauthausen. Jeho zavřeli hned v první vlně Heydrichova zatýkání. A tatínek si to s ním rozdal, beze zbraní, jenom silou dobré vůle.

Teologem ekologického hnutí

Byl jste i farářem v evangelickém kostele v americké Kasotě. Nakonec jste se stal farářem ekologického hnutí v Česku. Lze to tak říct?

To bych o sobě nikdy neřekl. Jsem teologem ekologického hnutí, ne farářem. Farář pracuje s lidmi, já pracuji s myšlenkami. Jen určitou dobu jsem si dělal iluze, že se stanu skutečným farářem, studoval jsem teologii a pak jsem zjistil, že na to prostě nemám. Protože abyste byl dobrý farář, musíte se umět ztotožnit s bolestmi a radostmi toho druhého, ale zároveň si potřebujete udržet dostatečný odstup, abyste mu mohl pomoci. Já jsem se tak ztotožnil se svými farníky, že jsem byl k ničemu. Vy potřebujete milovat a udržovat odstup. To se pro mě vylučuje.

Copak jako filosof můžete lásku a odstup oddělovat?

Filosofie, to je snadné. To je taková buržoazní pavěda (smích). Prosím vás, kde už se filosof stýká s lidmi? Já mám vycpané medvědy, to je tak všechno. Farář pracuje s člověkem v jeho bolestech a radostech. To je nesmírně náročný úkol, na to jsem neměl a uvědomil jsem si to, takže jsem z toho včas vycouval a stal jsem se učitelem. Teďka mi sedláci nosej snopy obilí a já za to vtlokám dětem do hlavy rozumy.

Bylo tady podle vás po revoluci dost lidí, pro které byly ekologické otázky podstatné?

Nevím, jak bych odhadl, co je málo a co je moc. Určitě nás nebylo tolik, že bychom mohli plýtvat jeden druhým. Potřebovali jsme si vážit každého, kdo byl ochoten jít s námi.

Jeví se vám už dnes, že to takříkajíc jede samo? Že se z environmentálních témat aktivistů, akademiků a dalších stal všeobecný zájem?

Že by něco jelo — víte, ono nejede nic, co netlačíte. To je z té staré anekdoty: Do sboru přijde nový farář a sbor je s ním velice spokojený, je to výborný farář. Má jenom jednu takovou zvláštnost. Každé odpoledne ve dvě vyběhne na kopec, chvíli tam stojí a pak se vrátí. A věřící se ho ptají, bratře faráři, to vy tam na ten kopec jdete, abyste byl Bohu blíž? On říká — no ne tak docela. A tak proč to děláte? Protože tou dobou projíždí vždycky rychlík a já potřebuju vidět něco, co se hýbe a já to přitom nemusím tlačit.

To zdánlivou samohybnost ekologického hnutí vystihuje docela dobře.

Ano, a většinu křesťanských sborů taky. Bohužel. Kde máte aktivní sbor, je za ním někde aktivní farář. Anebo aktivní farářová. Když je dobrý farář a má aktivní manželku, je to velice dobré propojení. Má to tu výhodu, že platíte jenom jednu osobu.

Co tedy v ekologickém hnutí potřebujeme po čtvrtstoletí jeho relativně svobodné existence?

Potřebujeme vytvářet novou škálu hodnot, co je v životě důležité a na čem už vůbec nezáleží. Abychom věděli, že vůbec nezáleží na tom, jakým jezdím autem, a že tedy hodně záleží na tom, kam jedeme. Myslím si, že se v ekologickém hnutí potřebujeme stát daleko vědomějšími. Nostalgie nestačí. A láska potřebuje být aktivní láska, činná láska.

Připravili Ivo Bystřičan a Zuzana Zelenková. Ivo Bystřičan je filmový dokumentarista a autor cyklu České televize o dějinách československého ekologického hnutí, v jehož rámci rozhovor vznikl. Zuzana Zelenková je studentkou Obecné antropologie na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy. Text vznikl v průběhu její odborné stáže Cesta pro mladé.

Na této dvoustraně tradičně přinášíme přehled přednášek, workshopů, festivalů, exkurzí a dalších akcí, které byste si měli poznačit do svého diáře či online kalendáře. Neopomíjíme ani aktuální výzvy, kampaně a petice související s životním prostředím a lidskými právy.

Akce

- 26. 8. **Přírodní zahrada v babím létě.** Praha, 14–17 hodin. Odpolední minikurs pro naprosté začátečníky na zahrádce lektorky Evy Hauserové. Podrobnosti a přihlášky na www.naucmese.cz.
- 28. 8.–3. 9. **Letní školákUS – klima, udržitelnost, soběstačnost 2017.** Hostětín. Uvažujete o nějaké formě soběstačnosti? Zajímá vás vaše uhlíková stopa a možnosti, jak ji snížit? Chcete se podívat na problematiku změny klimatu v nejširších souvislostech? Přijďte se do Hostětína vypracovat vlastní strategii soběstačnosti. Organizuje Centrum Veronica Hostětín, hostetin.veronica.cz.
- 5. 9. **Biodiverzita vybraných skupin hmyzu moravsko-slovenského pomezí.** Hostětín a PP Lom Rasová, PP Rubaniska, 9–15 hodin. Seminář a odborná exkurze na téma vysoké druhové bohatosti rostlinných společenstev, na která jsou navázána významná společenstva brouků a motýlů v Bílých Karpatech. Organizuje Centrum Veronica Hostětín, hostetin.veronica.cz
- 10. 9. **Veggie Náplavka.** Praha, 10–21 hodin. Pátý ročník největšího setkání zdravého a etického veganského životního stylu, tentokrát s podtitulem HOPE. Info: veggienaplavka.cz.
- 16. 9. **Ekologické ovocnářství – odborná exkurze.** Ekocentrum Pangea, Nová Bošáca, 9–16 hodin. Exkurze s potulným ovocnářem po rozsáhlém starém ovocném sadu, po mnoha letech neúdržby opět opečovávaném. Více informací jan.talas@veronica.cz.
- 21.–24. 9. **Festival Země na talíři.** Kino Bio Oko, Studio Alta, Praha. Festival dokumentárních filmů se zabývá zejména tématem zodpovědné spotřeby a výroby potravin. Přinese šest snímků v premiéře, mimo jiné o konzumaci hmyzu (*The Gateway Bug*), o důsledcích nadměrného rybolovu (*The Fish on My Plate*) či o klimatické změně (*Thank You for the Rain*). Organizuje Glopolis, info: festivalalimenterre.cz.

v sadu sušená jablka z tradiční sušírny ovoce, pečená jablka v jablečných moučnicích i čerstvě utržená jablka ze stromu v přírodní zahradě Centra Veronica. Vše doplňuje ovocnářská poradna, ochutnávka ovoce a prodej sazenic starých odrůd ovoce. Viz hostetin.veronica.cz.

- 28.–30. 9. **Tabook.** Tábor, Sýpka Kotnov. Festival a mezinárodní setkání malých nakladatelů, festival obrazové knihy, ilustrace a knižních profesí. Prozkoumává a objevuje nejdůležitější osobnosti současného knižního světa. Součástí je knižní trh. Letos zaměřeno na Polsko. Více na www.tabook.cz.

- 22.–24. 9. **LITR Olomouc.** W7, Olomouc. Knižní veletrh autorských a uměleckých publikací vydávaných malými nezávislými nakladateli nebo vlastním nákladem. Více na litrolomouc.cz.
- 23.–24. 9. **Festival Evolution.** Výstaviště Praha-Holešovice. Pod jednou střechou najdete vše, co souvisí se zdravým životním stylem a osobním rozvojem; od nákupů přes ochutnávky a poradny až po festivalové programy pro celou rodinu. Součástí je nově i Raw fest, viz www.festivalevolution.cz.
- 24. 9. **Jablečná slavnost.** Hostětín, 11–17 hodin. Jablka na každém kroku a ve všech podobách – čerstvě vylisovaný mošt v moštárně,

- 30. 9.–1. 10. **Vegetariánský festival.** Vyšehrad Praha, Staré purkrabství. Sedmý ročník food festivalu pro šest smyslů s novými trendy vegetariánského a zdravého stravování. Živé ukázky vaření a přednášky. Více na www.vegefest.cz.

- Říjen **Naomi Aldort.** V pátek 13. října představí americkou terapeutku a rodinnou poradkyni Jaroslav Dušek v Praze, v sobotu 14. října zavítá Naomi Aldort na celodenní seminář o různých rodičovských úskalích do Bratislavy, 15. října následuje beseda v Brně a ve středu 18. října ve Vídni. V Praze následně proběhne ve dnech

27.—29. října třídní seminář pro pokročilé. Většina seminářů bude dostupná i online. Sledujte www.naomialdort.cz.

● **4. 10. Brno s Roundupem nežije.** Brno, Sál Úřadu městské části Brno-střed, od 17 hodin. Proč je glyfosát problém na zahrádě i ve městě? Jak se mu vyhnout a co pro to dělá město Brno? Besedu pořádá Síť ekologických poraden STEP za podpory Magistrátu města Brna a Nadace Veronica. Více informací renata.plackova@ekoporadna.cz.

● **5.—7. 10. Ekofilm.** Brno. Letošním tématem 43. ročníku mezinárodního filmového festivalu je ovzduší, hlavním filmovým místem pak kino Scala. Z více než dvou a půl tisíc přihlášených snímků vybere dramaturgický tým třicet, které budou soutěžit ve třech kategoriích — Krásy přírody, České, slovenské a stredo-evropské filmy a Krátké filmy. Doprovodný program doplní areál Ekoexpo na Náměstí Svobody. Více na www.ekofilm.cz.

● **6.—7. 10. Brněnský biojarmark.** Zelný trh (horní část). 26. ročník biojarmarku přinese stánky s místními bioprodukty: zeleninou, sýry, zavařeninami, pečivem, kořením, vínem, masem a masnými produkty, ale i široký výběr obcerstvení. Pořádá Ekologický institut Veronica, info: veronica.cz.

● **13.—15. 10. Škola občanské iniciativy (ŠOI).** Celá ČR. ŠOI je půlroční vzdělávací program soustředěný zejména do pěti víkendových setkání. První říjnový se uskuteční na Rychtě v Krásensku v Moravském krasu. Každý víkend je zaměřen na jedno až dvě

témata — občanská iniciativa, kampaně, média, zapojování lidí a fundraising, organizace veřejných akcí a psychohygiena. Registrační formulář vyplňte a motivační dopis zasílejte do 10. září. Účastníkům hradí Hnutí DUHA stravu, ubytování a program. Více na www.hnutiduha.cz.

Na Veggie Náplavce, festivalu Země na talíři, LITRu, Festivalu Evolution, Tabooku, Vegetariánském festivalu, Brněnském biojarmarku a Šolce se můžete potkat i se Sedmou generací a (ne)závazně probrat vše, co vás zajímá. Těšíme se na živo.

Petice a kampaně

● **Petice proti množárnám.** Požaduje, aby byla přijata opatření proti rozmachu takzvaných psích množíren na území České republiky, konkrétně: úpravu příslušné legislativy tak, aby stanovovala přesné minimální parametry pro chovy psů, které budou respektovat jejich pohybové, sociální a zdravotní potřeby, a budou tak neslučitelné s bezohlednou masovou produkcí; dále přísný dohled nad plněním registrační povinnosti chovatelů a účinnou spolupráci mezi jednotlivými státními orgány (Státní veterinární správa, živnostenské úřady, finanční úřady, Policie ČR) při odhalování a potírání černých chovů; a také efektivní kontrolní činnost Státní veterinární správy. Petici najdete na obrancizvirat.cz/petice/mnozirnny.

foto: Václav Štáhl

● **Plast je past.** Každý rok se do oceánů dostává přibližně osm milionů tun plastu. Vodstva a v nich žijící organismy se pod jejich návalem dusí a nemohou se bránit. Tato výzva Greenpeace požaduje po evropských ministrech a ministryních životního prostředí, aby znečišťování oceánů plasty ukončili. Členské země EU totiž právě revidují celoevropské právní předpisy v oblasti nakládání s odpadem. Zamířte na plastjepast.cz.

● **Jezme bez jedů.** Cílem této kampaně spolku Arnika je prověřit za pomoci jednoduchých měření český trh s nádobím a zpřístupnit veřejnosti informace o nejproblematictějších kouscích. S některými výrobci a prodejci porcelánu a skla pracuje Arnika na tom, aby začali používat nezávadná barviva. Zatím se podařilo přesvědčit jednoho z největších výrobců porcelánu v Čechách, aby nahradil barvy obsahující těžké kovy bezpečnějšími alternativami. Více najdete na jezmebezjedu.cz.

Připravila Simona Horká. Tipy posílejte na sgenerace@hnutiduha.cz.

Předplatte si ročník Sedmé generace

vyberte si mezi sadou pytlíků na bezobalové nákupy, příručkou pěstitele od Na ovoce, CD Jardy Svobody Solo, tričkem či taškou k 25. narozeninám časopisu

- k předplatnému získáte přístup do e-archivu 7.G a 10% slevu v benefičním obchodě Hnutí DUHA
- můžete odebírat výhradně elektronickou verzi časopisu za 240 Kč/rok
- předplatné nabízíme i na Slovensko
- jste-li studenty či důchodci, obdržíte slevu
- darujte předplatné Sedmé generace i svým blízkým

Více informací na www.sedmagenerace.cz/predplatne

Pro vaše PC, čtečky, tablety a mobily jsou e-čísla 7.G ke koupi na publero.com, floopie.com nebo rajknih.cz.

Kde si můžete koupit Sedmou generaci

BOSKOVICE: Kafe za rohem, Pláčkova 4; **BRNO:** Hnutí DUHA, Údolní 33 • ACADEMIA, Náměstí Svobody 13 • Bezobalový obchod, Nezvalova 4 • Knihkupectví Cesta, Rašínova 5 • Kavárna Anděl, Gorkého 34 • Knihkupectví Skleněná louka, Kounicova 23 • Knihkupectví FSS MU, Joštova 10 • Knihy Kanzelsberger, Masarykova 6 • Literární čajovna Skleněná louka, Kounicova 23 • Kudrna, Hlavní vlakové nádraží • ZO ČSOP Veronica, Panská 9 • Tři ocásci, Kpt. Jaroše 18; **ČESKÉ BUDĚJOVICE:** Měsíc ve dne, Nová 3; **FRÝDEK-MÍSTEK:** Potraviny bez obalu, Radniční 1245; **HORKA NAD MORAVOU:** CEV Sluňákov, Skrbeňská 70; **JIHLAVA:** Čajovna Kuba & Pařízek, Masarykovo nám. 21 • Knihkupectví Otava, Komenského 33; **LIBEREC:** Kadeřnictví HAARO-NATURO, Chelčického 5; **MLADÁ BOLESLAV:** Gája, Staroměstské náměstí 89; **OCHOZ U BRNA:** Kapráluv mlýn, Ochoz u Brna 235; **OLOMOUČ:** Hnutí DUHA, Dolní náměstí 38 • Olomouc bez obalu, Kateřinská 10; **OSTRAVA:** Bezobalu, Halasova 810/8 • Kulturně-literární centrum Academia, Zámecká 2; **PARDUBICE:** Prodejna zdravé výživy a restaurace Špalda, třída Míru 64; **PÍSEK:** BEZ. obchod váženým zbožím, Soukenická 64; **PLZEŇ:** Obchůdek Naděje, Prokopova 27; **PRAHA:** Hnutí DUHA, Lublaňská 18 • Biokoloniál, U Svobodných 12 • Bio Zahrada, Belgická 33 • ACADEMIA, Národní třída 7, Na Florenci 3, Václavské náměstí 34 • Rekomando, Trojanova 9 • Moje Bio, Bělohorská 117, Praha 6 • Knihkupectví Karolinum, Celetná 18, Praha 1 • Bio Letná, Milady Horákové 22, Praha • Unijazz, Jindřišská 5, Praha 1 • Bio domov, Bio domov, Střelnická 22, Praha 8 • Obchod Fair & Bio, Sokolovská 29, Praha 8 – Karlín • Divadlo Kampa, Nosticova 634/2a • Kosí zob, Ke Smíchovu 112/80, Praha 5; **ROŽNOV P. RADHOŠTĚM:** Obchůdek Zdravé Já, Palackého 457; **ZLÍN:** Bezobaláč, Vodní 4209; **BRATISLAVA:** Artforum, Kožia 20; **INTERNETOVÝ OBCHOD:** obchod.hnutiduha.cz • zhruba 50 prodejen v síti Mediaprint & Kapa, seznam viz sedmagenerace.cz/kde-koupite

7.G

Sedmá generace
společensko-ekologický časopis

Název časopisu, který do roku 1997 vycházel jako Poslední generace, je symbolický. Inspirováni Velkým zákonem Irokézů jsme přesvědčeni o tom, že chceme-li jako lidstvo žít na této planetě ve spokojenosti a míru, musí naše jednání zohledňovat také potřeby našich potomků. A to i těch, kteří přijdou sedm generací po nás.

Kontakt / Hnutí DUHA - Sedmá generace
Údolní 33, 602 00 Brno
telefon: 608 443 443
e-mail: sgenerace@hnutiduha.cz
www.sedmagenerace.cz

Vydává: Hnutí DUHA - Sedmá generace, Údolní 33, Brno 602 00. **Redakce:** Vít Kouřil (šéfredaktor), Simona Horká (koordinátorka), Míla Zemanová Palánová (koeditorka), Markéta Musilová (propagace), Zuzana Vlasatá, Barbora Bakošová, Jan Miessler, Vojtěch Pelikán, Dominik Grohmann, Barbora Božková, Štěpán Jindra, Lucie Sovová, Renata Svobodová, Jakub Jirků, Marie Drahoňovská, Martina Valentíková, Magdaléna Vaculčíaková (redaktoři a redaktorky). **Redakční rada:** Naďa Johannisová, Ľuba Lacinová, Ota Kubinec, Jakub Macek, Kateřina Rezková, Mojmír Vlašín, Josefa Volfová, Jan Krajhanzl, Lubor Kysučan, Čestmír Klos, Martin Škabraha. Sazba, ilustrace: Jana Kloučková Kudrnová. Jazykové úpravy: Míla Zemanová Palánová. **Inzerce a předplatné:** Simona Horká (sgenerace@hnutiduha.cz). Písma: Střešovická písmolijna. **Předplatné na rok 2017 (6 čísel):** 390 Kč (ČR) / 19 eur (SR). Studenti a důchodci: 360 Kč (ČR) / 18 eur (SR). E-předplatné na jeden rok: 240 Kč (ČR) / 10 eur (SR). Studenti a důchodci: 210 Kč (ČR) / 9 eur (SR). Číslo účtu: 2000360662/2010, FIO banka. **Uzávěrka tohoto čísla:** 8. 8. 2017. **7.G 5/2017 vyjde 18. 10. 2017.** Evidováno: Ministerstvo kultury ČR, reg. č. MK ČR E 6578, ISSN 1212 – 0499 (Print), ISSN 1805 – 8566 (Online). Tištěno na recyklovaném papíře. Fotografie na obálce: archiv F, Alexa. **Toto číslo Sedmé generace vyšlo díky finanční podpoře individuálních dárců, Ministerstva životního prostředí, Magistrátu města Brna a Magistrátu hlavního města Prahy. Časopis nemusí vyjadřovat jejich stanoviska.**

Ministerstvo životního prostředí

B | R | N | O

Čejkovické bylinkové slavnosti

25 let

Čejkovice u Hodonína, areál SONNENTORU
neděle 3. září 2017 od 10.30 hodin

Slavte s námi a přijďte nahlédnout do zdejšího světa bylin a koření.

- Zážitková exkurze ve výrobě čajů, biojarmark a pestré ochutnávky
- divadelní představení pro děti i dospělé
- přednášky Margit Slimákové o zdravém stravování
- dětské folklorní vystoupení
- k poslechu zahraje Varmužova cimbálová muzika

Příjemné prostředí a dobrá nálada, to jsou bylinkové slavnosti v SONNENTORU.
Těšíme se na vás! Vstup zdarma.

SONNENTOR

WWW.SONNENTOR.CZ

#TADYROSTERADOST

ZA NÁKUPY NA PŘEDNÁŠKY
O JÍDLE PRO ZDRAVÍ S RODINOU

FESTIVAL, KTERÝ VÁM NASADÍ BROUKA DO HLAVY

🕒 23. – 24. 9. 2017

📍 Výstaviště Praha Holešovice

🌐 www.evolution.cz

Koncert
Vojtěch Dyk
& B-SIDE BAND

EVOLUTION
— festival —

OnaDnes.cz
Hlavní mediální partner

9. listopadu 2017
8.00-16.30 Lidové sady,
Liberec, pořádá ZOO Liberec

Informace a přihlášky
stanova@zooliberec.cz
tel.: 777 762 479

Zvířata v ohrožení

Konference pro pedagogy,
pracovníky zoo a širokou
veřejnost

Téma - Co ohrožuje
zvířata v divočině? Jaké
jsou způsoby pomoci
ohroženým zvířatům? Jak
slouží ochraně biodiverzity
vzdělávání?

Program - přednášky,
panelová diskuse, inspirační
workshopy, vzdělávací
aktivity a zapojení
škol, informační panely
o záchraných projektech

STATNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Ministerstvo životního prostředí

Trpět jako zvíře — Kdo by byl řekl, že se koncentrační tábory stanou v jednadvacátém století tolik populární. Že nám nebude vadit pomyšlení na jiné, kteří mají životního prostoru sotva na jedno otočení. Že nám nebudou vadit zvrácené experimenty leptající oči a kůži, které až příliš často končí smrtí. Že budeme lhostejní, když se s živými tvory zachází hůř než s věcmi. Tito jiní tvorové přitom vnímají ubíjející nudu, strach, bolest i utrpení stejně jako my. Jenže na rozdíl od nás nejsou z rodu homo. (Martina Valentíková — *Neslýšené volání o pomoc*)